A Marxizmus-Leninizmus Klasszikusainak Kiskönyvtára

LENIN

A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban

17

LENIN

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

A MARXIZMUS–LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK KISKÖNYVTÁRA

17.

LENIN

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1977

ISBN 963 09 0865 4

ELŐSZÓ[1]

Forradalmi időkben nagyon nehéz lépést tartani az eseményekkel, amelyek meglepően sok új anyagot szolgáltatnak a forradalmi pártok taktikai jelszavainak megítéléséhez. Ez a brosúra az odesszai események* előtt íródott. A „Proletarij"-ban[3] (9. sz., „Tanít a forradalom")** már rámutattunk arra, hogy ezek az események még azokat a szociáldemokratákat is, akik megalkották a felkelés folyamat-elméletét és elvetették az ideiglenes forradalmi kormány propagálását, arra kényszerítették, hogy valójában áttérjenek vagy kezdjenek áttérni ellenlábasaik álláspontjára. A forradalom kétségkívül olyan gyorsasággal és olyan alapossággal tanít, amilyen a politikai fejlődés békés korszakaiban lehetetlennek látszik. És ami különösen fontos, nemcsak a vezetőket tanítja, hanem a tömegeket is.

Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a forradalom meg fogja tanítani a szociáldemokratizmusra az

* Utalás a „Knyaz Potyomkin" páncélos felkelésére[2]. (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

** Lásd Lenin Összes Művei, 11. köt., Budapest 1966, 125—126. old. — *Szerk.*

oroszországi munkástömegeket. A forradalom a gyakorlatban fogja igazolni a szociáldemokrácia programját és taktikáját, mert megmutatja a különböző társadalmi osztályok igazi természetét, megmutatja demokráciánk burzsoá jellegét és a parasztság igazi törekvéseit, amely polgári demokratikus szellemben forradalmi, de nem a „szocializálás" eszméjét rejti magában, hanem a parasztburzsoázia és a falusi proletariátus közötti új osztályharcot. A régi narodnyikság régi illúzióit, amelyek oly világosan kiütköznek például a „szociálforradalmárok[4] pártjának" programtervezetéből a kapitalizmus oroszországi fejlődésének kérdésében is, „társadalmunk" demokratizmusának kérdésében is, a parasztfelkelés teljes győzelme jelentőségének kérdésében is, — mindezeket az illúziókat a forradalom könyörtelenül és véglegesen szét fogja foszlatni. A forradalomban esnek át az első igazi politikai tűzkeresztségen a különböző osztályok. Ezek az osztályok határozott politikai arculattal kerülnek majd ki a forradalomból, s nemcsak ideológusaik programjaiban és taktikai jelszavaiban, hanem a tömegek nyílt politikai akciójában is meg fogják mutatni igazi mivoltukat.

Kétségtelen, hogy a forradalom sok mindenre megtanít majd bennünket, megtanítja majd a néptömegeket. De egy harcban álló politikai párt számára most az a kérdés, vajon mi meg tudjuk-e tanítani valamire a forradalmat? fel tudjuk-e használni szociáldemokrata tanításunk helyességét, a proletariátushoz, az egyetlen következetesen forradalmi osztályhoz fűződő kapcsolatunkat arra, hogy rányomjuk a forradalomra

a proletár bélyeget, hogy a forradalmat a gyakorlatban — nem pedig szavakban — döntő győzelemre vigyük, hogy paralizáljuk a demokratikus burzsoázia ingatagságát, felemás mivoltát és árulását?

Minden erőfeszítésünknek erre a célra kell irányulnia. E cél elérése pedig egyrészt attól függ, helyesen ítéljük-e meg a politikai helyzetet, helyesek-e taktikai jelszavaink, másrészt attól, mennyire támogatja ezeket a jelszavakat a munkástömegek reális harci ereje. A tömegekkel való kapcsolat megszilárdítására és kiszélesítésére irányul pártunk valamennyi szervezetének és csoportjának mindennapi, rendszeres, állandó munkája, a propaganda, az agitáció és a szervezés. Erre a munkára mindig szükség van, de az ilyen munkát forradalmi helyzetben még kevésbé tekinthetjük elégségesnek, mint bármikor máskor. Ilyen helyzetben a munkásosztály ösztönösen a nyílt forradalmi megmozdulás felé tör, és nekünk értenünk kell ahhoz, hogy helyesen állapítsuk meg e megmozdulás feladatait, hogy azután a lehető legszélesebb körben ismertessük és megértessük őket. Ne feledjük, hogy a tömegkapcsolatainkat illető közkeletű pesszimizmus most különösen gyakran a proletariátusnak a forradalomban játszott szerepére vonatkozó burzsoá eszméket leplezi. Kétségtelen, hogy még sokat, nagyon sokat kell munkálkodnunk a munkásosztály nevelésén és szervezésén, de most az egész kérdés azon fordul meg, hová helyezzük e nevelés és e szervezés fő politikai súlypontját. A szakszervezetekre és a legális egyesületekre-e vagy a fegyveres felkelésre, a forradalmi hadsereg és forradalmi kormány megteremtésére?

A munkásosztályt ez is, az is neveli és szervezi. Természetesen ez is, az is szükséges. Ámde most, a jelenlegi forradalomban az egész kérdés abban csúcsosodik ki, hogy hol legyen a munkásosztály nevelésének és szervezésének súlypontja, az elsőn-e vagy a másodikon.

A forradalom kimenetele attól függ, hogy a munkásosztály a burzsoáziának az önkényuralomra gyakorolt nyomás erejét tekintve ugyan hatalmas, de politikailag erőtlen segítőtársa szerepét fogja-e játszani, vagy pedig a népforradalom vezetőjének szerepét. A burzsoázia tudatos képviselői nagyon jól érzik ezt. Éppen ezért magasztalja az „Oszvobozsgyenyije"[5] a szociáldemokráciában fellépő akimovizmust[6], az „ökonomizmust", amely *most* a szakszervezeteket és a legális egyesületeket helyezi előtérbe. Ezért üdvözli Sztruve úr („Oszvobozsgyenyije", 72. sz.) az akimovizmus elvi tendenciáit az új „Iszkra" irányzatában. Ezért támadja az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusán[7] hozott határozatok gyűlölt forradalmi szűklátókörűségét.

A szociáldemokrácia helyes taktikai jelszavainak most különösen nagy a jelentőségük a tömegek vezetése szempontjából. Semmi sem veszedelmesebb, mint az elvileg következetes taktikai jelszavak jelentőségének lekicsinylése forradalmi időkben. Az „Iszkra"[8] például 104. számában valójában a szociáldemokrácián belüli ellenlábasai oldalára áll, de ugyanakkor lekicsinylően nyilatkozik azoknak a jelszavaknak és taktikai határozatoknak a jelentőségéről, amelyek megelőzik az életet, megmutatják azt az utat, amelyen

a mozgalom halad, ha kudarcok, hibák stb. sorozata kíséretében is. Ellenkezőleg, a helyes taktikai határozatok kidolgozása óriási jelentőségű az olyan pártra nézve, amely a marxizmus következetes elveinek szellemében vezetni akarja a proletariátust és nemcsak az események után akar kullogni. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának és a párt elszakadt része konferenciájának * határozatai a legpontosabban, a legátgondoltabban, a legteljesebben kifejezik a taktikai nézeteket, amelyeket nem egyes irodalmárok fogalmaztak meg alkalmilag, hanem a szociáldemokrata proletariátus felelős képviselői fogadtak el. Pártunk valamennyi többi párt előtt halad, mert van pontos és mindannyiunk által elfogadott programja. Példát kell mutatnia a többi pártnak taktikai határozatai szigorú megtartásában is, ellentétben az „Oszvobozsgyenyije" demokratikus burzsoáziájának opportunizmusával és a szociálforradalmárok forradalmi frázisaival, akik csak a forradalom idején kaptak észbe, csak akkor léptek fel program-„tervezettel" és foglalkoztak első ízben azzal a kérdéssel, vajon polgári forradalom játszódik-e le a szemük előtt.

Ezért tartjuk a forradalmi szociáldemokrácia leg-

* Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusán (London, 1905. május) csak a bolsevikok vettek részt. A „konferencián" (Genf, ugyanakkor) — csak a mensevikek, akiket ez a brosúra gyakran „újiszkrásoknak" nevez, mert amikor folytatták az „Iszkra" kiadását, akkor elvbarátjuk, Trockij útján kijelentették, hogy a régi és új „Iszkra" között szakadék tátong. (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

sürgősebb feladatának, hogy gondosan tanulmányozza az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának és a konferenciának taktikai határozatait, hogy megállapítsa a marxizmus elveitől való eltéréseket, és tisztázza, melyek a szociáldemokrata proletariátus konkrét feladatai a demokratikus forradalomban. Éppen ezzel foglalkozik ez a brosúra. Taktikánknak a marxizmus elvei és a forradalom tanulságai szempontjából való ellenőrzésére annak is szüksége van, aki reálisan elő akarja készíteni a taktikai egységet mint az egész Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt jövendő teljes egyesülésének alapját, és nem akar csupán intő szavakra szorítkozni.

1905. július. *N. Lenin*

1. A LEGIDŐSZERŰBB POLITIKAI KÉRDÉS

Abban a forradalmi helyzetben, melyben most vagyunk, a napirenden levő kérdés — az össznépi alkotmányozó gyűlés összehívása. Hogy miként kell ezt a kérdést eldönteni, arra nézve megoszlanak a vélemények. Három politikai irányzat bontakozik ki. A cári kormány elismeri a népképviselők egybehívásának szükségességét, de semmiképpen sem akarja megengedni, hogy a népképviselők gyűlése össznépi és alkotmányozó gyűlés legyen. A kormány állítólag, ha hihetünk a Buligin-bizottság[9] munkájáról szóló újsághíreknek, hozzájárul egy olyan tanácskozó gyűléshez, amelyet szabad agitáció nélkül és szűk körű cenzusos vagy szűk körű rendi jellegű választási rendszer alapján választanának meg. A forradalmi proletariátus, amennyiben a szociáldemokrácia vezeti, azt követeli, hogy a hatalom teljes egészében az alkotmányozó gyűlés kezébe kerüljön, és e cél érdekében nemcsak általános választójogra és nemcsak teljes agitációs szabadságra törekszik, hanem ezenkívül a cári kormány haladéktalan megdöntésére és ideiglenes forradalmi kormánnyal való felváltására is.

Végül a liberális burzsoázia, amely az úgynevezett „alkotmányos demokrata párt" vezérei útján juttatja kifejezésre kívánságait, nem követeli a cári kormány megdöntését, nem adja ki az ideiglenes kormány jelszavát, nem ragaszkodik reális biztosítékokhoz arra nézve, hogy a választások teljesen szabadok és szabályszerűek legyenek, hogy a képviselők gyűlése valóban össznépi legyen és valóban alkotmányozóvá válhasson. Lényegében a liberális burzsoázia, amely az „oszvobozsgyenyista" irányzat egyetlen komoly társadalmi támasza, a cár és a forradalmi nép közötti lehető legbékésebb kiegyezésre törekszik, mégpedig olyan kiegyezésre, amelynek alapján a legtöbb hatalom neki, a burzsoáziának, a legkevesebb pedig a forradalmi népnek, a proletariátusnak és a parasztságnak jut.

Ilyen a politikai helyzet ebben a pillanatban. Ez a három fő politikai irányzat, amelyek megfelelnek a mai Oroszország három fő társadalmi erőcsoportjának. Hogy az „oszvobozsgyenyisták" hogyan leplezik áldemokrata frázisokkal felemás, azaz nyíltabban és egyszerűbben szólva áruló, a forradalmat eláruló politikájukat, arról már nemegyszer beszéltünk a „Proletarij"-ban (3., 4., 5. sz.)*. Most nézzük meg, hogyan vetnek számot a szociáldemokraták a mostani helyzetből fakadó feladatokkal. Erre vonatkozóan kitűnő anyagot szolgáltat az a két határozat, amelyet nemrég fogadott el az OSZDMP III. kongresszusa és a párt

* Lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 245—253., 258—264. és 277—283. old. — *Szerk.*

elszakadt részének „konferenciája". Igen nagy jelentőségű az a kérdés, hogy e határozatok közül melyik vet számot helyesebben a politikai helyzettel, és melyik határozza meg helyesebben a forradalmi proletariátus taktikáját, s minden szociáldemokratának, aki tudatosan akarja teljesíteni kötelességét mint propagandista, agitátor és szervező, a leggondosabban meg kell vizsgálnia ezt a kérdést, teljesen mellőzve azokat a szempontokat, amelyek nem vonatkoznak az ügy lényegére.

A párt taktikáján a párt politikai magatartását vagy politikai tevékenységének jellegét, irányát, módszereit értjük. A pártkongresszus azért hoz taktikai határozatokat, hogy pontosan meghatározza a pártnak mint egésznek politikai magatartását, amikor új feladatok vagy új politikai helyzet előtt áll. Ilyen új helyzetet teremtett az Oroszországban megindult forradalom, vagyis a nép óriási többségének teljes, határozott és nyílt ellentéte a cári kormánnyal. Az új kérdés az, hogy melyek a valóban össznépi és valóban alkotmányozó gyűlés egybehívásának gyakorlati módszerei (a szociáldemokrácia az ilyen gyűlés kérdését elméletileg már régen és valamennyi többi pártnál előbb hivatalosan eldöntötte pártprogramjában). Ha a nép nem ért egyet a kormánnyal, és a tömeg felismerte egy új rend megteremtésének szükségességét, akkor annak a pártnak, amely a kormány megdöntését tűzte ki céljául, szükségképpen gondolkodnia kell azon, milyen kormány váltsa fel a megdöntendő régi kormányt. *Új* kérdés merül fel, az ideiglenes forradalmi kormány kérdése. Az ontudatos

proletariátus pártjának, hogy kimerítő választ adhasson erre a kérdésre, tisztáznia kell, hogy 1) mi az ideiglenes forradalmi kormány *jelentősége* a most végbemenő forradalomban és általában a proletariátus egész harcában; 2) milyen a párt *viszonya* az ideiglenes forradalmi kormányhoz; 3) milyen pontosan meghatározott feltételek mellett *vesz részt* a szociáldemokrácia ebben a kormányban; 4) melyek a feltételei az erre a kormányra *alulról* gyakorlandó nyomásnak, ti. abban az esetben, ha a szociáldemokrácia nem vesz részt a kormányban. Csak akkor lesz a párt politikai magatartása ebben a tekintetben világos és szilárd elvi magatartás, ha mindezeket a kérdéseket tisztázzuk.

Lássuk tehát, hogyan oldja meg ezeket a kérdéseket az OSZDMP III. kongresszusának határozata. A határozat teljes szövege a következő:

„*Határozat az ideiglenes forradalmi kormányról.*

Tekintettel arra:

1) hogy mind az oroszországi proletariátus közvetlen érdekei, mind a szocializmus végső céljaiért folytatott harcának érdekei a lehető legteljesebb politikai szabadságot, tehát az önkényuralmi kormányformának demokratikus köztársasággal való felváltását követelik:

2) hogy a demokratikus köztársaság Oroszországban csak egy győzedelmes népi felkelés eredményeképpen valósítható meg, s hogy e felkelésnek szerve az ideiglenes forradalmi kormány lesz, az egyetlen szerv, amely biztosítani képes a választások előtti agitáció teljes szabadságát és összehívhatja az általános,

egyenlő és közvetlen választójog alapján titkos szavazással megválasztott, a nép akaratát valóban kifejező alkotmányozó gyűlést;

3) hogy ez a demokratikus forradalom Oroszországban az ország jelenlegi társadalmi és gazdasági rendje mellett nem gyengíteni, hanem erősíteni fogja a burzsoázia uralmát, s a burzsoázia adott pillanatban elkerülhetetlenül megpróbálkozik azzal, hogy semmitől vissza nem riadva megfossza az oroszországi proletariátust a forradalmi időszak vívmányainak minél nagyobb részétől, —

az OSZDMP III. kongresszusa határozatilag kimondja:

a) ismertetni kell a munkásosztály széles köreiben konkrét elképzelésünket arról, hogy mi lesz a forradalom legvalószínűbb menete és arról, hogy a forradalom bizonyos pillanatában szükségszerűen megjelenik majd egy ideiglenes forradalmi kormány, melytől a proletariátus követelni fogja programunk valamennyi legközelebbi politikai és gazdasági követelésének (minimális programunknak) megvalósítását;

b) az erőviszonyoktól és előre pontosan meg nem határozható más tényezőktől függően megengedhető, hogy pártunk meghatalmazottai részt vegyenek az ideiglenes forradalmi kormányban azért, hogy kíméletlen harcot vívjanak minden ellenforradalmi kísérlet ellen és megvédjék a munkásosztály önálló érdekeit;

c) ennek a részvételnek elengedhetetlen feltétele az, hogy a párt szigorúan ellenőrizze meghatalmazottait és következetesen óvja a teljes szocialista forrada-

lomra törekvő és ilyen értelemben valamennyi burzsoá párttal kibékíthetetlenül ellenségesen szemben álló szociáldemokrácia függetlenségét;

d) függetlenül attól, hogy lehetséges lesz-e a szociáldemokrácia részvétele az ideiglenes forradalmi kormányban, propagálni kell a proletariátus legszélesebb rétegeiben azt az eszmét, hogy a felfegyverzett és szociáldemokraták vezette proletariátusnak állandó nyomást kell gyakorolnia az ideiglenes kormányra a forradalom vívmányainak megóvása, állandósítása és kiterjesztése céljából."

2. MIT AD NEKÜNK AZ OSZDMP III. KONGRESSZUSÁNAK AZ IDEIGLENES FORRADALMI KORMÁNYRÓL SZÓLÓ HATÁROZATA?

Az OSZDMP III. kongresszusának határozata, mint címe is mutatja, teljes egészében és kizárólag az ideiglenes forradalmi kormány kérdésével foglalkozik. Ez azt jelenti, hogy a szociáldemokratáknak az ideiglenes forradalmi kormányban való részvétele mint a kérdésnek egy része ide tartozik. Másrészt viszont csak az ideiglenes forradalmi kormányról van szó, semmi egyébről; ennélfogva egyáltalán nem tartozik ide például „a hatalom megragadásának" kérdése általában stb. Helyesen járt-e el a kongresszus, amikor kiküszöbölte ez utóbbi kérdést és más hasonló kérdéseket? Kétségkívül helyesen, mert ilyen kérdéseket egyáltalán nem tűz napirendre Oroszország politikai

helyzete. Ellenkezőleg, az egész nép az önkényuralom megdöntését és az alkotmányozó gyűlés egybehívását tűzte napirendre. A pártkongresszusoknak nem azokat a kérdéseket kell eldöntés céljából napirendre tűzniük, amelyeket egyik vagy másik szerző mellékesen vagy nem mellékesen érintett, hanem azokat, amelyeknek az adott körülmények folytán és a társadalmi fejlődés objektív menete következtében komoly politikai jelentőségük van.

Mi a jelentősége az ideiglenes forradalmi kormánynak a jelenlegi forradalomban és általában a proletariátus küzdelmében? A kongresszus határozata ezt megmagyarázza, mivel mindjárt az elején utal arra, hogy mind a proletariátus közvetlen érdekeinek szempontjából, mind „a szocializmus végcéljainak" szempontjából a „lehető legteljesebb politikai szabadságra" van szükség. A teljes politikai szabadsághoz pedig az szükséges, hogy a cári önkényuralmat demokratikus köztársaság váltsa fel, mint ahogy azt pártunk programja már leszögezte. A demokratikus köztársaság jelszavának hangsúlyozása a kongresszus határozatában logikailag és elvileg is szükséges, mert a proletariátus mint a demokrácia élharcosa éppen a teljes szabadságra törekszik; azonkívül e jelszó hangsúlyozása annál is célszerűbb ebben a pillanatban, mert éppen most a „demokratizmus" zászlaja alatt a monarchisták lépnek fel nálunk, jelesül: az úgynevezett alkotmányos „demokrata" vagy „oszvobozsgyenyista" párt. A köztársaság megteremtéséhez feltétlenül szükség van a népképviseleti gyűlésre, mégpedig feltétlenül össznépi (általános, egyenlő és közvetlen

választójog és titkos szavazás alapján választott) és alkotmányozó gyűlésre. Éppen ezt szögezi le a továbbiak során a kongresszus határozata. De nem elégszik meg ezzel. Hogy új rendet teremtsünk meg, amely „valóban a nép akaratát fejezi ki", ahhoz nem elég, ha a képviseleti gyűlést elnevezzük alkotmányozónak. Ahhoz az kell, hogy ennek a gyűlésnek legyen is hatalma és ereje az „alkotmányozásra". A kongresszus határozata ennek tudatában nem szorítkozik az „alkotmányozó gyűlés" formális jelszavára, hanem azokat az anyagi feltételeket is megjelöli, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a gyűlés igazán betöltse feladatát. Okvetlenül utalni kell azokra a feltételekre, amelyek mellett a név szerint alkotmányozó gyűlés valóban alkotmányozóvá válhat, mert a liberális burzsoázia — az alkotmányos monarchista párt képében —, mint már nem egy esetben utaltunk rá, szándékosan meghamisítja az össznépi alkotmányozó gyűlés jelszavát, üres frázist csinál belőle.

A kongresszus határozata azt mondja, hogy *csakis* egy ideiglenes forradalmi kormány tudja biztosítani a választási agitáció teljes szabadságát és egybehívni a nép akaratát valóban kifejező gyűlést, mégpedig olyan ideiglenes forradalmi kormány, amely a győzedelmes népi felkelés szerve lenne. Helyes-e ez a tétel? Aki vitába akar szállni vele, annak ezt kell állítania: lehetséges, hogy a cári kormány nem fog kezet a reakcióval, hogy semleges maradhat a választások alkalmával, hogy gondoskodni tud a népakarat tényleges kifejezésre juttatásáról. Az ilyesfajta állítások annyira képtelenek, hogy nyíltan senki sem fogja őket védel-

mezni, de titokban, liberális lobogó alatt éppen a mi oszvobozsgyenyistáink csempészik be őket. Valakinek egybe kell hívnia az alkotmányozó gyűlést; valakinek biztosítania kell a választások szabadságát és szabályszerűségét; valaki kell hogy átadja az erőt és a hatalmat a maga teljességében ennek a gyűlésnek; ezt teljesen őszintén csak a forradalmi kormány akarhatja, amely a felkelés szerve, és csak annak lehet elég ereje ahhoz, hogy mindent elkövessen e cél megvalósításáért. A cári kormány feltétlenül ellenállást tanúsít majd ezzel szemben. Egy liberális kormány, amely kiegyezett a cárral és nem támaszkodik teljesen a népi felkelésre, ezt sem őszintén nem akarhatja, sem meg nem valósíthatja, még ha őszintén akarná is. A kongresszus határozata tehát az egyetlen helyes és teljesen következetes demokratikus jelszót tűzi ki.

De nem volna teljes és helyes az ideiglenes forradalmi kormány jelentőségének megítélése, ha szem elől tévesztenők a demokratikus forradalmi átalakulás osztályjellegét. Ezért a határozat hozzáfűzi, hogy a forradalmi átalakulás erősíteni fogja a burzsoázia uralmát. Ez elkerülhetetlen a jelenlegi, vagyis a kapitalista társadalmi és gazdasági rendben. Annak pedig, hogy a burzsoáziának a politikailag valamelyest szabad proletariátus feletti uralma erősebb lesz, feltétlenül az lesz az eredménye, hogy elkeseredett harc indul köztük a hatalomért, hogy a burzsoázia kétségbeesett kísérleteket tesz majd arra, hogy „megfossza a proletariátust a forradalmi időszak vívmányaitól". Ezért a proletariátusnak, amely mindenki előtt és mindenki élén küzd a demokráciáért, egy pillanatra sem szabad

megfeledkeznie a burzsoá demokrácia méhében rejlő új ellentmondásokról és az új harcról.

A határozatnak általunk tárgyalt része ilyenformán teljes mértékben felméri az ideiglenes forradalmi kormány jelentőségét a szabadságért és a köztársaságért folyó harc szempontjából is, az alkotmányozó gyűlés szempontjából is, és a talajt az új osztályharc számára megtisztító demokratikus forradalmi átalakulás szempontjából is.

Felmerül továbbá az a kérdés, hogy általában mi legyen a proletariátus álláspontja az ideiglenes forradalmi kormányt illetően. A kongresszus határozata erre mindenekelőtt azzal a határozott tanáccsal felel, hogy a párt népszerűsítse a munkásosztály soraiban azt a felfogást, hogy szükség van ideiglenes forradalmi kormányra. A munkásosztálynak fel kell ismernie ennek szükségességét. A „demokratikus" burzsoázia homályban hagyja a cári kormány megdöntésének kérdését, nekünk viszont ezt elsőrendű kérdésnek kell tekintenünk, és ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy ideiglenes forradalmi kormányra szükség van. Sőt mi több, meg kell jelölnünk e kormány akcióprogramját, olyan akcióprogramot, amely megfelel a jelenlegi történelmi helyzet objektív feltételeinek és a proletár demokrácia feladatainak. Ez a program — pártunk *egész* minimális programja, azoknak a legközelebbi politikai és gazdasági reformoknak a programja, amelyek egyrészt teljesen megvalósíthatók a jelenlegi társadalmi és gazdasági viszonyok talaján, másrészt szükségesek a további lépések, a szocializmus megvalósítása szempontjából.

A határozat ily módon teljesen tisztázza az ideiglenes forradalmi kormány jellegét és célját. Eredetét és alapvető jellegét tekintve legyen ez a kormány a népi felkelés szerve. Formális rendeltetése szerint legyen az össznépi alkotmányozó gyűlés egybehívásának eszköze. Tevékenységének tartalma szerint valósítsa meg a proletárdemokrácia minimális programját, mert csakis ez biztosíthatja az önkényuralom ellen felkelt nép érdekeit.

Azt az ellenvetést tehetik némelyek, hogy az ideiglenes kormány — ideiglenes lévén — nem valósíthat meg olyan pozitív programot, amelyet még nem hagyott jóvá az egész nép. Ez az ellenvetés csak a reakciósok és az „önkényuralmiak" álokoskodása lenne. Ha nem valósítunk meg semmiféle pozitív programot, az azt jelenti, hogy tűrjük a rothadt önkényuralom feudális viszonyait. Ilyen viszonyokat csak a forradalom árulóinak kormánya tűrhetne, nem pedig olyan kormány, mely a népi felkelés szerve. Gúnyt űzne belőlünk, aki azt javasolná, hogy mondjunk le a gyülekezési szabadság tényleges megvalósításáról, amíg az alkotmányozó gyűlés nem ismeri el ezt a szabadságot, —.s javasolná ezt azzal az ürüggyel, hogy az alkotmányozó gyűlés esetleg nem ismeri el a gyülekezési szabadságot! Ugyanilyen gúnyolódás kifogást emelni az ellen, hogy az ideiglenes forradalmi kormány azonnal valósítsa meg a minimális programot.

Végül jegyezzük meg, hogy a határozat már azzal, hogy a minimális program megvalósítását tűzi ki az ideiglenes forradalmi kormány feladatául, kiküszöböli azokat a badar, félanarchista elgondolásokat, hogy a

maximális programot azonnal meg kell valósítani, hogy a szocialista forradalom céljából kezünkbe kell ragadnunk a hatalmat. Oroszország gazdasági fejlődésének foka (objektív feltétel) és a nagy proletártömegek tudatosságának és szervezettségének foka (az objektív feltétellel szervesen összefüggő szubjektív feltétel) lehetetlenné teszi a munkásosztály azonnali teljes felszabadítását. Csak a legtudatlanabb emberek hagyhatják figyelmen kívül a most végbemenő demokratikus forradalmi átalakulás polgári jellegét; — csak a legnaivabb optimisták feledkezhetnek meg arról, milyen keveset tudnak még a munkástömegek a szocializmus céljairól és megvalósításának módjairól. Márpedig mi valamennyien meg vagyunk győződve arról, hogy a munkások felszabadítása csak maguknak a munkásoknak a műve lehet; a tömegek tudatossága és szervezettsége nélkül, anélkül, hogy az egész burzsoázia elleni nyílt osztályharc előkészítette és megnevelte volna őket, szó sem lehet a szocialista forradalomról. És az olyan anarchista ellenvetésekre, hogy mi elodázzuk a szocialista forradalmat, azt feleljük: nem odázzuk el, hanem most tesszük meg feléje az első lépést az egyetlen lehetséges módon, az egyetlen helyes úton: a demokratikus köztársaság útján. Aki más úton, a politikai demokratizmus megkerülésével akar a szocializmus felé haladni, az óhatatlanul képtelen és reakciós következtetésekre jut gazdasági és politikai vonatkozásban egyaránt. Ha egyik-másik munkás megkérdi tőlünk a megfelelő időpontban: miért ne valósíthatnók meg a maximális programot, azzal felelünk majd, hogy rámutatunk

arra, mennyire idegenkednek még a demokratikus érzelmű néptömegek a szocializmustól, mennyire fejletlenek még az osztályellentétek, mennyire szervezetlenek még a proletárok. Szervezzétek csak meg a munkások százezreit szerte Oroszországban, keltsetek milliókban rokonszenvet programunk iránt! Próbáljátok ezt meg, s ne szorítkozzatok szépen csengő, de üres anarchista frázisokra, — és nyomban meglátjátok, hogy ennek a szervezetnek létrehozása, ennek a szocialista felvilágosító munkának kiterjesztése a demokratikus reformok minél teljesebb megvalósításától függ.

Menjünk tovább. Miután tisztáztuk az ideiglenes forradalmi kormány jelentőségét és tisztáztuk a proletariátus viszonyát az ideiglenes forradalmi kormányhoz, felmerül a következő kérdés: megengedhető-e és milyen feltételek mellett engedhető meg részvételünk az ideiglenes forradalmi kormányban (felülről jövő akció)? Milyen legyen alulról jövő akciónk? A határozat mindkét kérdésre pontos választ ad. Határozottan kijelenti, hogy elvileg a szociáldemokrácia részvétele az ideiglenes forradalmi kormányban (a demokratikus forradalom korszakában, a köztársaságért folyó harc korszakában) *megengedhető*. Ezzel a kijelentéssel visszavonhatatlanul elhatároljuk magunkat az anarchistáktól is, akik erre a kérdésre elvileg tagadó értelemben válaszolnak, és a szociáldemokrácia uszálypolitikusaitól is (például Martinovtól és az újiszkrásoktól), akik olyan helyzet perspektívájával *ijesztgettek* bennünket, amikor ez a részvétel szükségessé válhat számunkra. Ezzel a kijelentéssel az OSZDMP

III. kongresszusa visszavonhatatlanul elvetette az új „Iszkrá"-nak azt a gondolatát, hogy a szociáldemokraták részvétele az ideiglenes forradalmi kormányban a millerandizmus egyik válfaja, hogy ez elvileg megengedhetetlen, mivel a burzsoá rendet szentesíti stb.

Az elvi megengedhetőség kérdése azonban, magától értetődően, még nem dönti el a gyakorlati célszerűség kérdését. Milyen feltételek mellett célszerű a harcnak, a „felülről" való harcnak ez az új formája, amelyet a pártkongresszus elismert? Magától értetődik, hogy ma nem lehet a konkrét körülményekről, például az erőviszonyokról stb. beszélni, és a határozat természetesen nem határozza meg előzetesen ezeket a körülményeket. Egyetlen értelmes ember sem fog arra vállalkozni, hogy a bennünket érdeklő kérdésben most bármiféle jóslatokba bocsátkozzék. Meg lehet és meg kell határoznunk részvételünk jellegét és célját. A határozat ezt meg is teszi, s a részvételnek két célját jelöli meg: 1) az ellenforradalmi kísérletek elleni könyörtelen harcot és 2) a munkásosztály önálló érdekeinek megvédését. Akkor, amikor a liberális burzsoák buzgón beszélni kezdenek a reakció pszichológiájáról (lásd Sztruve úr nagyon tanulságos „Nyílt levelét" az „Oszvobozsgyenyije" 71. számában), hogy megijesszék a forradalmi népet és engedékenységre bírják az önkényuralommal szemben, különösen helyénvaló, hogy a proletariátus pártja emlékeztessen az ellenforradalom elleni valóságos háború feladataira. A politikai szabadság és az osztályharc nagy kérdéseit végeredményben csakis az erő dönti el, és nekünk gondoskodnunk kell ennek az erőnek a kiképzéséről, megszer-

vezéséről és aktív, nemcsak defenzív, hanem offenzív felhasználásáról is. A Párizsi Kommün óta Európában csaknem megszakítás nélkül uralkodó politikai reakció túlságosan hozzászoktatott bennünket a csak „alulról" jövő akció gondolatához, túlságosan hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy csak a defenzív harcra legyen gondunk. Most kétségkívül új korszakba léptünk; megkezdődött a politikai megrázkódtatások és a forradalmak időszaka. Olyan időszakban, amilyet most él át Oroszország, nem szabad megelégedni a régi sablonnal. Propagálni kell a felülről való akció eszméjét, fel kell készülni a legerélyesebb támadó akciókra, tanulmányozni kell az ilyen akciók feltételeit és formáit. E feltételek közül kettőt emel ki a kongresszus határozata: az egyik a formális oldalát érinti a szociáldemokrácia részvételének az ideiglenes forradalmi kormányban (a párt szigorúan ellenőrizze megbízottait); a másik e részvétel jellegére vonatkozik (egy pillanatra sem szabad szem elől téveszteni a célt: a teljes szocialista forradalmat).

Miután a határozat ilyenformán minden szempontból tisztázta a párt politikáját a „felülről" való akció — az új, eddigelé csaknem példátlan harci mód alkalmazása — esetére, gondol arra az eshetőségre is, amikor nem sikerül felülről cselekednünk. Alulról hatni az ideiglenes forradalmi kormányra minden körülmények közt kötelességünk. Ilyen alulról jövő nyomáshoz az kell, hogy a proletariátus fel legyen fegyverezve — mert forradalmi időben rendkívül gyorsan sor kerül a közvetlen polgárháborúra — és hogy a proletariátus vezetője a szociáldemokrácia legyen. A pro-

letariátus fegyveres nyomásának célja: „a forradalom vívmányainak megóvása, megszilárdítása és kiszélesítése", tudniillik azoké a vívmányoké, amelyeknek — a proletariátus érdekei szempontjából — teljes minimális programunk megvalósításából kell állniuk.

Ezzel befejezzük annak a határozatnak rövid vizsgálatát, melyet a III. kongresszus az ideiglenes forradalmi kormányról hozott. Amint az olvasó látja, ez a határozat tisztázza mind az új kérdés jelentőségét, mind a proletariátus pártjának állásfoglalását ebben a kérdésben, mind pedig a párt politikáját az ideiglenes forradalmi kormányon belül és kívül.

Lássuk most a „konferencia" idevágó határozatát.

3. MIT JELENT „A FORRADALOMNAK A CÁRIZMUS FELETTI DÖNTŐ GYŐZELME"?

A „konferencia" határozata *„a hatalom meghódítása és az ideiglenes kormányban való részvétel"* * kérdésével foglalkozik. Amint arra már rámutattunk, maga ez a kérdésfeltevés is zavaros. Egyrészt le van szűkítve a kérdés: csupán az ideiglenes kormányban való részvételünkre vonatkoztatják, nem pedig általában a párt feladataira az ideiglenes forradalmi kormányt illetően. Másrészt összekevernek két teljesen különböző

* E határozat teljes szövegét az olvasó összeállíthatja e brosúra 400., 403—404., 407., 431. és 433. oldalain található idézetek alapján. (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. Lásd ebben a kötetben, 27—28., 36., 44., 95., 100—101. old. — *Szerk.*)

kérdést: a *demokratikus* forradalom egyik szakaszában való részvételünknek és a *szocialista* forradalomnak a kérdését. Hiszen „a hatalom meghódítása" a szociáldemokrácia által éppen a szocialista forradalmat jelenti és nem is jelenthet semmi egyebet, ha ezeket a szavakat közvetlen és szokott értelmükben használjuk. Ha pedig olyan értelemben fogjuk fel e szavakat, hogy a hatalom meghódítása nem a szocialista, hanem a demokratikus forradalom érdekében történik, akkor mi értelme van annak, hogy ne csak az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételről, hanem *általában* „a hatalom meghódításáról" beszéljünk? Nyilvánvaló, hogy „konferenciázóink" maguk sem igen tudták, miről kell tulajdonképpen beszélniük: a demokratikus vagy a szocialista forradalomról. Aki figyelemmel kísérte a szóban forgó kérdésre vonatkozó irodalmat, az tudja, hogy ezt a zavart Martinov elvtárs keltette híres „Két diktatúrá"-jával; az újiszkrások nem szívesen emlékeznek arra, hogyan tette fel a kérdést ez a mintaszerűen uszálypolitikus mű (még január 9-e előtt), de a konferenciára gyakorolt eszmei befolyása kétségtelen.

De hagyjuk figyelmen kívül a határozat címét. Tartalma sokkal mélyebben gyökerező és súlyosabb hibákat tár fel előttünk. Az első része így szól:

„A forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmét vagy a győzedelmes népi felkelés nyomán létrejött ideiglenes kormány megalakítása, vagy valamelyik képviseleti intézmény forradalmi kezdeményezése jelzi, amely a nép közvetlen forradalmi

nyomására elhatározza, hogy megszervezi az össznépi alkotmányozó gyűlést."

Azt mondják tehát, hogy a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmét jelentheti a győzedelmes felkelés is és jelentheti... egy képviseleti intézménynek az alkotmányozó gyűlés megszervezéséről hozott határozata is! Mi ez? hogyan? A döntő győzelmet jelezheti az is, ha hoznak egy „határozatot" az alkotmányozó gyűlés megszervezéséről?? És az ilyen „győzelmet" a „győzedelmes népi felkelés nyomán létrejött" ideiglenes kormány megalakításával állítják egy sorba!! A konferencia nem vette észre, hogy a *győzedelmes* népi felkelés és az ideiglenes kormány *megalakítása* a forradalom *valóságos* győzelmét, az alkotmányozó gyűlés szervezéséről hozott „határozat" pedig a forradalomnak csak *szavakban* való győzelmét jelenti.

Az újiszkrás mensevikek konferenciája ugyanabba a hibába esett, amelybe állandóan beleesnek a liberálisok, az oszvobozsgyenyisták. Az oszvobozsgyenyisták nagy hangon szavalnak az „alkotmányozó" gyűlésről, szemérmesen szemet hunyva afelett, hogy az erő és a hatalom a cár kezében marad, megfeledkezve arról, hogy az „alkotmányozáshoz" *erőre* van szükség. A konferencia arról is megfeledkezett, hogy bármi néven nevezendő képviselők „határozata" még messze van e határozat megvalósításától. A konferencia arról is megfeledkezett, hogy amíg a hatalom a cár kezében marad, bármi néven nevezendő képviselők bármilyen határozatai ugyanolyan üres és szánalmas fecsegések maradnak, amilyenek az 1848-as német

forradalom történetében a híres frankfurti parlament „határozatai" voltak. Marx, a forradalmi proletariátus képviselője, éppen azért ostorozta kíméletlen gúnnyal „Neue Rheinische Zeitung"-jában a frankfurti liberális „oszvobozsgyenyistákat", mert szép szavakat hangoztattak, mindenféle demokratikus „határozatokat" hoztak, mindenféle szabadságjogokat „iktattak alkotmányba", a valóságban azonban a király kezében hagyták a hatalmat, nem szerveztek fegyveres harcot a király rendelkezésére álló katonai erők ellen. És míg a frankfurti oszvobozsgyenyisták fecsegtek — a király kivárta az alkalmas időpontot, megszilárdította haderejét, és az ellenforradalom, reális erőre támaszkodva, tönkreverte a demokratákat összes gyönyörű „határozataikkal" egyetemben.

A konferencia azonosította a döntő győzelemmel azt, amiből éppen a győzelem döntő feltétele hiányzik. Hogyan eshettek ebbe a hibába szociáldemokraták, akik elismerik pártunk köztársasági programját? Hogy e furcsa jelenséget megértsük, a III. kongresszusnak a párt elszakadt részére vonatkozó határozatához kell fordulnunk*. Ez a határozat rámutat arra,

* Idézzük e határozat teljes szövegét: „A kongresszus megállapítja, hogy az OSZDMP-ben az »ökonomizmus« elleni harca óta mindmáig megmaradtak az »ökonomizmussal« különböző mértékben és különböző szempontból rokon árnyalatok, amelyeket az a közös tendencia jellemez, hogy lebecsülik a tudatosság elemeinek jelentőségét a proletárharcban, és a spontaneitás elemeinek rendelik alá őket. Ezeknek az árnyalatoknak a képviselői a szervezeti kérdésben elméleti téren a párt tervszerű munkájával ellentétben álló folyamat-szervezet elvét hirdetik, a gyakorlatban pedig számtalan esetben rendszeresen kibújnak a pártfegyelem

hogy pártunkban még élnek az „»ökonomizmussal« rokon" különféle áramlatok. Konferenciázóink (akik csakugyan nemhiába állnak Martinov eszmei vezetése alatt) a forradalomról teljesen abban a szellemben beszélnek, mint az „ökonomisták" a politikai harcról vagy a nyolcórás munkanapról. Az „ökonomisták" nyomban forgalomba hozták a „stádium-elméletet": 1) harc a jogokért; 2) politikai agitáció; 3) politikai harc — vagy 1) tízórás munkanap; 2) kilencórás munkanap; 3) nyolcórás munkanap. Mindenki jól tudja, milyen eredményekkel járt ez a „folyamat-taktika". Most azt ajánlják nekünk, hogy a forradalmat is jó előre osszuk szépen stádiumokra: 1) a cár

alól, más esetekben pedig azzal próbálják aláaknázni a pártkapcsolatnak jelenleg egyedül lehetséges alapjait, hogy a párt legkevésbé öntudatos része előtt az orosz viszonyok objektív feltételeivel nem számoló, széles körű választási elv alkalmazását hirdetik. Taktikai kérdésekben a pártmunka lendületének fékezésére irányuló törekvéseik abban mutatkoznak meg, hogy ellenzik a liberális burzsoá pártokkal szemben követett teljesen független párttaktikát, nem értenek egyet azzal, hogy pártunk magára vállalhatja, és kívánatos, hogy magára vállalja a szervező szerepét a népi felkelésben, ellenzik, hogy a párt bárminő körülmények között is részt vegyen az ideiglenes demokratikus forradalmi kormányban.

A kongresszus felszólítja az összes párttagokat, hogy mindenütt vívjanak erélyes eszmei harcot a forradalmi szociáldemokrácia elveitől való ilyen részleges elhajlások ellen, de ugyanakkor megengedhetőnek tartja, hogy az ilyen nézetekkel kisebb vagy nagyobb mértékben egyetértő személyek részt vegyenek a pártszervezet munkájában azzal az elengedhetetlen feltétellel, hogy elismerik a pártkongresszusokat és a párt szervezeti szabályzatát, s teljesen alávetik magukat a pártfegyelemnek." (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

egybehív egy képviseleti intézményt; 2) ez a képviseleti intézmény a „nép" nyomására „elhatározza", hogy meg kell szervezni az alkotmányozó gyűlést; 3) ...a harmadik stádiumra nézve a mensevikek még nem egyeztek meg; megfeledkeztek arról, hogy a nép forradalmi nyomásával szemben áll a cárizmus ellenforradalmi nyomása, és hogy ezért vagy a „határozat" nem valósul meg, vagy pedig megint csak a népi felkelés győzelme vagy veresége határozza meg az ügy kimenetelét. A konferencia határozata szakasztott mása az „ökonomisták" következő okoskodásának: a munkások döntő győzelmét vagy a nyolcórás munkanap forradalmi megvalósítása jelentheti, vagy a tízórás munkanap engedélyezése és az a „határozat", hogy át kell térni a kilencórás munkanapra... Szakasztott mása.

Talán azt válaszolhatnák erre, hogy a határozat szerzőinek nem volt szándékukban, hogy a felkelés győzelmét *azonosítsák* a cár által egybehívott képviseleti intézmény „határozatával", hogy csupán előre meg akarták határozni a párt taktikáját mind a két esetben. Mi erre ezt feleljük: 1) a határozat szövege a képviseleti intézmény *elhatározásáról* nyíltan és félreérthetetlenül megállapítja, hogy az „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme". Lehet, hogy ez hanyag fogalmazás eredménye, lehet, hogy ki is lehetne javítani a jegyzőkönyv alapján, de amíg nincs kijavítva, addig ennek a fogalmazásnak csak egy értelme lehet, és ez az értelem teljes egészében az *oszvobozsgyenyista* gondolkodásmódnak felel meg. 2) Az „oszvobozsgyenyista" gondolkodásmód, amelynek

hibájába a határozat szerzői estek, még hasonlíthatatlanul plasztikusabban kidomborodik az újiszkrások más irodalmi termékeiben. Például a Tifliszi Bizottság lapjában, a „Szocial-Demokrat"-ban[10] (grúz nyelven; az „Iszkra" égig magasztalta 100. számában) „A rendi országgyűlés és a mi taktikánk" című cikk egyenesen oda lyukad ki, hogy az a „taktika", amely „cselekvésünk középpontjául a rendi országgyűlést választja" (amelynek egybehívásáról — tesszük hozzá mi — még semmi pontosat nem tudunk!), „*előnyösebb részünkre*", mint a fegyveres felkelésnek és az ideiglenes forradalmi kormány megalakításának „taktikája". Alább még visszatérünk erre a cikkre. 3) Semmi kifogást sem emelhetünk az ellen, hogy előre megvitassuk a párt taktikáját mind a forradalom győzelme esetére, mind veresége esetére, mind a felkelés sikere esetére, mind pedig arra az esetre, ha a felkelés nem tud komoly erővé fejlődni. Lehetséges, hogy a cári kormánynak sikerül egybehívnia egy képviseleti gyűlést a liberális burzsoáziával való kiegyezés céljából, — a III. kongresszus határozata előre számol ezzel és nyíltan beszél „képmutató politikáról", „áldemokratizmusról", „a népképviselet olyan karikatúrának is beillő formáiról, amilyen az úgynevezett rendi országgyűlés"*. De éppen az a dolog nyitja, hogy ezt nem

* A forradalom küszöbén követett kormánytaktikához való viszonyról hozott határozat szövege a következő:

„Tekintettel arra, hogy a kormány a jelenlegi forradalmi időszakban önfenntartási célból fokozza a szokásos megtorlásokat, melyek főképpen a proletariátus öntudatos elemei ellen irányulnak, s egyúttal 1) megkísérli, hogy engedményekkel és reformok

az ideiglenes forradalmi kormányról szóló határozatban mondjuk, mert ennek semmi köze az ideiglenes forradalmi kormányhoz. Ez az eset a felkelésnek és az ideiglenes forradalmi kormány megalakításának problémáját háttérbe szorítja, módosítja stb. Hiszen most nem arról van szó, hogy mindenféle kombináció lehet-

ígérgetésével a munkásosztályt politikailag zullessze és ezzel elvonja a forradalmi harctól; 2) ugyanabból a célból áldemokratikus formákba burkolja képmutató engedménypolitikáját, kezdve azzal, hogy felhívja a munkásokat, válasszák meg a bizottságokba és a tanacskozásokra kuldendó képviselőiket, s végezve a népképviselet olyan karikatúrának is beillő formáinak megteremtésével, mint az úgynevezett rendi országgyűlés; 3) úgynevezett feketeszázakat szervez, és harcba viszi a forradalom ellen a nép összes reakciós, nem ontudatos vagy faji és vallási gyűlölettől elvakult elemeit, —

az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusa határozatilag javasolja minden pártszervezetnek:

a) a kormányengedmények reakciós céljait leleplezve egyúttal hangsúlyozzák a propaganda és az agitáció során egyrészt ezeknek az engedményeknek kényszerű jellegét, másrészt annak teljes lehetetlenségét, hogy az önkényuralom olyan reformokat vezessen be, amelyek kielégítik a proletariátust;

b) a választási agitaciót felhasználva magyarázzák meg a munkásoknak az ilyen kormányintézkedések igazi értelmét, és bizonyítsák be, hogy a proletariátus számára elengedhetetlenül szükséges az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog alapján megválasztott alkotmányozó gyűlés forradalmi úton való egybehívása;

c) szervezzék meg a proletariátust a nyolcórás munkanapnak és a munkásosztály más, napirenden levó követeléseinek forradalmi úton való azonnali megvalósítására;

d) szervezzék meg a fegyveres ellenállást a feketeszazak és általaban a kormány vezette összes reakciós elemek fellépésével szemben." (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

séges, hogy lehetséges a győzelem is, a vereség is, az egyenes út is, a kerülő út is, — arról van szó, hogy a szociáldemokratáknak semmi esetre sem szabad zavart előidézniük a munkások elképzeléseiben a valóban forradalmi útra vonatkozólag, hogy nem szabad oszvobozsgyenyista módra döntő győzelemnek nevezniük azt, amiből hiányzik a győzelem *alapvető* feltétele. Lehetséges, hogy a nyolcórás munkanapot sem fogjuk egyszerre megkapni, hanem csak hosszú kerülő úton, de mi a véleményük az olyan emberről, aki a munkások győzelmének nevezi azt, amikor olyan tehetetlen, olyan gyönge a proletariátus, hogy *képtelen* megakadályozni a halogatást, a huzavonát, az alkudozást, az árulást és a reakciót? Meglehet, hogy az orosz forradalom az „alkotmány elvetélésével" végződik, ahogy a „Vperjod"* mondta egyszer, de vajon igazolhat-e ez olyan szociáldemokratát, aki a döntő harc előestéjén ezt az elvetélést „a cárizmus feletti döntő győzelemnek" nevezné? A legrosszabb esetben az is megtörténhet, hogy nemcsak a köztársaságot nem vívjuk ki, hanem még az alkotmány is amolyan árnyékalkotmány, „Sipov-féle" alkotmány[11] lesz, de vajon megbocsátható volna-e, ha egy szociáldemokrata elkenné köztársasági jelszavunkat?

*. A „Vperjod" c. genfi újság 1905 januárjában indult meg mint a párt bolsevik részének lapja. Januártól májusig 18 szám jelent meg. Májustól kezdve a „Vperjod" helyett a „Proletarij" jelent meg mint az OSZDMP Központi Lapja az OSZDMP III. kongresszusának határozata értelmében (ezt a kongresszust májusban tartották Londonban; a mensevikek itt nem jelentek meg és Genfben tartották „konferenciájukat"). (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*).

E jelszó elkenéséig persze még nem jutottak el az újiszkrások. De hogy mennyire kiveszett belőlük a forradalmi szellem, hogy mennyire elfedte előlük az élettől elrugaszkodott okoskodás a jelenlegi helyzetből fakadó harci feladatokat, az különösen szemléletesen megmutatkozik abban, hogy határozatukban éppen a köztársaságról *felejtettek el* beszélni! Ez hihetetlen, de tény. A konferencia különféle határozatai a szociáldemokrácia összes jelszavait megerősítik, elismétlik, megmagyarázzák, részletezik, még arról sem feledkeztek meg, hogy a munkások üzemenként bizalmiakat és küldötteket válasszanak, — csak épp arra nem leltek módot, hogy az ideiglenes forradalmi kormányról szóló határozatban megemlékezzenek a köztársaságról. Ha a népi felkelés „győzelméről", az ideiglenes kormány megteremtéséről beszélnek, de közben nem mutatnak rá arra, hogy ezek a „lépések" és aktusok hogyan kapcsolódnak a köztársaság kivívásához, ez azt jelenti, hogy nem a proletariátus harcának vezetésére, hanem a proletármozgalom mögötti kullogásra írnak határozatot.

Az eredmény: a határozat első része 1) egyáltalán nem tisztázta az ideiglenes forradalmi kormány jelentőségét a köztársaságért folyó harc és a valóban össznépi és valóban alkotmányozó gyűlés biztosítása szempontjából; 2) megzavarta a proletariátus demokratikus tudatát azzal, hogy a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmével azonosította azt a helyzetet, amelyben az igazi győzelemnek még éppen az alapvető feltétele hiányzik.

4. A MONARCHIKUS RENDSZER FELSZÁMOLÁSA ÉS A KÖZTÁRSASÁG

Térjünk rá a határozat következő részére:

„...Az ilyen győzelem mindkét esetben a forradalmi korszak új szakaszának kezdete lesz.

Az a feladat, amelyet a társadalmi fejlődés objektív körülményei elemi erővel tűznek ez elé az új szakasz elé: az egész rendi-monarchikus rendszer végleges felszámolása a politikailag felszabadult polgári társadalom elemei között társadalmi érdekeik megvalósításáért és a hatalom közvetlen birtoklásáért folyó kölcsönös harcnak a folyamatában.

Ezért az ideiglenes kormánynak is, amely vállalná e történelmi jellege szerint polgári forradalom feladatainak megvalósítását, nemcsak előbbre kellene vinnie a forradalmi fejlődést, szabályozva a felszabaduló nemzet ellentétes osztályai közti kölcsönös harcot, hanem harcolnia is kellene a fejlődésnek ama tényezői ellen, amelyek a kapitalista rendszer alapjait fenyegetik."

Álljunk meg ennél a résznél, amely a határozat önálló fejezete. Az általunk idézett fejtegetések alapgondolata azonos azzal, amelyet a kongresszusi határozat 3. pontja fejt ki. De ha összehasonlítjuk a két határozatnak ezt a részét, azonnal szembeötlik a következő lényeges különbség. A kongresszus határozata, miután néhány szóban jellemzi a forradalom társadalmi és gazdasági alapját, elsősorban az osztályok-

nak meghatározott vívmányokért folyó, pontosan meghatározott harcára irányítja a figyelmet és a proletariátus harci feladatait állítja előtérbe. A konferencia határozata, miután hosszadalmasan, ködösen és zavarosan vázolja a forradalom társadalmi és gazdasági alapját, igen homályosan szól a meghatározott vívmányokért folyó harcról és teljesen figyelmen kívül hagyja a proletariátus harci feladatait. A konferencia határozata a régi rendszernek a társadalom elemei közti kölcsönös harc folyamatában végbemenő felszámolásáról beszél. A kongresszus határozata úgy szól, hogy nekünk, a proletariátus pártjának kell végrehajtanunk ezt a felszámolást, hogy csakis a demokratikus köztársaság megteremtése az igazi felszámolás, hogy ezt a köztársaságot nekünk kell kivívnunk, hogy harcolni fogunk érte, és harcolni fogunk a teljes szabadságért nemcsak az önkényuralom ellen, hanem a burzsoázia ellen is, ha megkísérli (márpedig feltétlenül meg fogja kísérelni), hogy megfosszon bennünket vívmányainktól. A kongresszus határozata meghatározott osztályt szólít harcba a pontosan meghatározott legközelebbi célért. A konferencia határozata különböző erők kölcsönös harcát taglalja. Az egyik határozat az aktív harc szellemét tükrözi, a másik — a passzív szemlélődését; az egyikből az eleven tevékenységre való felhívás szelleme árad, a másikból — élettelen szőrszálhasogatás. Mindkét határozat kijelenti, hogy a most végbemenő forradalmi átalakulás számunkra csupán az első lépés, amelyet majd követ a második, de az egyik határozat ebből azt a következtetést vonja le, hogy annál hamarabb meg kell tenni

az első lépést, annál hamarabb túl kell lenni rajta, ki kell vívni a köztársaságot, könyörtelenül el kell taposni az ellenforradalmat, és elő kell készíteni a talajt a második lépéshez. A második határozat viszont úgyszólván ennek az első lépésnek bőbeszédű leírásában merül ki és (bocsássanak meg ezért a vulgáris kifejezésért) egyre ezeken a gondolatokon kérődzik. A kongresszus határozata a marxizmus régi és örökké új gondolatait (a demokratikus forradalmi átalakulás burzsoá jellegére vonatkozó gondolatait) bevezetésként alkalmazza, illetve premisszaként a mind a demokratikus, mind a szocialista forradalmi átalakulásért harcoló élenjáró osztály élenjáró feladataira vonatkozó következtetésekhez. A konferencia határozata nem is jut tovább a bevezetésnél, egyre ezen rágódik és erről okoskodik.

Éppen ez a különbség az a bizonyos különbség, amely már réges-régen két szárnyra osztja az orosz marxistákat: az okoskodó és a harcos szárnyra a legális marxizmus rég letűnt idejében, és a gazdaságira és a politikaira a kezdődő tömegmozgalom korszakában. A marxizmusnak általában az osztályharc és különösen a politikai harc mélyre nyúló gazdasági gyökereiről szóló helyes premisszájából az „ökonomisták" azt az eredeti következtetést vonták le, hogy hátat kell fordítani a politikai harcnak és vissza kell tartani fejlődését, korlátozni kell terjedelmét és csökkenteni kell feladatait. A politikusok viszont ugyanezekből a premisszákból más következtetést vontak le, mégpedig azt, hogy minél mélyebbre nyúlnak most harcunk gyökerei, annál szélesebb fronton, annál

merészebben, határozottabban és több kezdeményezőerővel kell vívnunk ezt a harcot. Más körülmények között, módosult formában, de most is ugyanezzel a vitával van dolgunk. Azokból a premisszákból, hogy a demokratikus forradalom még korántsem szocialista forradalom, hogy korántsem csupán a vagyontalanokat „érdekli", hogy mélyre nyúló gyökerei az *egész* burzsoá társadalom elháríthatatlan szükségleteiből és igényeiből erednek — ezekből a premisszákból mi azt a következtetést vonjuk le, hogy az élenjáró osztálynak annál bátrabban kell kitűznie demokratikus feladatait, annál határozottabban kell ezeket végigvinnie és közvetlenül kiadnia a köztársaság jelszavát, propagálnia az ideiglenes forradalmi kormány szükségességének és az ellenforradalom könyörtelen eltiprása szükségességének eszméjét. Ellenfeleink, az újiskrások pedig ugyanezekből a premisszákból azt a következtetést vonják le, hogy nem kell végigvinni a demokratikus következtetéseket, hogy a gyakorlati jelszavak között nem kell okvetlenül szerepelnie a köztársaság jelszavának, megengedhető, hogy ne propagáljuk az ideiglenes forradalmi kormány szükségességének eszméjét, hogy döntő győzelemnek lehet nevezni az alkotmányozó gyűlés egybehívásáról szóló határozatot is, hogy nem kell okvetlenül a mi aktív feladatunkért kitűzni az ellenforradalom elleni harcot, hanem bele lehet fullasztani „a kölcsönös harc folyamatára" való homályos (és ahogy mindjárt látni fogjuk, helytelenül megfogalmazott) hivatkozásba. Ez nem politikusok nyelve, ez holmi irattári bürokraták nyelve!

És minél figyelmesebben vizsgáljuk az újiszkrás határozat egyes megfogalmazásait, annál szemléletesebben kitűnnek e határozat említett fő sajátosságai. Beszélnek például „a politikailag felszabadult polgári társadalom elemei közti kölcsönös harc folyamatáról" Ha meggondoljuk, milyen kérdésről (az ideiglenes forradalmi kormányról) írták a határozatot, álmélkodva kérdjük: ha már a kölcsönös harc folyamatáról beszélnek, hogy lehet hallgatni azokról az elemekről, amelyek politikailag *leigázzák* a polgári társadalmat? Talán azt hiszik a konferenciázók, hogy ha ők feltételezik a forradalom győzelmét, már el is tűnnek ezek az elemek? Ez a gondolat általában abszurdum volna, az adott esetben pedig a legnagyobb politikai naivság és politikai rövidlátás. A forradalomnak az ellenforradalom feletti győzelme után az ellenforradalom nem tűnik el, hanem ellenkezőleg, szükségképpen új, még elkeseredettebb harcot indít. Ha a forradalom győzelme esetén felmerülő feladatok elemzésének szenteljük határozatunkat, kötelesek vagyunk igen nagy figyelmet fordítani az ellenforradalmi nyomás visszaverésével kapcsolatos feladatokra (ahogy ezt a kongresszus határozata meg is tette), nem pedig általános elmélkedésekbe fullasztani a harcos pártnak ezeket a legközelebbi, égető, aktuális politikai feladatait és azon törni a fejünket, hogy mi lesz a jelenlegi forradalmi korszak *után*, mi lesz akkor, amikor már meglesz „a politikailag *felszabadult* társadalom". Ahogy az „ökonomisták" olyan általános igazságokra hivatkozva, hogy a politika alá van rendelve a gazdaságnak, igyekeztek leplezni, hogy nem értik az aktuális poli-

tikai feladatokat, úgy leplezik az újiszkrások a politikailag *felszabadult* társadalmon belül folyó harc általános igazságaira való hivatkozással, hogy nem értik e társadalom politikai *felszabadításának* aktuális forradalmi feladatait.

Vegyük ezt a kifejezést: „az egész rendi-monarchikus rendszer végleges felszámolása". A monarchikus rendszer végleges felszámolását közérthető nyelven a demokratikus köztársaság megteremtésének nevezik. A mi derék Martinovunk és hódolói azonban túlságosan egyszerűnek és világosnak vélik ezt a kifejezést. Okvetlenül el akarják „mélyíteni" és „okosabbat" akarnak mondani. Az eredmény egyrészt nevetséges erőlködés a mélyértelműség irányában. Másrészt jelszó helyett leírás, a haladásra serkentő, eleven felhívás helyett holmi mélabús visszapillantás. Mintha nem is eleven emberek állnának előttünk, akik most, tüstént harcba akarnak indulni a köztársaságért, hanem holmi aszott múmiák, akik a kérdést sub specie aeternitatis*, a plusquamperfectum** szemszögéből vizsgálják.

Lássuk tovább: „...az ideiglenes kormány... vállalná... e polgári forradalom feladatainak megvalósítását..." Itt aztán nyomban kiderült, hogy konferenciázóink nem vették észre azt a konkrét kérdést, amely a proletariátus politikai vezetői előtt felvetődött. Az ideiglenes forradalmi kormány konkrét kérdését látómezejükből kiszorította a polgári forrada-

* — az örökkévalóság szempontjából. — *Szerk.*

** — régmúlt. — *Szerk.*

lom feladatait megvalósító jövendő kormányok sorának kérdése általában. Ha már „történelmi" szempontból akarják a kérdést vizsgálni, bármelyik európai ország példája megmutatja, hogy a burzsoá forradalom történelmi feladatait kormányok egész sora valósította meg, amelyek egyáltalán nem voltak „ideiglenesek", s még azok a kormányok is, amelyek legyőzték a forradalmat, kénytelenek voltak mégis megvalósítani e legyőzött forradalom történelmi feladatait. De „ideiglenes forradalmi kormánynak" egyáltalán nem azt nevezik, amiről önök beszélnek: így a forradalmi korszaknak azt a kormányát nevezik, mely közvetlenül a megdöntött kormány helyébe lép és a nép felkelésére támaszkodik, nem pedig valami a néptől eredő képviseleti intézményekre. Az ideiglenes forradalmi kormány a forradalom haladéktalan győzelmének, az ellenforradalmi kísérletek haladéktalan visszaverésének harci szerve és korántsem általában a polgári forradalom történelmi feladatai megvalósításának a szerve. Bízzuk, uraim, a jövendő történetírókra, hogy meghatározzák majd a jövendő „Russzkaja Sztariná"-ban, hogy a polgári forradalom mely feladatait valósítottuk meg mi, vagy valósította meg ez vagy az a kormány — erre még ráérnek harminc év múlva is, nekünk viszont most jelszavakat és gyakorlati utasításokat kell adnunk a köztársaságért folyó harchoz és annak érdekében, hogy a proletariátus ebben a harcban minél erélyesebben vegyen részt.

Az említett okokból nem kielégítők a határozat idézett részének utolsó tételei sem. Igen szerencsétlen vagy legalábbis ügyetlen az a kifejezés, hogy az ideig-

lenes kormánynak „szabályoznia" kellene az ellentétes osztályok közti kölcsönös harcot: marxistáknak nem kellene ilyen liberális-oszvobozsgyenyista megfogalmazást használniuk, amely azt a gondolatot keltheti, hogy lehetségesek olyan kormányok, amelyek nem az osztályharc szervéül szolgálnak, hanem az osztályharc „szabályozójául"... A kormánynak nemcsak „előbbre kellene vinnie a forradalmi fejlődést, hanem harcolnia is kellene a fejlődésnek azok ellen a tényezői ellen, amelyek a kapitalista rendszer alapjait fenyegetik". Ez a „tényező" pedig éppen maga a proletariátus, amelynek a nevében a határozat beszél! Ahelyett, hogy rámutatnának arra, hogyan kell a proletariátusnak az adott pillanatban „előbbre vinnie a forradalom fejlődését" (messzebbre vinni, mint ameddig az alkotmánypárti burzsoázia szeretne menni), ahelyett, hogy azt tanácsolnák, hogy meghatározott módon készüljünk a burzsoázia elleni harcra majd amikor a burzsoázia a forradalom vívmányai ellen fordul, — ehelyett a folyamat általános leírását kapjuk, amely semmit sem mond a *mi* tevékenységünk konkrét feladatairól. Az a mód, ahogy az újiszkrások gondolataikat kifejezik, Marxnak (Feuerbachról szóló híres „téziseiben") a dialektika eszméjétől távol álló régi materializmusra vonatkozó megállapítására emlékeztet. A filozófusok a világot csak különbözőképpen *értelmezték* — mondotta Marx —, a feladat az, hogy *megváltoztassuk*.[12] Az újiszkrások is tűrhetően le tudják írni és meg tudják magyarázni a szemük előtt folyó harc folyamatát, de teljesen képtelenek arra, hogy helyes jelszót adjanak ki ebben a

harcban. Buzgón menetelnek, de rosszul vezetnek, lealacsonyítják a történelem materialista felfogását azzal, hogy figyelmen kívül hagyják azt a cselekvő, vezető és irányító szerepet, amelyet azok a pártok tölthetnek be és kell hogy betöltsenek a történelemben, amelyek felismerték a forradalom anyagi feltételeit és a leghaladóbb osztályok élére álltak.

5. HOGYAN KELL „ELŐBBRE VINNI A FORRADALMAT"?

Idézzük a határozat következő fejezetét:

„Ilyen körülmények között a szociáldemokráciának arra kell törekednie, hogy a forradalom egész tartama alatt olyan helyzetben maradjon, amely leginkább biztosítja számára azt a lehetőséget, hogy a forradalmat előbbre vigye, nem köti meg a kezét a polgári pártok közvetlen és önző politikája elleni harcban, és megóvja attól, hogy feloldódjék a polgári demokráciában.

Ezért a szociáldemokrácia nem tűzheti ki céljául, hogy az ideiglenes kormányban magához ragadja vagy megossza a hatalmat, hanem meg kell maradnia a szélső forradalmi ellenzék pártjának."

Az a tanács, hogy olyan helyet foglaljunk el, amely a leginkább biztosítja a forradalom előbbre vitelének lehetőségét, nagyon is tetszik nekünk. Csak azt szeretnénk, ha ehhez a jó tanácshoz még pontos út-

mutatást is adnának arra nézve, hogy éppen most, a jelenlegi politikai helyzetben, a népképviselők egybehívására vonatkozó híresztelések, feltevések, mendemondák és tervek időszakában hogyan kell a szociáldemokráciának előbbre vinnie a forradalmat. Előbbre viheti-e most a forradalmat az, aki nem érti meg, milyen veszélyes a nép és a cár „kiegyezését" hirdető oszvobozsgyenyista elmélet, aki már az alkotmányozó gyűlés egybehívásáról szóló „határozatot" is győzelemnek nevezi, aki nem tűzi ki feladatául az ideiglenes forradalmi kormány szükségességének aktív propagálását? aki nem veszi figyelembe a demokratikus köztársaság jelszavát? Az ilyen ember a valóságban *hátrafelé viszi a forradalmat*, mert a *gyakorlati politika* tekintetében megállt az *oszvobozsgyenyista* álláspont színvonalán. Mi haszna annak, hogy elismeri azt a programot, amely követeli az önkényuralomnak köztársasággal való felcserélését, amikor a taktikáról szóló határozatban, amely megjelöli a párt tényleges és közvetlen feladatait a forradalmi helyzetben, hiányzik a köztársaságért való harc jelszava? Hiszen éppen az oszvobozsgyenyista álláspontot, az alkotmánypárti burzsoázia álláspontját jellemzi most az, hogy az össznépi alkotmányozó gyűlés egybehívásáról szóló határozatban döntő győzelmet lát, az ideiglenes forradalmi kormányról és a köztársaságról pedig bölcsen hallgat! Ahhoz, hogy a forradalmat *előbbre* vigyük, vagyis messzebbre vigyük annál a határnál, ameddig a monarchista burzsoázia viszi, olyan jelszavakat kell aktívan kiadni, hangsúlyozni, előtérbe helyezni, amelyek *lehetetlenné teszik* a polgári demokrácia „követ-

kezetlenségét". Ilyen jelszó most *csak kettő* van: 1) az ideiglenes forradalmi kormány és 2) a köztársaság, — mert az össznépi alkotmányozó gyűlés jelszavát a monarchista burzsoázia *átvette* (lásd a „Felszabadulás Szövetsége" programját), mégpedig éppen a forradalom ügyes elsinkófálása érdekében, a forradalom teljes győzelmének megakadályozása érdekében, a nagyburzsoáziának a cárizmussal való kalmár alkuja érdekében vette át. És íme, azt látjuk, hogy a konferencia e két jelszó közül, amelyek egyedül alkalmasak arra, hogy előbbre vigyék a forradalmat, a köztársaság jelszaváról teljesen megfeledkezett, az ideiglenes forradalmi kormány jelszavát pedig úgyszólván egy sorba helyezte az össznépi alkotmányozó gyűlés oszvobozsgyenyista jelszavával, azzal, hogy egyiket is, másikat is „a forradalom döntő győzelmének" nevezte!!

Bizony, ez kétségtelen tény, amely meggyőződésünk szerint határkövet fog jelenteni az oroszországi szociáldemokrácia jövendő történetírója szemében. A szociáldemokraták konferenciája 1905 májusában határozatot hoz, amely szép szavakat mond arról, hogy a demokratikus forradalmat előbbre kell vinni, valójában pedig hátrafelé viszi, valójában nem megy tovább a monarchikus burzsoázia demokratikus jelszavainál.

Az újiszkrások szeretik a szemünkre vetni, hogy mi figyelmen kívül hagyjuk azt a veszélyt, hogy a proletariátus felolvadhat a polgári demokráciában. Szeretnénk látni, ki vállalná ennek a szemrehányásnak a bebizonyítását az OSZDMP III. kongresszusán elfo-

gadott határozatok szövege alapján. Azt feleljük ellenlábasainknak: a burzsoá társadalom talaján működő szociáldemokrácia nem vehet részt a politikában anélkül, hogy egyes esetekben ne menne *együtt* a burzsoá demokráciával. Ebben a kérdésben az a különbség mi közöttünk és önök között, hogy mi a forradalmi és köztársasági burzsoáziával megyünk együtt anélkül, hogy egybeolvadnánk vele, önök pedig *a liberális és monarchista burzsoáziával* mennek, szintén anélkül, hogy egybeolvadnának vele. *Ez a helyzet.*

Az önök taktikai jelszavai, amelyeket a konferencia nevében adtak ki, *egybevágnak* az „alkotmányos demokrata" pártnak, azaz *a monarchista burzsoázia pártjának* jelszavaival, s emellett önök nem vették észre, nem ismerték fel ezt az azonosságot, és ily módon valójában *az oszvobozsgyenyisták uszályába* kerültek.

A mi taktikai jelszavaink, amelyeket az OSZDMP III. kongresszusa nevében adtunk ki, a demokratikus forradalmi és köztársasági burzsoázia jelszavaival vágnak egybe. Ez a burzsoázia és kispolgárság Oroszországban még nem alakult nagy néppárttá.* De azt, hogy e párt elemei megvannak, csak az vonhatja kétségbe, akinek fogalma sincs róla, mi megy végbe most Oroszországban. Mi (a nagy orosz forradalom sikeres menete esetén) nemcsak a szociáldemokrata párt által megszervezett proletariátust szándékozunk vezetni,

* A „szociálforradalmárok" inkább tekinthetők terrorista intellektuel csoportnak, mint ilyen párt csírájának, noha e csoport tevékenységének objektív jelentősége éppen a forradalmi és köztársasági burzsoázia feladatainak megvalósításában rejlik.

hanem ezt a kispolgárságot is, amely képes arra, hogy együtt haladjon velünk.

A konferencia határozatával öntudatlanul *lesüllyed* a liberális és monarchista burzsoázia színvonalára. A pártkongresszus határozatával tudatosan *felemeli* a maga színvonalára a forradalmi demokráciának azokat az elemeit, amelyek nem alkudozni akarnak, hanem képesek harcolni.

A legtöbb ilyen elem a parasztság kozott van. A nagy társadalmi csoportok politikai tendenciák szerinti osztályozásakor a forradalmi és köztársasági demokráciát — anélkül, hogy nagyot tévednénk — azonosíthatjuk a parasztság tömegével, — természetesen ugyanabban az értelemben, ugyanazokkal a fenntartásokkal és maguktól értetődő feltételekkel, amelyekkel a munkásosztály azonosítható a szociáldemokráciával. Más kifejezésekkel így is megfogalmazhatjuk következtetéseinket: a konferencia a maga *össznemzeti* politikai* jelszavaival forradalmi helyzetben öntudatlanul *a földbirtokosok zömének színvonalára süllyed*. A pártkongresszus a maga össznemzeti politikai jelszavaival *forradalmi színvonalra emeli a paraszti tömegeket*. Aki ezért a következtetésért a paradoxonok kedvelésével vádol bennünket, azt felszólítjuk: cáfolja hát meg azt a tételt, hogy ha nem lesz elég erőnk a forradalom kovetkezetes végigviteléhez, ha a forradalom olyasfajta oszvobozsgyenyista „dontő győzelemmel" fog *befejeződni*, hogy a cár csupán

* A kulonleges paraszti jelszavakról, amelyekkel kulon határozatok foglalkoznak, most nem beszélünk.

egy olyan képviseleti gyűlést hív egybe, amelyet csak gúnyból lehetne alkotmányozónak nevezni — akkor ez olyan forradalom lesz, amelyben a *földbirtokos* és a *nagyburzsoá* elem lesz túlsúlyban. Ha viszont megadatik nekünk, hogy valóban nagy forradalmat éljünk át, ha a történelem ezúttal nem engedi meg az „elvetélést", ha lesz annyi erőnk, hogy végigvigyük, döntő győzelemre vigyük a forradalmat e szó nem oszvobozsgvenyista és nem is újiszkrás értelmében — akkor ez olyan forradalom lesz, amelyben a paraszt és a proletár elem lesz túlsúlyban.

Lehet, hogy néhányan az ilyen túlsúly lehetőségének feltételezését úgy fogják tekinteni, hogy ezzel lemondtunk arról a meggyőződésünkről, hogy az eljövendő forradalom polgári jellegű forradalom lesz? Könnyen lehetséges ez, ha úgy visszaélnek ezzel a fogalommal, ahogy azt az „Iszkrá"-ban látjuk. Ezért egyáltalában nem lesz felesleges kitérni erre a kérdésre.

6. HONNAN FENYEGETI A PROLETARIÁTUST AZ A VESZÉLY, HOGY MEG LESZ KÖTVE A KEZE A KÖVETKEZETLEN BURZSOÁZIA ELLENI HARCBAN?

A marxisták feltétlenül meg vannak győződve az orosz forradalom burzsoá jellegéről. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy azok a demokratikus átalakulások a politikai rendszerben és azok a társadalmi és gazdasági átalakulások, amelyek Oroszország számára

szükségessé váltak, egymagukban nemhogy a kapitalizmus aláaknázását, a burzsoázia uralmának aláaknázását jelentenék, hanem ellenkezőleg, első ízben tisztítják meg igazán a talajt a kapitalizmus széles körű és gyors, európai, nem pedig ázsiai jellegű fejlődése számára, először teszik lehetővé a burzsoáziának mint osztálynak uralmát. A szociálforradalmárok nem tudják megérteni ezt az eszmét, mert nem ismerik az árutermelés és a tőkés termelés fejlődéstörvényeinek ábécéjét, nem látják azt, hogy a kapitalizmust nem semmisíti meg még a parasztfelkelés teljes sikere sem, még az egész földnek a parasztság érdekében és a parasztság kívánsága szerint történő újrafelosztása („általános földfelosztás" vagy valami ehhez hasonló) sem, hanem ellenkezőleg, lökést ad fejlődésének és meggyorsítja magának a parasztságnak osztályokra való szétesését. A szociálforradalmárok azáltal, hogy nem értik meg ezt az igazságot, öntudatlanul a kispolgárság ideológusaivá válnak. Ennek az igazságnak hangsúlyozása nemcsak elméleti szempontból, hanem a gyakorlati politika szempontjából is óriási jelentőségű a szociáldemokrácia számára, mert ebből következik a proletariátus pártja teljes osztályönállóságának követelménye a jelenlegi „általános demokratikus" mozgalomban.

De ebből korántsem következik, hogy a *demokratikus* (társadalmi és gazdasági tartalma szerint polgári) forradalom nem *a legnagyobb mértékben* érdeke a proletariátusnak. Korántsem következik ebből az, hogy a demokratikus forradalom nem mehet végbe olyan formában is, amely főleg a nagykapitalista,

a pénzmágnás, a „felvilágosult" földbirtokos számára előnyös, s olyan formában is, amely a paraszt és a munkás számára előnyös.

Az újiszkrások alapjában helytelenül fogják fel a polgári forradalom kategóriájának értelmét és jelentőségét. Elmefuttatásaikban állandóan ott kísért az a gondolat, hogy a polgári forradalom olyan forradalom, amely csak olyasmit adhat, ami a burzsoázia számára előnyös. Márpedig mi sem tévesebb, mint ez a gondolat. A polgári forradalom olyan forradalom, amely nem lépi át a polgári, vagyis a kapitalista társadalmi és gazdasági rendszer kereteit. A polgári forradalom a kapitalizmus fejlődésének szükségleteit fejezi ki, és nemhogy megsemmisítené alapjait, hanem ellenkezőleg, kiszélesíti és kimélyíti őket. Ez a forradalom ezért nemcsak a munkásosztály, hanem az egész burzsoázia érdekeit is kifejezi. Minthogy a burzsoázia uralma a munkásosztály felett a kapitalizmus idején elkerülhetetlen, teljes joggal mondhatjuk, hogy a polgári forradalom nem annyira a proletariátus, mint inkább a burzsoázia érdekeit fejezi ki. De egészen képtelen az a gondolat, hogy a polgári forradalom egyáltalán nem fejezi ki a proletariátus érdekeit. Ez a képtelen gondolat vagy ahhoz az ósdi narodnyik elmélethez vezet, hogy a polgári forradalom ellentétben áll a proletariátus érdekeivel, hogy azért nekünk nem kell a polgári politikai szabadság. Vagy az anarchizmushoz vezet, amely ellenzi a proletariátus bárminemű részvételét a burzsoá politikában, a polgári forradalomban, a polgári parlamentarizmusban. Elméleti szempontból nézve ez a gondolat azt jelenti,

hogy megfeledkeznek a marxizmus legelemibb tételeiről is, elfelejtik, hogy az árutermelés talaján elkerülhetetlenül kifejlődik a kapitalizmus. A marxizmus tanítása szerint az a társadalom, amely árutermelésen alapul és a civilizált kapitalista nemzetekkel csereviszonyban áll, a fejlődés bizonyos fokán maga is feltétlenül a kapitalizmus útjára lép. A marxizmus visszavonhatatlanul szakított a narodnyikoknak és az anarchistáknak azzal a lázálmával, hogy például Oroszország elkerülheti a kapitalista fejlődést, kiugorhat a kapitalizmusból vagy átugorhatja valami más úton, s nem kell megtennie a kapitalizmus talaján és a kapitalizmus keretei között folyó osztályharc útját.

A marxizmusnak mindezeket a tételeit egészen részletesen bebizonyították és megrágták mind általánosságban, mind éppen Oroszországra vonatkoztatva. Ezekből a tételekből pedig az következik, hogy a munkásosztály megmentését bárhol máshol keresni, mint a kapitalizmus további fejlődésében, *reakciós* gondolat. Olyan országokban, mint Oroszország, a munkásosztály nem annyira a kapitalizmus miatt szenved, mint inkább amiatt, hogy a kapitalizmus nem eléggé fejlett. A munkásosztálynak ezért *feltétlenül érdeke* a kapitalizmus legszélesebb körű, legszabadabb, leggyorsabb fejlődése. A munkásosztály számára feltétlenül *előnyös*, ha felszámolják a régi idők összes maradványait, amelyek gátolják a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését. A polgári forradalom olyan forradalmi átalakulás, amely a leghatározottabban elsöpri a régi idők maradványait, a feudalizmus maradványait (nemcsak az önkényura-

lom tartozik e maradványok közé, hanem a monarchia is), amely a legteljesebb mértékben biztosítja a kapitalizmus széles körű, szabad és gyors fejlődését.

Ezért a *polgári* forradalom *a legnagyobb mértékben előnyös a proletariátus számára*. A polgári forradalomra *feltétlenül* szükség van a proletariátus érdekében. Minél teljesebb és határozottabb, minél következetesebb lesz a polgári forradalom, annál inkább biztosítva lesz a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért vívott harca. Ez a következtetés csak azoknak a szemében látszik újnak vagy furcsának, paradoxnak, akik nem ismerik a tudományos szocializmus ábécéjét. De ebből a következtetésből adódik többek közt az a tétel is, hogy a burzsoá forradalom *bizonyos értelemben előnyösebb* a proletariátus számára, mint a burzsoázia számára. Ez a tétel a következő értelemben kétségtelen: a burzsoázia számára előnyös, ha a proletariátussal szemben a régi rendszer néhány maradványára, például a monarchiára, az állandó hadseregre stb. támaszkodhat. A burzsoázia számára előnyös, ha a polgári forradalom nem söpri el túl erélyesen a régi rendszer minden maradványát, hanem egyeseket meghagy belőlük — vagyis ha ez a forradalom nem egészen következetes, ha nem viszik végig, ha nem határozott és könyörtelen. Ezt a gondolatot a szociáldemokraták gyakran némileg másképp fejezik ki, azt mondják, hogy a burzsoázia elárulja önmagát, a burzsoázia elárulja a szabadság ügyét, a burzsoázia nem képes arra, hogy következetesen demokratikus legyen. A burzsoázia számára előnyösebb, ha a polgári demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások

lassabban, fokozatosabban, óvatosabban, kevésbé határozottan, reformok útján, nem pedig forradalom útján mennek végbe, ha e változások végrehajtásakor a lehető legóvatosabban bánnak a feudalizmus „nagyrabecsült" intézményeivel (például a monarchiával); ha ezek a változások a lehető legkisebb mértékben fejlesztik a köznép, vagyis a parasztok és különösen a munkások forradalmi öntevékenységét, kezdeményezését és energiáját, különben a munkásoknak annál könnyebb lesz — mint a franciák mondják — „a puskát egyik vállukról átvetni a másikra", vagyis maga a burzsoázia ellen irányítani azt a fegyvert, amelyet a polgári forradalom ad a kezükbe, azt a szabadságot, amelyet a polgári forradalom ad nekik, azokat a demokratikus intézményeket, amelyek a feudalizmustól megtisztított talajon keletkeznek.

Ezzel szemben a munkásosztály számára előnyösebb, ha a burzsoá demokratikus irányba eső elengedhetetlen változások nem reformok útján, hanem forradalmi úton mennek végbe, mert a reformok útja a halogatásoknak, a huzavonának, a nép szervezetében rothadó részek kínos és lassú elhalásának útja. Ezeknek a részeknek rothadásától elsősorban és leginkább a proletariátus és a parasztság szenved. A forradalmi út a gyors, a proletariátusra nézve legkevésbé fájdalmas műtét útja, a rothadó részek közvetlen eltávolításának útja, a monarchia és a hozzá illő förtelmes és utálatos, rothadt és rothadásával a levegőt is megfertőző intézményekkel szemben tanúsított legkisebb engedékenységnek és óvatosságnak útja.

Ez az oka annak, hogy polgári liberális sajtónk nem

csupán a cenzúrára való tekintettel, nem csupán a hatalmasoktól való félelmében ont könnyeket a forradalmi út lehetősége miatt, reszket a forradalomtól, ijesztgeti a cárt a forradalommal, igyekszik elkerülni a forradalmat, alázatoskodik és hajlong a reformista út alapjául szolgáló szánalmas reformok érdekében. Nemcsak a „Russzkije Vedomosztyi", a „Szin Otyecsesztva"[13], a „Nasa Zsizny"[14], a „Nasi Dnyi"[15] van ezen az állásponton, hanem az illegális, a szabad „Oszvobozsgyenyije" is. A burzsoáziának mint osztálynak a kapitalista társadalomban elfoglalt helyzete maga óhatatlanul magával hozza a burzsoázia következetlenségét a demokratikus forradalomban. A proletariátust mint osztályt a helyzete maga kényszeríti arra, hogy következetes demokrata legyen. A burzsoázia hátratekinget, fél a demokratikus haladástól, amely azzal fenyeget, hogy a proletariátus megerősödik. A proletariátus csak láncait veszítheti, a demokrácia segítségével pedig egy egész világot fog nyerni.[16] Ezért minél következetesebb demokratikus reformjai tekintetében a polgári forradalom, annál kevésbé korlátozódik arra, ami kizárólag a burzsoázia számára előnyös. Minél következetesebb a polgári forradalom, annál inkább biztosítja a demokratikus forradalomban a proletariátus és a parasztság előnyeit.

A marxizmus nem arra tanítja a proletárt, hogy félreálljon a polgári forradalomban, hogy ne vegyen részt benne, hogy a burzsoáziának engedje át a vezetést a forradalomban, hanem ellenkezőleg, arra tanítja, hogy a legerélyesebben vegyen részt benne, hogy a legelszántabban harcoljon a következetes proletár

demokratizmusért, a forradalom végigviteléért. Nem ugorhatunk ki az orosz forradalom polgári demokratikus keretei közül, de óriásira tágíthatjuk ezeket a kereteket, harcolhatunk és harcolnunk kell e kereteken belül is a proletariátus érdekeiért, közvetlen szükségleteiért és azért, hogy meglegyenek a feltételei annak, hogy a proletariátus erőit előkészíthessük a jövendő teljes győzelemre. Polgári demokrácia és polgári demokrácia közt is van különbség. Polgári demokrata az a monarchista zemsztvo-képviselő is, aki a felsőház híve, aki az általános választójogot „követeli", titokban, suba alatt pedig kiegyezik a cárizmussal egy megnyirbált alkotmányban. És polgári demokrata az a paraszt is, aki fegyverrel kezében támad a földesurakra és a hivatalnokokra, aki „naiv republikánus" módjára „a cár elkergetését" * javasolja. Van olyan polgári demokratikus rend, mint Németországban, és van olyan, mint Angliában; van olyan, mint Ausztriában, és van olyan, mint Amerikában vagy Svájcban. Szép kis marxista lenne az, aki a demokratikus forradalom korszakában figyelmen kívül hagyná ezt a különbséget a demokratizmus egyes fokai és egyik vagy másik formájának jellege között, és olyan „okoskodásra" szorítkoznék, hogy ez mégis „polgári forradalom", a „polgári forradalom" gyümölcse.

Éppen ilyen, rövidlátásukat fitogtató okoskodók a mi újiszkrásaink is. Ők is csupán a forradalom polgári jellegére vonatkozó elmélkedésekre szorítkoznak ott és akkor, ahol különbséget kellene tenniük a köz-

* Lásd „Oszvobozsgyenyije", 71. sz. 337. old. 2. jegyzet.

társasági-forradalmi és a monarchista-liberális polgári demokrácia között, nem is szólva a következetlen polgári demokratizmus és a következetes proletár demokratizmus közti különbségről. Megelégszenek azzal, hogy — mintha csakugyan „tokba bújt emberekké"[17] váltak volna — mélabúsan elbeszélgessenek „az ellentétes osztályok kölcsönös harcának folyamatáról", amikor arról van szó, hogy *demokratikus vezetést* adjunk ennek a forradalomnak, hogy Sztruve úr és társai áruló jelszavaival ellentétben a *haladó demokratikus* jelszavakat hangsúlyozzuk, hogy a földbirtokosok és a gyárosok liberális alkudozásával ellentétben nyíltan és élesen rámutassunk a proletariátus és parasztság valóban forradalmi harcának legközelebbi feladataira. Ebben rejlik most a lényege annak a kérdésnek, uraim, amelyet önök nem vettek észre: abban, hogy forradalmunk valóban nagyszerű győzelemmel fog-e végződni vagy csak nyomorúságos alkuval, eljut-e a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájához vagy „kifogy a lélegzete" egy Sipov-féle liberális alkotmánynál!

Az első pillantásra talán úgy látszik, hogy amikor ezt a kérdést felvetjük, teljesen eltérünk témánktól. De csak az első pillantásra tűnhet fel a dolog ilyen színben. Valójában éppen ebben a kérdésben van a gyökere az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának szociáldemokrata taktikája és az újiszkrások konferenciáján megállapított taktika között most már egészen világosan kibontakozó elvi ellentétnek. Az újiszkrások most már nem is két, hanem három lépést tettek hátra, mert a munkáspárt

számára hasonlíthatatlanul bonyolultabb, fontosabb és életbevágóbb kérdéseknek — a forradalom időpontjában követendő taktikája kérdéseinek — megoldásakor feltámasztották az „ökonomizmus" hibáit. Ezért a legnagyobb figyelemmel kell foglalkoznunk a felvetett kérdés elemzésével.

Az újiszkrás határozat idézett része utal arra a veszélyre, hogy a szociáldemokrácia esetleg maga köti meg a kezét a burzsoázia következetlen politikája elleni harcban, feloldódik a polgári demokráciában. Ennek a veszélynek a gondolata vörös fonálként húzódik végig az egész sajátosan újiszkrás irodalmon, ez a gondolat az igazi magva a pártszakadásunk során elfoglalt elvi álláspontnak (azóta, hogy a szakadás során a civakodás elemei teljesen háttérbe szorultak az „ökonomizmus" felé fordulás elemeivel szemben). S minden köntörfalazás nélkül elismerjük, hogy ez a veszedelem csakugyan fennáll, s hogy éppen most, az orosz forradalom tetőfokán különösen komollyá vált ez a veszedelem. Ránk, a szociáldemokrácia teoretikusaira vagy — ami engem illet, inkább azt mondanám — publicistáira, valamennyiünkre az a halaszthatatlan és rendkívül felelős feladat vár, hogy kiderítsük, *melyik oldalról* fenyeget valóban ez a veszély. Mert nézeteltéréseinknek nem az a vita a forrása, hogy van-e ilyen veszély vagy sem, hanem hogy ezt a veszélyt a „kisebbség" úgynevezett uszálypolitikája vagy a „többség" úgynevezett forradalmisága szüli-e.

Ferdítések és félreértések elkerülése végett mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a szóban forgó veszély a dolognak nem a szubjektív, hanem az objektív

oldaláról mutatkozik, nem abban a formális álláspontban rejlik, amelyet a szociáldemokrácia foglal el a harcban, hanem az egész jelenlegi forradalmi harc anyagi kimenetelében. Nem az a kérdés, hogy fel akar-e oldódni ez vagy az a szociáldemokrata csoport a burzsoá demokráciában, s tudatában van-e annak, hogy feloldódik — erről szó sincs. A szociáldemokraták közül senkit sem gyanúsítunk ezzel az óhajjal, és egyáltalán nem óhajról van itt szó. Nem is az a kérdés, hogy megőrzi-e ez vagy az a szociáldemokrata csoport formális önállóságát, különállását, függetlenségét a burzsoá demokráciától a forradalom egész ideje alatt. Nemcsak proklamálhatják ezt az „önállóságot", hanem formailag meg is őrizhetik — mégis *úgy fordulhat a dolog*, hogy meg lesz kötve a kezük a burzsoázia következetlensége elleni harcban. A forradalom végleges politikai eredménye az is lehet, hogy a szociáldemokrácia formális „önállósága" ellenére, teljes szervezeti és pártbeli különállása ellenére sem lesz valójában önálló, nem lesz ereje ahhoz, hogy proletár önállóságának bélyegét rányomja az események menetére, annyira gyöngének bizonyul, hogy nagyjában és egészében végső soron, végső eredményként mégiscsak történeti ténnyé válik a polgári demokráciában való „feloldódása".

Ez a valódi veszély. És most nézzük meg, melyik oldalról fenyeget ez a veszély: a szociáldemokrácia jobboldali elhajlása részéről-e az új „Iszkra" képében, ahogyan mi gondoljuk, vagy a szociáldemokrácia baloldali elhajlása részéről a „többség", a „Vperjod" stb. képében, ahogy az újiszkrások gondolják.

E kérdés eldöntése, mint már utaltunk rá, különböző társadalmi erők objektív együtthatásától függ. Ezeknek az erőknek jellegét elméletileg már meghatározta az orosz viszonyok marxista elemzése, most pedig gyakorlatilag határozza meg a csoportok és osztályok nyílt fellépése a forradalom folyamán. És azt látjuk, hogy az egész elméleti elemzés, amelyet a marxisták jóval a jelenlegi korszak előtt elvégeztek, és a forradalmi események fejlődésére vonatkozó összes gyakorlati megfigyelések azt mutatják, hogy az objektív feltételek szempontjából Oroszországban a forradalomnak kétféle menete és kimenetele lehetséges. Oroszország gazdasági és politikai rendszerének polgári demokratikus irányú átalakulása elkerülhetetlen és elháríthatatlan. Nincs a világon olyan erő, amely megakadályozhatná ezt az átalakulást. De az átalakulást megvalósító meglevő erők együtthatásából ennek az átalakulásnak kétféle eredménye vagy kétféle formája adódhat: 1) vagy „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelmével" végződik a dolog, vagy 2) nincs elég erő a döntő győzelemhez, és a dolog a cárizmusnak a burzsoázia „legkövetkezetlenebb" és „legönzőbb" elemeivel kötött paktumával végződik. A senki által előre nem látható részletek és kombinációk egész végtelen sokfélesége nagyjában és egészében e két kimenetel egyikéhez vagy másikához vezet.

Vizsgáljuk meg most ezeket a kimeneteleket először is társadalmi jelentőségük szempontjából, másodszor pedig a szociáldemokrácia helyzetének („feloldódásának" vagy „keze megkötöttségének") szempontjából mindkét kimenetel esetén.

Mit jelent „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme"? Láttuk már, hogy az újiszkrások, amikor ezt a kifejezést használják, még a legközvetlenebb politikai jelentését sem értik meg. Még kevésbé tapasztaljuk, hogy e fogalom osztálytartalmát értenék. Hiszen mi, marxisták, semmiképpen sem engedhetjük meg magunknak, hogy elkápráztassanak bennünket olyan *szavak*, mint „a forradalom" vagy „a nagy orosz forradalom", mint ahogy most sok forradalmi demokratát elkápráztatnak (például Gapon). Pontosan számot kell vetnünk azzal, milyen reális társadalmi erők állnak szemben „a cárizmussal" (ez teljesen reális és mindenki számára érthető erő) és képesek arra, hogy „döntő győzelmet" arassanak felette. A nagyburzsoázia, a földbirtokosok, a gyárosok, az oszvobozsgyenyistákat követő „társaság" nem lehet ez az erő. Látjuk, hogy még csak nem is akarják a döntő győzelmet. Tudjuk, hogy osztályhelyzetüknél fogva képtelenek a cárizmus elleni döntő harcra: túlságosan súlyos béklyó a lábukon a magántulajdon, a tőke, a föld, semhogy döntő harcba menjenek. Túlságosan is szükségük van a cárizmusra a rendőri-bürokratikus és katonai erőivel a proletariátus és a parasztság ellen, semhogy a cárizmus megsemmisítésére törekednének. Nem, az az erő, amely „a cárizmus felett döntő győzelmet" arathat, csak *a nép*, vagyis a proletariátus és a parasztság lehet, ha a fő, a nagy erőket vesszük, s a falusi és városi kispolgárságot (ez is „nép") e kettő között osztjuk el. „A forradalomnak a cárizmus feletti győzelme" annyi, mint *a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája*. Ez elől a követ-

keztetés elől, amelyre már régen rámutatott a „Vperjod", nem menekülhetnek el a mi újiszkrásaink sem. Senki más nem arathat döntő győzelmet a cárizmus felett.

És ez a győzelem igenis diktatúra lesz, vagyis feltétlenül katonai erőre, a felfegyverzett tömegekre, a felkelésre kell majd támaszkodnia és nem holmi „legális", „békés úton" létrehozott intézményekre. Ez csak diktatúra lehet, mert azoknak az átalakításoknak a végrehajtása, amelyek haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a proletariátus és a parasztság számára, mind a földbirtokosok, mind a nagyburzsoázia, mind a cárizmus kétségbeesett ellenállását fogja kihívni maga ellen. Diktatúra nélkül ezt az ellenállást megtörni, az ellenforradalmi kísérleteket visszaverni nem lehet. De ez természetesen nem szocialista, hanem demokratikus diktatúra lesz. Ez a diktatúra (a forradalmi fejlődés egész sor közbülső foka nélkül) nem nyúlhat a kapitalizmus alapjaihoz. Legjobb esetben végrehajthatja majd a földtulajdon gyökeres újrafelosztását a parasztság javára, megvalósíthatja a következetes és teljes demokratizmust — beleértve a köztársaságot is —, a falusi, sőt a gyári életből is gyökerestül kitépheti az összes ázsiai, szolgai vonásokat, megalapozhatja a munkások helyzetének komoly javulását és életszínvonaluk emelkedését, végül — last but not least* — átviheti a forradalmi tűzvészt Európába. Ez a győzelem még korántsem teszi polgári forradalmunkat szocialista forradalommá; a demok-

* — végül, de nem utolsósorban. — *Szerk.*

ratikus forradalmi átalakulás közvetlenül nem megy túl a polgári társadalmi-gazdasági viszonyok keretein; mindamellett ez a győzelem óriási jelentőségű lesz mind Oroszország, mind az egész világ jövendő fejlődése szempontjából. Semmi sem fokozza annyira a világproletariátus forradalmi energiáját, semmi sem rövidíti meg anyira a teljes győzelméhez vezető utat, mint az Oroszországban elkezdődött forradalom döntő győzelme.

Hogy mennyire valószínű ez a győzelem — az más kérdés. Egyáltalán nem vagyunk hajlamosak meggondolatlan optimizmusra e tekintetben, egyáltalán nem feledkezünk meg e feladat óriási nehézségeiről, de amikor harcba indulunk, a győzelmet kell kívánnunk és meg kell tudnunk mutatni az igazi utat, amely a győzelemhez vezet. Vitathatatlanul vannak olyan tendenciák, amelyek e győzelemhez vezethetnek. Igaz, még nagyon-nagyon elégtelen a mi befolyásunk, a szociáldemokraták befolyása a proletariátus tömegeire; a paraszttömegekre gyakorolt forradalmi ráhatás még egészen elenyésző; szörnyen nagy még a proletariátus és főleg a parasztság szétforgácsoltsága, fejletlensége, tudatlansága. De a forradalom gyorsan tömörít és gyorsan világosít fel. Fejlődésének minden egyes lépése egyre jobban öntudatra ébreszti a tömegeket, és ellenállhatatlan erővel vonzza őket a forradalmi program zászlaja alá, — annak a programnak zászlaja alá, amely egyedül fejezi ki következetesen és egyöntetűen a tömeg igazi, életbevágó érdekeit.

A mechanika törvénye úgy szól, hogy a hatás egyenlő az ellenhatással. A történelemben a forrada-

lom romboló ereje szintén nagymértékben függ attól, milyen erős és tartós volt a szabadságra való törekvés elfojtása, milyen mély az özönvíz előtti „felépítmény" és a jelenlegi korszak eleven erői közti ellentmondás. A nemzetközi politikai helyzet is sok tekintetben a lehető legelőnyösebben alakul az orosz forradalom számára. A munkások és parasztok felkelése már elkezdődött; a felkelés szétforgácsolt, spontán, gyönge, de vitathatatlanul és feltétlenül bizonyítja, hogy vannak erők, melyek elszántan tudnak harcolni és a döntő győzelem felé tartanak.

Ha ezek az erők nem elegendők, akkor a cárizmusnak sikerül paktumot kötnie, amire már készülnek is mindkét oldalról — Buliginék is, Sztruve úrék is. Akkor egy megnyirbált alkotmánnyal végződik a dolog, sőt a legrosszabb esetben — az alkotmány paródiájával. Ez is „polgári forradalom" lesz, csakhogy elvetélt, ki nem hordott korcs. A szociáldemokráciának nincsenek illúziói, ismeri a burzsoázia áruló természetét, nem csügged el és nem hagyja abba a proletariátus osztálynevelése terén végzett szívós, türelmes, kitartó munkáját, még egy „Sipov-féle" burzsoá alkotmányos aranykor legszürkébb hétköznapjaiban sem. Ez a kimenetel többé-kevésbé hasonlítana csaknem az összes XIX. századbeli európai demokratikus forradalmak kimeneteléhez, és ebben az esetben pártunk fejlődése is nehéz, göröngyös, hosszú, de ismert és járt úton haladna.

Most az a kérdés, hogy e két lehetséges kimenetel közül melyikben lenne valóban megkötve a szociáldemokrácia keze a következetlen és önző burzsoáziá-

val szemben? melyik esetben „oldódik fel" valóban teljesen vagy majdnem teljesen a polgári demokráciában?

Elég ezt a kérdést világosan felvetni, hogy percnyi habozás nélkül válaszoljunk rá.

Ha a burzsoáziának sikerül elgáncsolnia az orosz forradalmat azzal, hogy kiegyezik a cárizmussal, akkor a szociáldemokrácia keze tényleg meg lesz kötve a következetlen burzsoáziával szemben, akkor a szociáldemokrácia „feloldódik" a polgári demokráciában olyan értelemben, hogy a proletariátusnak nem sikerül majd rányomnia a maga határozott bélyegét a forradalomra, nem sikerül proletár módon vagy — mint egykor Marx mondotta — „plebejus modorban" leszámolnia a cárizmussal.

Ha sikerül döntő győzelemre vinni a forradalmat, akkor jakobinus módon, vagy ha úgy tetszik, plebejus módon fogunk leszámolni a cárizmussal. „Az egész francia terrorizmus — írta Marx a híres »Neue Rheinische Zeitung«-ban 1848-ban — nem volt egyéb, mint plebejus modorban való leszámolás a burzsoázia ellenségeivel, az abszolutizmussal, a feudalizmussal és a nyárspolgársággal." (Lásd Marx' Nachlass. Mehring kiadása. III. köt. 211. old.)[18] Gondolkodtak-e valaha is Marx e szavainak jelentésén azok, akik az orosz szociáldemokrata munkásokat a demokratikus forradalom korszakában a „jakobinizmus" rémével ijesztgetik?

A jelenlegi orosz szociáldemokrácia girondistái, az újiszkrások, nem olvadnak össze az oszvobozsgyenyistákkal, de a valóságban jelszavaik jellegénél fogva

uszályukba kerültek. Az oszvobozsgyenyisták pedig, vagyis a liberális burzsoázia képviselői, az önkényuralommal finoman, reformista módon akarnak elbánni — engedékenyen, hogy az arisztokráciát, a nemességet, az udvart ne érje sérelem —, óvatosan, törés-zúzás nélkül, szeretetreméltóan és udvariasan, úri módon, kesztyűs kézzel (olyasféle fehér kesztyűben, amilyet egy hóhérsegéd kezéről húzott fel a maga kezére Petrunkevics úr, amikor Véres Miklós a „nép képviselőit" (?) fogadta, lásd „Proletarij", 5. sz.*).

A jelenlegi szociáldemokrácia jakobinusai — a bolsevikok, a vperjodisták, a kongresszusiak vagy a „Proletarij" hívei, már nem is tudom, hogy nevezzem őket — jelszavaikkal fel akarják emelni a forradalmi és köztársasági kispolgárságot és különösen a parasztságot a teljes osztályelkülönülését megőrző proletariátus következetes demokratizmusának színvonalára. Azt akarják, hogy a nép, vagyis a proletariátus és a parasztság „plebejus modorban" bánjon el a monarchiával és az arisztokráciával, kíméletlenül megsemmisítve a szabadság ellenségeit, erőszakkal letörve ellenállásukat, semmiféle engedményt nem téve a feudalizmus, az ázsiai állapotok, az ember meggyalázása átkozott örökségének.

Ez persze nem jelenti azt, hogy feltétlen utánozni akarnánk az 1793. évi jakobinusokat, át akarnánk venni nézeteiket, programjukat, jelszavaikat, akciómódszereiket. Szó sincs róla. Nekünk nem régi prog-

* Lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 284—288. old. — *Szerk.*

ramunk van, hanem új: az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt minimális programja. Új jelszavunk van: a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája. Lesznek majd — ha megérjük a forradalom igazi győzelmét — új akciómódszereink is, amelyek megfelelnek a munkásosztály teljes szocialista forradalmi átalakulásra törekvő pártja jellegének és céljainak. Hasonlatunkkal csak azt akarjuk megvilágítani, hogy a XX. század élenjáró osztályának, a proletariátusnak képviselői, vagyis a szociáldemokraták ugyanúgy két szárnyra (opportunista és forradalmi szárnyra) oszlanak, ahogy két szárnyra, vagyis girondistákra és jakobinusokra oszlottak a XVIII. század élenjáró osztályának, a burzsoáziának képviselői.

Csak a demokratikus forradalom teljes győzelme esetén nem lesz megkötve a proletariátus keze a következetlen burzsoázia elleni harcban, csak ez esetben nem „oldódik fel" a polgári demokráciában, csak ebben az esetben nyomja rá az egész forradalomra a maga proletár vagy helyesebben proletár-paraszti bélyegét.

Egyszóval: hogy a proletariátusnak ne legyen megkötve a keze a következetlen polgári demokrácia elleni harcban, elég öntudatosnak és erősnek kell lennie ahhoz, hogy forradalmi öntudatra ébressze a parasztságot, hogy vezesse rohamát, hogy ily módon önállóan megvalósítsa a következetes proletár demokratizmust.

Így áll az az újiszkrások által olyan szerencsétlenül megoldott kérdés, hogy vajon fennáll-e az a veszély, hogy meg lesz kötve a kezünk a következetlen burzsoá-

zia elleni harcban. A burzsoázia mindig következetlen lesz. Mi sem naivabb és meddőbb az olyan kísérleteknél, hogy olyan feltételeket vagy pontokat jelöljünk meg*, amelyek végrehajtása esetén a polgári demokráciát a nép képmutatástól mentes barátjának tekinthetnénk. A demokratizmus következetes harcosa csak a proletariátus lehet. A proletariátus csak azzal a feltétellel válhat a demokrácia győzelmes harcosává, ha a forradalmi harcához csatlakozik a parasztság tömege. Ha a proletariátusnak nem lesz elég ereje ehhez, akkor a burzsoázia kerül a demokratikus forradalom élére, következetlenné és haszonlesővé teszi a forradalmat. Ennek megakadályozására nincs más eszköz, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.

Így eljutunk ahhoz a kétségtelen végkövetkeztetéshez, hogy az újiszkrás taktika objektív jelentésénél fogva *a polgári demokrácia kezére játszik*. Az egészen a plebiszcitumokig, a megegyezés elvéig, a pártirodalomnak a párttól való elszakadásáig terjedő szervezeti elmosódottság hirdetése, a fegyveres felkelés feladatainak lebecsülése, a forradalmi proletariátus és a monarchista burzsoázia össznépi politikai jelszavainak összekeverése, „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" feltételeinek kiforgatása, — mindez együttvéve forradalmi helyzetben éppen azt az uszálypolitikát jelenti, amely megtéveszti a proletariátust, dezorganizálja és megzavarja tudatát, lealacsonyítja

* Mint ahogy Sztarover megkísérelte a III. kongresszus által hatályon kívül helyezett határozatában[19], és ahogy a konferencia megkísérli nem kevésbé szerencsétlen határozatában.

a szociáldemokrácia taktikáját, ahelyett, hogy megmutatná az egyetlen utat, amely a győzelemhez vezet, és a proletariátus jelszava körül egyesítené a nép összes forradalmi és köztársasági elemeit.

Hogy megerősítsük ezt a végkövetkeztetést, amelyhez a határozat elemzése alapján jutottunk el, vizsgáljuk meg ugyanezt a kérdést más oldalról is. Először is lássuk, hogyan illusztrálja az újiszkrás taktikát egy egyszerű és őszinte mensevik a grúz „Szocial-Demokrat"-ban. Másodszor pedig lássuk, ki használja a gyakorlatban, a jelenlegi politikai helyzetben az új „Iszkra" jelszavait.

7. TAKTIKA „A KONZERVATÍVOKNAK A KORMÁNYBÓL VALÓ ELTÁVOLÍTÁSÁRA"

A mensevik Tifliszi „Bizottság" lapjában („Szocial-Demokrat", 1. sz.) megjelent fent említett cikk címe „A rendi országgyűlés és a mi taktikánk". Szerzője még nem felejtette el egészen programunkat, kitűzi a köztársaság jelszavát, de a taktikáról így elmélkedik:

„E cél (a köztársaság) eléréséhez két útra mutathatunk rá: vagy teljesen figyelmen kívül hagyjuk a kormány által összehívandó rendi országgyűlést, és fegyverrel a kezünkben sújtunk le a kormányra, forradalmi kormányt alakítunk és összehívjuk az

alkotmányozó gyűlést. Vagy pedig kijelentjük, hogy a rendi országgyűlés a központja akciónknak, fegyverrel a kezünkben nyomást gyakorolunk tagjaira és működésére, s erőszakkal arra kényszerítjük, hogy nyilvánítsa magát alkotmányozó gyűlésnek, vagy összehívatjuk vele az alkotmányozó gyűlést. Ez a két taktika nagyon is különbözik egymástól. Nézzük meg, melyik előnyösebb számunkra."

Így fejtik ki az orosz újiszkrások azokat az eszméket, amelyek a továbbiak során az általunk elemzett határozatban öltöttek testet. Ezt — jól jegyezzük meg — Csuzima[20] előtt írták, amikor a Buligin-féle „tervezet" még egyáltalán nem került napvilágra. Még a liberálisok is elvesztették türelmüket, és bizalmatlanságukat fejezték ki a legális sajtó hasábjain, — az újiszkrás szociáldemokrata ellenben hiszékenyebbnek bizonyult a liberálisoknál. Kijelenti, hogy a rendi országgyűlést „összehívják", és annyira hisz a cárnak, hogy azt javasolja, tegyük ezt a még nem létező rendi országgyűlést (vagy talán „Állami Dumát" vagy „törvénymegvitató gyűlést"?) akciónk központjává. Tifliszi barátunk, aki őszintébb és egyenesebb, mint a konferencián hozott határozat szerzői, nem helyezi egy színvonalra a két „taktikát" (amelyeket párját ritkító naivitással fejt ki), hanem kijelenti, hogy a második taktika „előnyösebb". Halljuk csak:

„Az első taktika. Mint tudjuk, az előttünk álló forradalom polgári forradalom, vagyis a fennálló rendszer olyan megváltoztatására irányul, amely-

ben nemcsak a proletariátus érdekelt, hanem az egész polgári társadalom is. A kormánnyal szemben ellenzékben vannak az összes osztályok, még maguk a kapitalisták is. A harcoló proletariátus és a harcoló burzsoázia bizonyos értelemben együtt halad és különböző oldalakról együtt támad az önkényuralomra. A kormány itt teljesen egyedül áll, és a társadalom rokonszenve nincs mellette. Ezért igen könnyű megsemmisíteni. Még nem olyan tudatos és szervezett az egész oroszországi proletariátus, hogy egymaga is végrehajthatná a forradalmat. És ha erre képes lenne, akkor nem polgári, hanem proletár (szocialista) forradalmat hajtana végre. Tehát a mi érdekünk, hogy a kormány szövetségesek nélkül maradjon, ne bonthassa meg az ellenzék egységét, ne nyerje meg a burzsoáziát és ne szigetelje el a proletariátust..."

Ezek szerint a proletariátus érdeke, hogy a cári kormány ne tudja megbontani a burzsoázia és proletariátus egységét! Vajon nem tévedésből hívják-e ezt a grúz újságot „Szocial-Demokrat"-nak és nem „Oszvobozsgyenyijé"-nek? És ügyeljünk csak a demokratikus forradalomnak erre a páratlan filozófiájára! Hát nem nyilvánvaló ebből, hogy a szegény tifliszit végleg megzavarta a „polgári forradalom" fogalmának szőrszálhasogató uszálypolitikus értelmezése? Azt a kérdést fejtegeti, hogy a proletariátus elszigetelődhet a demokratikus forradalom során, és közben *megfeledkezik*... megfeledkezik egy csekélységről... a parasztságról! A proletariátus lehetséges szövetsé-

gesei közül csak a zemsztvós földbirtokosokat ismeri és kedveli, s a parasztokról nem tud. És éppen a Kaukázusban! Hát nem volt igazunk, amikor azt mondtuk, hogy az új „Iszkra" a maga elmélkedéseivel a monarchista burzsoázia színvonalára süllyed, ahelyett, hogy magához emelné, szövetségesévé tenné a forradalmi parasztságot?

„...Ellenkező esetben elkerülhetetlen a proletariátus veresége és a kormány győzelme. És az önkényuralom éppen erre törekszik. Kétségtelen, hogy rendi országgyűlésében megnyeri magának a nemesség, a zemsztvók, a városok, az egyetemek és más burzsoá intézmények képviselőit. Apróbb engedményekkel igyekszik majd őket megpuhítani, hogy így kibéküljenek ővele. Ily módon megerősödve, csapásait az egyedül maradt munkásnépre fogja irányítani. A mi kötelességünk — megelőzni a dolgok ily szerencsétlen kimenetelét. De vajon elérhető-e ez az első úton? Tegyük fel, hogy nem fordítunk semmi figyelmet a rendi országgyűlésre, hanem magunk készülődünk a felkelésre, és egy szép napon felfegyverzetten kivonulunk az utcára harcolni. És lám, nem egy, hanem két ellenség áll velünk szemben: a kormány és a rendi országgyűlés. Míg mi készülődtünk, azalatt nekik sikerült kiegyezniük, megállapodást kötni, kidolgozni egy számukra előnyös alkotmányt, és megosztoztak a hatalmon. Ez a kormány számára nyilvánvalóan előnyös taktika, és erről a taktikáról a leghatározottabban le kell mondanunk..."

Ez aztán nyílt beszéd! Határozottan le kell mondanunk a felkelés előkészítésének „taktikájáról", mert különben „azalatt" a kormány kiegyezik a burzsoáziával! Találhatunk-e akár a legmegrögzöttebb „ökonomizmus" régi irodalmában is olyasmit, ami ennyire közel járna a forradalmi szociáldemokrácia meggyalázásához? Hol itt, hol ott lobbannak fel munkás- és parasztfelkelések és zendülések — ez tény. A rendi országgyűlés — Buligin ígérete. És a tifliszi „Szocial-Demokrat" így határoz: lemondunk a felkelés előkészítésének taktikájáról, és megvárjuk az „akció központját" — a rendi országgyűlést...

„...A másik taktika ezzel szemben abból áll, hogy a rendi országgyűlést felügyeletünk alá helyezzük, nem adunk neki lehetőséget arra, hogy saját akarata szerint cselekedjék és kiegyezzen a kormánnyal.*

Támogatjuk a rendi országgyűlést, ha az önkényuralom ellen harcol, és harcolunk ellene abban az esetben, ha megbékül az önkényuralommal. Erélyes beavatkozással és erőszakkal egymásnak ugrasztjuk a képviselőket**, a radikálisokat magunk mellé állítjuk, a konzervatívokat eltávolítjuk a kormányból, és így az egész rendi országgyűlést forradalmi

* Milyen eszközzel fogjuk megfosztani a zemsztvo-képviselőket saját akaratuktól? Talán valamilyen különleges lakmuszpapírral?

** Szent egek! ez aztán az „elmélyített" taktika! Az utcán verekedni — ehhez nincs erőnk, de „a képviselőket erőszakkal egymásnak ugrasztani" lehet. Hallja, tifliszi elvtárs, hazudni lehet, de csak módjával...

útra tereljük. E taktika eredményeképpen a kormány állandóan magára marad, az ellenzék pedig erős lesz, és ez megkönnyíti a demokratikus rendszer megteremtését."

Úgy, úgy! Csak mondja most valaki, hogy mi túlozzuk azt a fordulatot, amelyet az újiszkrások az „ökonomizmus" legvulgárisabb hasonmása irányában tettek. Hiszen ez már igazán olyan, mint az a bizonyos légyirtó szer: fogd meg a legyet, szórd rá a port, és a légy megdöglik. *Erőszakkal* egymásnak ugrasztani a rendi országgyűlés képviselőit, „eltávolítani a konzervatívokat a kormányból" — és *az egész* rendi országgyűlés *forradalmi útra* tér... Mindenféle „jakobinus" fegyveres felkelés nélkül, csak úgy, előkelően, majdnem parlamenti úton, úgy, hogy „hatunk" *a rendi országgyűlés tagjaira.*

Szegény Oroszország! Azt mondták róla, hogy mindig Európa levetett, régimódi kalapjait viseli. Parlamentünk még nincs, sőt Buligin sem ígérte meg, de parlamenti kretenizmusunk[21] már több van a kelleténél.

„...Hogyan kell beavatkozni? Mindenekelőtt követelni fogjuk, hogy a rendi országgyűlést általános, egyenlő, közvetlen választójog és titkos szavazás alapján hívják össze. E választási rend kihirdetésével* egyidejűleg törvénybe iktatandó** a

* Az „Iszkrá"-ban?

** Miklós által?

választási agitáció teljes szabadsága, azaz a gyülekezési, a szólás- és a sajtószabadság, a választók és a jelöltek sérthetetlensége és az összes politikai foglyok szabadon bocsátása. A választásokat minél későbbre kell kitűzni, hogy elég időnk legyen a nép tájékoztatására és előkészítésére. És mivel a rendi országgyűlés egybehívása szabályainak kidolgozásával Buligin belügyminiszter bizottságát bízták meg, erre a bizottságra és tagjaira is nyomást kell gyakorolnunk.* Ha Buligin bizottsága megtagadja követeléseink teljesítését** és a képviselőválasztás jogát csak a vagyonosoknak adja meg, akkor be kell avatkoznunk ezekbe a választásokba, és forradalmi úton kell kényszerítenünk a választókat, hogy a haladó jelölteket válasszák meg és a rendi országgyűlésben követeljék az alkotmányozó gyűlést. Végül mindenféle eszközzel — tüntetésekkel, sztrájkokkal, és ha kell, felkeléssel — kényszeríteni kell a rendi országgyűlést, hogy hívja össze az alkotmányozó gyűlést, vagy pedig magát nyilvánítsa alkotmányozó gyűlésnek. Az alkotmányozó gyűlést a felfegyverzett proletariátusnak kell védelmeznie és mindketten*** együtt haladnak majd a demokratikus köztársaság felé.

Ez a szociáldemokrata taktika, és csakis ez biztosítja számunkra a győzelmet."

* Lám, mit jelent az a taktika, amely arra irányul, hogy „a konzervatívokat eltávolítsuk a kormányból"!

** Ez lehetetlen, amikor ilyen helyes és bölcs taktikánk van!

*** A felfegyverzett proletariátus és a „kormányból eltávolított" konzervatívok?

Ne higgye az olvasó, hogy ez az egész hihetetlen badarság valamilyen felelőtlen és befolyás nélküli újiszkrás egyszerű irodalmi kísérlete. Nem, ezt egy egész újiszkrás bizottság *lapjában* írták, a Tifliszi Bizottságában. Sőt mi több: ezt a badarságot *határozottan jóváhagyta az „Iszkra"*, amelynek századik számában ezt olvassuk erről a „Szocial-Demokrat"-ról:

„Az első számot elevenen és tehetségesen szerkesztették. Látszik rajta a szerkesztő és író tapasztalt, ügyes keze... Bizton állíthatjuk, hogy a lap fényesen meg fogja oldani a maga elé tűzött feladatot."

Hogyne! Ha ez a feladat abban áll, hogy mindenkinek szemléltetően bemutassa az újiszkrásság teljes eszmei bomlását, akkor valóban „fényesen" megoldotta feladatát. Ennél „elevenebben, tehetségesebben és ügyesebben" senki sem tudta volna kifejezésre juttatni az újiszkrások lesüllyedését a liberális burzsoá opportunizmusig.

8. AZ OSZVOBOZSGYENYIZMUS ÉS AZ ÚJISZKRÁSSÁG

Most áttérünk az újiszkrásság politikai jelentőségének egy másik szemléletes igazolására.

Sztruve úr „Hogyan találjuk meg önmagunkat?" című figyelemre méltó, nagyszerű, tanulságos cikkében („Oszvobozsgyenyije", 71. sz.) harcba száll szélső pártjaink „programatikus forradalmisága" ellen. Ve-

lem különösen elégedetlen Sztruve úr.* Ami viszont engem illet, én a lehető legnagyobb mértékben meg vagyok elégedve Sztruve úrral; nem is kívánhatnék nála jobb szövetségest az újiszkrások újraéledő „ökonomizmusa" és a „szociálforradalmárok" teljes elvtelensége elleni harcban. Arról, hogy Sztruve úr és az

* „Lenin úr és elvtársai forradalmiságához képest Bebel, sőt Kautsky nyugat-európai szociáldemokráciájának forradalmisága is opportunizmus, pedig ennek a már enyhített forradalmiságnak az alapjait is alámosta és elmosta a történelem." Igen haragos kirohanás. De Sztruve úr téved, ha azt hiszi, hogy mindent a nyakamba varrhat, akár egy halottnak. Felelhetek Szturve úrnak olyan kihívással, amelyre sohasem tud majd visszavágni. Hol és mikor neveztem én „Bebel és Kautsky forradalmiságát" opportunizmusnak? Hol és mikor tartottam igényt arra, hogy valami olyan külön irányzatot teremtsek a nemzetközi szociáldemokráciában, amely *nem azonos* Bebel és Kautsky irányzatával? Hol és mikor jutottak kifejezésre nézeteltérések köztem és Bebel meg Kautsky között — olyan nézeteltérések, amelyek legalább megközelítőleg annyira komolyak lettek volna, mint a Bebel és Kautsky közti nézeteltérések, például az agrárkérdésben Breslauban[22]? Próbáljon Sztruve úr megfelelni erre a három kérdésre.

Az olvasónak pedig ezt mondjuk. A liberális burzsoázia *mindenütt* és *mindig* ezt a fogást alkalmazza: az illető országban a vele azonos nézeteket vallókat biztosítja arról, hogy az illető ország szociáldemokratái a világ legoktalanabb emberei, a szomszéd országban levő társaik ellenben „mintagyerekek". A német burzsoázia a francia szocialistákat mint „mintagyerekeket" *százszor is* követendő példaként állította Bebel és Kautsky elé. Ugyanígy példaként állította a francia burzsoázia a közelmúltban a francia szocialisták elé a „mintagyerek" Bebelt. Ócska fogás ez, Sztruve úr! Csak gyermekeket és tudatlanokat lehet ezzel a horoggal megfogni. Vitathatatlan tény, hogy a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia teljesen szolidáris a program és a taktika összes nagy kérdéseiben.

„Oszvobozsgyenyije" miként bizonyította be a gyakorlatban, hogy azok a „javítások", amelyeket a szociálforradalmárok programtervezetükben a marxizmuson eszközöltek, keresztül-kasul reakciósak, majd más alkalommal beszélünk. Arról, hogy Sztruve úr mindannyiszor, valahányszor *elvileg* egyetértett az újiszkrások álláspontjával, nekem igazi, becsületes és őszinte szolgálatot tett, már több ízben* beszéltünk, és most még egyszer beszélünk róla.

Sztruve úr cikkében számos rendkívül érdekes kijelentés van, amelyet itt csak futólag érinthetünk. Sztruve úr „nem a harcra, hanem az osztályegyüttműködésre támaszkodva" készül „megteremteni az orosz demokráciát", s emellett a „szociális szempontból kiváltságos értelmiség" (mondjuk a „művelt ne-

* Emlékeztetjük az olvasót arra, hogy a „Mit ne tegyünk" c. cikket („Iszkra", 52. sz.) milyen nagy hűhóval üdvözölte az „Oszvobozsgyenyije" mint „nevezetes fordulatot" az opportunistákkal szemben tanúsított engedékenység felé. Az újiszkrásság elvi tendenciáit külön helyeselte az „Oszvobozsgyenyije" az orosz szociáldemokraták közötti szakadásról szóló közleményében. Trockij „Politikai feladataink" c. brosúrájával kapcsolatban az „Oszvobozsgyenyije" rámutatott arra, hogy a szerző gondolatai megegyeznek azzal, amit valamikor a rabocsejegyelós Kricsevszkij, Martinov és Akimov (lásd „A szolgálatkész liberális" c. röplapot, „Vperjod" kiadás) (Lenin Összes Művei, 9. köt., Budapest 1966. 53—56. old. — *Szerk.*) írtak és mondtak. Az „Oszvobozsgyenyije" üdvözölte Martinov brosúráját a két diktatúráról (lásd a „Vperjod" 9. számában megjelent kis cikket) (uo. 280—281. old. — *Szerk.*). Végül különösen nagy rokonszenvvel fogadta az „Oszvobozsgyenyije" Sztarover elkésett panaszait a régi „Iszkrá"-nak azzal a régi jelszavával kapcsolatban, hogy „előbb elhatárolódni, aztán egyesülni".

messég", amely előtt Sztruve úr olyan gráciával hajbókol, mint egy igazi nagyvilági... lakáj) ezt az „osztálymentes" pártot „szociális helyzetének egész súlyával" (a pénzeszsák súlyával) támogatni fogja. Sztruve úr kifejezi abbeli óhaját, hogy megértesse az ifjúsággal, mennyire kevéssé helytálló az a „radikális sablon, miszerint a burzsoázia megijedt és eladta a proletariátust és a szabadság ügyét" (teljes szívünkből üdvözöljük ezt az óhajt. Semmi sem fogja jobban igazolni ezt a marxista „sablont", mint az, hogy Sztruve úr így hadakozik ellene. Nagyon kérjük Sztruve urat, ne odázza el nagyszerű tervének megvalósítását!)

Témánk szempontjából fontos megemlítenünk, milyen *gyakorlati* jelszavak ellen harcol manapság az orosz burzsoáziának ez a politikailag oly finom szimatú és a legkisebb időváltozásra is reagáló képviselője. Először is, a republikanizmus jelszava ellen. Sztruve úr szilárdan meg van róla győződve, hogy ez a jelszó „a nép tömege számára érthetetlen és idegen" (elfelejti hozzátenni, hogy a burzsoázia számára érthető ugyan, de nem előnyös!). Szeretnénk hallani, hogy köreinkben és gyűléseinken mit válaszolnának erre Sztruve úrnak a munkások! Vagy a munkások talán nem a nép? És a parasztok? Sztruve úr szerint a parasztokban él ugyan némi „naiv republikanizmus" („el kell kergetni a cárt") — de a liberális burzsoázia hisz abban, hogy a *naiv* republikanizmus helyébe nem a tudatos republikanizmus, hanem a tudatos monarchizmus lép! Ça dépend, Sztruve úr, ez majd a körülményektől függ. A cárizmus is, a burzsoázia is

feltétlenül fellépne a parasztság helyzetének a földesúri föld rovására történő gyökeres megjavítása ellen, a munkásosztály pedig feltétlenül támogatja ebben a parasztságot.

Másodszor, Sztruve úr biztosít bennünket arról, hogy „a polgárháborúban a támadónak soha sincs igaza". Ez a gondolat egészen közel jár az újiszkrásság fent említett tendenciáihoz. Mi persze nem mondjuk, hogy a polgárháborúban a támadás *mindig* előnyt jelent; nem, olykor *bizonyos ideig* kötelező a védekező taktika. De ha egy olyan tételt, amilyet Sztruve úr felállított, az 1905-ös Oroszországra alkalmazunk, akkor éppen egy darabka „radikális sablont" mutatunk be („a burzsoázia megijed és eladja a szabadság ügyét"). Aki ma nem akarja támadni az önkényuralmat, a reakciót, aki nem készül erre a támadásra, aki nem hirdeti ezt a támadást, az jogtalanul nevezi magát a forradalom hívének.

Sztruve úr elítéli a „konspiráció" és a „zendülés" (ez „miniatűr felkelés") jelszavát. Sztruve úr ezt is, azt is megvetően elutasítja — „a tömegek megközelítése" szempontjából! Megkérdeznénk Sztruve urat: tud-e mutatni például egy nézete szerint mértéket nem ismerő forradalmár olyan művében, mint a „Mi a teendő?", bármit, amit a zendülés propagálásának nevezhetnénk? Ami pedig a „konpsirációt" illeti, olyan nagy különbség van-e például köztünk és Sztruve úr között? Nem dolgozunk-e mindketten „illegális" lap számára, amelyet „konspiratív" úton szállítanak Oroszországba és amely a „Felszabadulás Szövetsége", illetve az OSZDMP „titkos" csoportjai-

nak szolgálatában áll? Munkásgyűléseink gyakran „konspiratívak" — ezt a hibájukat nem tagadhatjuk. Hát az oszvobozsgyenyista urak gyűlései? Van-e mivel kérkednie önnek, Sztruve úr, a megvetett konspiráció megvetett hívei előtt?

Igaz, hogy a legnagyobb konspirációra van szükség a munkások részére történő fegyverszállítások során. Itt aztán már nyíltabban lép fel Sztruve úr. Hallgassuk csak meg: „Ami a fegyveres felkelést vagy a technikai értelemben vett forradalmat illeti, csak a demokratikus program tömegpropagandája teremtheti meg az általános fegyveres felkelés társadalomlélektani feltételeit. Ilyenformán abból a tőlem távol álló szempontból is, amely a fegyveres felkelést a felszabadulásért folyó jelenlegi harc *elkerülhetetlen* betetőzésének tekinti, — az alapvető, a legszükségesebb teendő a tömegek átitatása a demokratikus átalakulás eszméivel."

Sztruve úr igyekszik kitérni a kérdés elől. Arról beszél, hogy a felkelés elkerülhetetlen, ahelyett, hogy arról beszélne, hogy a felkelés szükséges a forradalom győzelme érdekében. Az elő nem készített, spontán, szétforgácsolt felkelés már megkezdődött. Feltétlen kezességet senki sem vállalhat azért, hogy teljes és egységes fegyveres népi felkelés lesz belőle, mert ez függ a forradalmi erők állapotától (amelyeket csak a harc folyamán lehet teljesen felmérni), a kormány és a burzsoázia magatartásától és még számos más, előre pontosan számba nem vehető körülménytől. Semmi értelme annak, hogy elkerülhetetlenségről beszéljünk egy konkrét esemény bekövetkezésére vonatkozó

abszolút bizonyosság értelmében, amelyre Sztruve úr tereli a beszédet. Ha ön a forradalom híve akar lenni, arról kell beszélnie, *szükség van-e* a felkelésre a forradalom *győzelme érdekében*, szükség van-e arra, hogy a felkelést aktívan előtérbe helyezzük, hirdessük és azonnal és erélyesen hozzálássunk az előkészítéséhez. Lehetetlen, hogy Sztruve úr ne értené meg ezt a különbséget, hiszen ő nem ködösíti el például az általános választójog szükségességének kérdését, amely minden demokrata számára vitán felül áll, azzal a minden politikus szemében vitás és egyáltalán nem életbevágó kérdéssel, hogy vajon az általános választójog megszerzése elkerülhetetlen-e a jelenlegi forradalom folyamán vagy sem. Sztruve úr azzal, hogy kitér a felkelés szükségességének kérdése elől, a liberális burzsoázia politikai álláspontjának legmélyebb indítóokát juttatja kifejezésre. Először is, a burzsoázia inkább alkut köt az önkényuralommal, semmint széttapossa; másodszor, a burzsoázia a fegyveres harcot minden esetben a munkásokra hárítja. Ez a *reális* jelentősége annak, hogy Sztruve úr kitér a kérdés elől. Ezért *meghátrál* a felkelés szükségességének kérdése elől, és visszavonul a felkelés „társadalomlélektani" feltételeinek, az előzetes „propagandának" a kérdéséhez. Pontosan ugyanúgy, ahogy az 1848-as frankfurti parlamentben a burzsoá szócsöveik is rezolúciók, deklarációk, határozatok szerkesztésével „tömegpropagandával" és a „társadalomlélektani feltételek" előkészítésével foglalkoztak, amikor arról volt szó, hogy vissza kell verni a kormány fegyveres erejét, amikor a mozgalom „szükségessé tette" a fegyveres

harcot, amikor (az előkészítő időszakban százszorosan szükséges) szavakkal való befolyásolás egymagában véve közönséges polgári tétlenséggé és gyávasággá fajult, — pontosan ugyanígy Sztruve úr is megkerüli a felkelés kérdését, *frázisok* mögé bújva. Sztruve úr szemléltetően megmutatja nekünk azt, amit sok szociáldemokrata konokul nem hajlandó látni, tudniillik azt, hogy a forradalmi helyzet éppen abban különbözik a közönséges, hétköznapi, előkészítő történelmi helyzetektől, hogy a tömegek hangulatának, felbuzdulásának, meggyőződésének *tettekben* kell kifejezésre jutniuk és így is jutnak kifejezésre.

A vulgáris forradalmiság nem érti meg azt, hogy a szó is tett; ez a tétel vitathatatlan, ha *általában* alkalmazzuk a történelemre vagy azokra a történelmi korszakokra, amikor nem kerül sor a tömegek nyílt politikai megmozdulására, amelyet semmiféle puccs nem helyettesíthet, sem mesterségesen elő nem idézhet. Az uszálypolitikát követő forradalmárok nem értik meg, hogy amikor bekövetkezett a forradalmi helyzet, amikor a régi „felépítmény" minden eresztékében recseg-ropog, amikor a maguknak új felépítményt teremtő osztályok és tömegek nyílt politikai megmozdulása ténnyé vált, amikor megkezdődött a polgárháború, akkor a *régi módon* „szavakra" szorítkozni, nem adni ki a „tettekre" való áttérés *közvetlen jelszavát* és a tettek alól a „lélektani feltételekre", no meg általánosságban a „propagandára" való hivatkozással kibújni, ez elszakadás az élettől, megmerevedés, meddő okoskodás, vagy pedig a forradalom elárulása, a forradalom ügyének cserbenhagyása.

A demokratikus burzsoázia frankfurti szócsöplői feledhetetlen történelmi példái az ilyen árulásnak vagy az ilyen okoskodó bárgyúságnak.

Kívánják-e, hogy az oroszországi szociáldemokrata mozgalom története alapján megmagyarázzuk, mi a különbség a vulgáris forradalmiság és a forradalmárok uszálypolitikája között? Megmagyarázzuk. Emlékezzenek az 1901—1902-es évekre, amelyek nem is olyan régen múltak el, s ma már mégis a távoli múlt hagyományának tűnnek fel. Elkezdődtek a tüntetések. A vulgáris forradalmiság a „rohamot" kezdte sürgetni („Rabocseje Gyelo"), „vérszomjas röpiratokat" adtak ki (ha emlékezetem nem csal, ezek Berlinből származtak), rátámadtak arra az „irodalmárkodó" és íróasztalszagú eszmére, hogy egy újság révén szervezzük meg az országos agitációt (Nagyeszgyin).[23] A forradalmárok uszálypolitikája akkor, éppen fordítva, annak hirdetésében nyilvánult meg, hogy „a gazdasági harc a politikai agitáció *legjobb* eszköze". Milyen magatartást tanúsított a forradalmi szociáldemokrácia? Mindkét irányzatot támadta. Elítélte a szájhősködést és a rohamot sürgető kiabálást, mert mindenki világosan látta vagy kellett hogy lássa, hogy a nyílt tömegmegmozdulás még a jövő kérdése. Elítélte az uszálypolitikát, *sőt*, kiadta az általános fegyveres felkelés jelszavát, de nem mint közvetlen felhívást („zendülésre" való felhívást Sztruve úr abban az időben hiába keresett volna nálunk), hanem mint *szükségszerű* következtetést, a „propaganda" értelmében (ami Sztruve úrnak csak most jutott eszébe, mert mindig elkésik egy-két évvel ez a mi tisztelt

Sztruve urunk), ugyanazon „társadalomlélektani feltételek" előkészítése értelmében, amelyekről olyan „szomorúan és nem időszerűen" szónokolnak most a fejvesztett, alkudozó burzsoázia képviselői. *Akkor* a propagandát és az agitációt, az agitációt és a propagandát valóban az objektív helyzet tolta előtérbe. *Akkor* a felkelést előkészítő munka próbakövének megtehettük (és a „Mi a teendő?"-ben meg is tettük) az országos politikai lap érdekében folyó munkát, s e lap hetenkénti megjelenése eszménynek látszott. *Akkor* ezek a jelszavak voltak a forradalmi szociáldemokrácia egyedüli helyes jelszavai: közvetlen fegyveres megmozdulások *helyett* — tömegagitáció, szájhősködés *helyett* — a felkelés társadalomlélektani feltételeinek előkészítése. *Most* az események túlszárnyalták ezeket a jelszavakat, a mozgalom előbbre haladt, s ezek a jelszavak lomtárba való ócskasággá váltak, és csak arra alkalmasak, hogy az oszvobozsgyenyista képmutatást meg az újiszkrás uszálypolitikát leplezzék!

Vagy talán tévedek? Talán még nem kezdődött meg a forradalom? Még nem érkezett el az osztályok nyílt politikai megmozdulásának pillanata? Még nincs polgárháború, és nem kell nyomban megjelennie a fegyverek kritikájának a kritika fegyverének *szükséges* és feltétlen utódaként, örököseként, ítéletvégrehajtójaként, betetőzőjeként?

Nézzenek körül, menjenek ki az íróasztal mellől az utcára, és megtalálják a választ ezekre a kérdésekre. Hát nem kezdte már meg maga a kormány a polgárháborút, amikor mindenfelé tömegével löveti agyon

a békés és fegyvertelen polgárokat? Hát nem felfegyverzett feketeszázakkal „érvel" az önkényuralom? Nem ismerte-e fel a burzsoázia — még a burzsoázia is —, hogy polgárőrségre van szükség? Vajon az a bizonyos Sztruve úr, ez az eszményien mérsékelt és akkurátus Sztruve úr nem beszél-e arról (sajnos csak beszél, hogy szavakkal üsse el a dolgot!), hogy „a jelenlegi helyzetben a forradalmi akciók nyílt jellege" (lám, hová jutottunk!) „egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a néptömegekre nevelő hatást gyakoroljunk"?

Akinek azért van szeme, hogy lásson, az előtt nem lehet kétséges, hogy a forradalom híveinek hogyan kell ma felvetniük a fegyveres felkelés kérdését. Nézzük csak e kérdés feltevésének azt a *három* változatát, amellyel a *tömegekre* többé-kevésbé hatni tudó szabad sajtószervekben találkozunk.

Első kérdésfeltevés. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának határozata.* A határozat megállapítja és a nyilvánosság előtt

* Íme a teljes szövege:

„Figyelembe véve:

1) hogy a proletariátus helyzeténél fogva a leghaladóbb és az egyetlen következetesen forradalmi osztály, s ezért Oroszország általános demokratikus forradalmi mozgalmában vezető szerepre hivatott;

2) hogy ez a mozgalom jelenleg már odáig fejlődött, hogy a fegyveres felkelés szükségessé vált;

3) hogy a proletariátus elkerülhetetlenül a legerélyesebben részt fog venni ebben a felkelésben, ami eldönti a forradalom sorsát Oroszországban;

4) hogy a proletariátus ebben a forradalomban csak akkor tölt-

kijelenti, hogy az általános demokratikus forradalmi mozgalom *már odáig fejlődött*, hogy *szükségessé* vált a fegyveres felkelés. Napirendre került mint a párt egyik lényeges, fő és *elengedhetetlen* feladata a proletariátus megszervezése a felkelésre. A kongresszus megbízást ad a *legerélyesebb* intézkedések megtételére a proletariátus felfegyverzése, valamint a felkelés közvetlen vezetése lehetőségének biztosítása érdekében.

Második kérdésfeltevés. Az „orosz alkotmánypártiak vezérének" (így nevezte el nemrégiben Sztruve

heti be vezető szerepét, ha egységes és önálló politikai erővé tömörül a proletariátus harcát nemcsak eszmeileg, hanem a gyakorlatban is vezető szociáldemokrata munkáspárt zászlaja alatt;

5) hogy csakis ennek a szerepnek betöltése biztosíthatja a proletariátus számára a legkedvezőbb harci feltételeket a szocializmusért a burzsoá demokratikus Oroszország vagyonos osztályai ellen vívott küzdelem során, —

az OSZDMP III. kongresszusa megállapítja, hogy a jelenlegi forradalmi helyzetben a párt egyik legfőbb és legsürgősebb feladata, hogy szervezze a proletariátus fegyveres felkelés útján való közvetlen harcát az önkényuralom ellen.

A kongresszus ezért megbízza az összes pártszervezeteket:

a) hogy propaganda és agitáció útján magyarázzák meg a proletariátusnak a küszöbönálló fegyveres felkelésnek nemcsak politikai jelentőségét, hanem gyakorlati-szervezési oldalát is;

b) hogy e propaganda és agitáció során magyarázzák meg a politikai tömegsztrájkok szerepét, amelyeknek a felkelés kezdetén és a felkelés folyamán is nagy jelentőségük lehet;

c) hogy tegyék meg a legerélyesebb intézkedéseket a proletariátus felfegyverzése, valamint a fegyveres felkelés tervének kidolgozása és a felkelés közvetlen vezetése érdekében, s e célból a szükséghez mérten alakítsanak pártmunkásokból külön csoportokat."

(A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

urat az európai burzsoázia olyan befolyásos lapja, mint a „Frankfurter Zeitung"[24]), illetve az orosz haladó burzsoázia vezérének elvi cikke az „Oszvobozsgyenyijé"-ben. A szerző nem osztja azt a nézetet, hogy a felkelés elkerülhetetlen. A konspiráció és a zendülés az oktalan forradalmiság speciális módszere. A republikanizmus az elkábítás módszere. A fegyveres felkelés tulajdonképpen csak technikai kérdés, a „legfontosabb, legszükségesebb dolog" viszont a tömegpropaganda és a társadalomlélektani feltételek előkészítése.

Harmadik kérdésfeltevés. Az újiszkrás konferencia határozata. A mi feladatunk: előkészíteni a felkelést. A tervszerű felkelés lehetősége ki van zárva. A felkelés kedvező feltételeit a kormány dezorganizáltsága, agitációnk, szervezetünk teremti meg. Majd csak akkor „válhatnak többé-kevésbé komoly jelentőségüvé a technikai harci előkészületek".

Ez az egész? Ez. Hogy a felkelés szükségessé vált-e, azt a proletariátus újiszkrás vezetői még nem tudják. Hogy halaszthatatlan feladat-e a proletariátus megszervezése a közvetlen harcra, az még nem világos előttünk. Nem kell felhívást kiadni a legerélyesebb intézkedések megtételére, ennél sokkal fontosabb (1905-ben, nem pedig 1902-ben), hogy általános vonalakban megmagyarázzuk, milyen körülmények között „válhatnak" ezek az intézkedések „többé-kevésbé komoly" jelentőségűvé...

Látják-e már, újiszkrás elvtársak, hová juttatta önöket az, hogy a martinovizmus felé fordultak? Megértik-e, hogy politikai filozófiájuk az oszvobozs-

gyenyista filozófia szajkózása? — hogy (akaratuk ellenére és anélkül, hogy ennek tudatában volnának) a monarchista burzsoázia uszályába kerültek? Világos-e most már önök előtt, hogy miközben még elcsépelt igazságokat hajtogatnak és tökélyre viszik a szőrszálhasogatást, elkerülte figyelmüket az a körülmény, hogy — Pjotr Sztruve feledhetetlen cikkének feledhetetlen szavaival élve — „a jelenlegi helyzetben a forradalmi *akciók* nyílt jellege egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a néptömegekre nevelő hatást gyakoroljunk"?

9. MIT JELENT SZÉLSŐ ELLENZÉKI PÁRTNAK LENNI FORRADALOM IDEJÉN?

Térjünk vissza az ideiglenes kormányról szóló határozatra. Kimutattuk, hogy az újiszkrások taktikája nem előreviszi a forradalmat — pedig ennek lehetőségét szeretnék határozatukkal biztosítani —, hanem hátra. Kimutattuk, hogy éppen ez a taktika *köti meg a kezét* a szociáldemokráciának a következetlen burzsoázia elleni harcban, és nem óvja meg attól, hogy feloldódjék a polgári demokráciában. Érthető, hogy a határozat hamis feltevéseiből hamis következtetés adódik: „Ezért a szociáldemokráciának nem kell azt a célt maga elé tűznie, hogy megragadja vagy megosztja a hatalmat az ideiglenes kormányban, hanem meg kell maradnia a szélső forradalmi ellenzék pártjának." Nézzük e következtetés első felét, amely a cél-

kitűzésre vonatkozik. Kitűzik-e az újiszkrások a szociáldemokrata tevékenység céljául a forradalom döntő győzelmét a cárizmus felett? — Kitűzik. Nem tudják helyesen megfogalmazni a döntő győzelem feltételeit, minthogy lesiklanak az „Oszvobozsgyenyije" fogalmazására, de az említett célt kitűzik. Továbbá, összefüggésbe hozzák-e az ideiglenes kormányt a felkeléssel? — Igen, közvetlen összefüggésbe hozzák, amikor azt mondják, hogy az ideiglenes kormány „a győzedelmes népi felkelésből kerül ki". Végül, céljuk-e a felkelés vezetése? — Igen. Mint Sztruve úr, ők is kitérnek azelől, hogy a felkelést szükségesnek és halaszthatatlannak ismerjék el, de ugyanakkor — Sztruve úrtól eltérően — azt mondják, hogy a „szociáldemokrácia igyekszik (a felkelést) a maga befolyásának és *vezetésének alárendelni* és a munkásosztály érdekében felhasználni".

Ugye, milyen logikusnak látszik? *Célunkul* tűzzük ki, hogy a proletár és a *nem proletár* tömegek felkelését alárendeljük befolyásunknak, vezetésünknek, felhasználjuk a magunk érdekében. Ennélfogva célunkul tűzzük ki, hogy a felkelés során mi vezessük a proletariátust is, a forradalmi burzsoáziát is, a kispolgárságot („a nem proletár csoportokat") is, vagyis „*megosszuk*" a felkelés vezetését a szociáldemokrácia és a forradalmi burzsoázia közt. Célunkul tűzzük ki a felkelés *győzelmét*, amelynek („a győzedelmes népi felkelésből kikerülő") ideiglenes kormány megalakításához kell vezetnie. *Ezért*... ezért nem kell célul tűznünk magunk elé, hogy megragadjuk vagy megosztjuk a hatalmat az ideiglenes kormányban!!

Barátaink nem tudnak ezzel a kérdéssel zöld ágra vergődni. Ingadoznak a felkelés alól kibúvót kereső Sztruve úr álláspontja és annak a forradalmi szociáldemokráciának álláspontja között, amely felszólít bennünket, hogy lássunk hozzá e használhatatlan feladat megoldásához. Ingadoznak az anarchizmus között, amely elvileg elítél és a proletariátus elárulásának minősít bárminemű részvételt az ideiglenes forradalmi kormányban, és a marxizmus között, amely az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételt követeli azzal a feltétellel, hogy a szociáldemokráciának vezető befolyása legyen a felkelésre.* Nincs semmiféle önálló álláspontjuk, nem fogadják el sem Sztruve úr álláspontját, aki alkut akar kötni a cárizmussal és ezért vonakodnia és köntörfalaznia kell a felkelés kérdésében; — sem az anarchisták álláspontját, akik elítélnek minden „felülről" kiinduló cselekvést és minden részvételt a burzsoá forradalomban. Az újiszkrások összetévesztik a cárizmussal való lepaktálást a cárizmus feletti győzelemmel. Ők részt akarnak venni a burzsoá forradalomban. Kissé előbbre jutottak Martinov „Két diktatúrá"-jánál. Sőt, arra is hajlandók, hogy vezessék a nép felkelését — azzal a kikötéssel, hogy nyomban a győzelem után (vagy talán közvetlenül a győzelem előtt?) lemondanak erről a vezetésről, vagyis úgy, *hogy nem használják ki a győzelem eredményeit*, hanem minden eredményét *teljesen*

* Lásd „Proletarij", 3. sz. „Az ideiglenes forradalmi kormányról". Második cikk. (Lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 233—240. old. — *Szerk.*)

a burzsoáziának engedik át. Ezt nevezik ők a „felkelés kihasználásának a munkásosztály érdekében"...

Szükségtelen tovább időznünk ennél a zűrzavarnál. Hasznosabb megvizsgálnunk e zavaros elmélet *eredetét* abban a megfogalmazásban, amely így szól: „megmaradni a szélső forradalmi ellenzék pártjának".

A nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia egyik ismert tételével van dolgunk. Ez a tétel teljesen helyes. A parlamentáris országokban közhellyé vált a revizionizmus vagy opportunizmus összes ellenségei számára. Polgárjogot nyert mint a „parlamenti kretenizmus", a millerand-izmus, a bernsteinizmus, a Turati-féle olasz reformizmus jogos és szükséges visszautasítása. A mi derék újiszkrásaink bemagolták ezt a jó tételt, és buzgón alkalmazzák — *egészen rossz helyen.* A parlamenti harc kategóriáit beiktatják olyan határozatokba, amelyeket olyan viszonyok számára írtak, amikor semmiféle parlament sincs. Az „ellenzék" fogalmát, amely olyan politikai helyzet visszatükrözése és kifejezése, amelyben senki sem beszél komolyan *felkelésről*, értelmetlenül olyan helyzetre alkalmazzák, amikor a felkelés *megkezdődött*, és amikor a felkelés vezetésén gondolkodik és erről beszél a forradalom minden híve. Azt a kívánságot, hogy *„maradjunk meg"* annál, ami előbb volt, vagyis a csupán „alulról" való cselekvésnél, *éppen akkor* nyilatkoztatják ki nagy hűhóval, amikor a forradalom felvetette azt a kérdést, hogy a felkelés győzelme esetén *felülről* kell cselekedni.

Nem, újiszkrásainknak határozottan nincs szerencséjük! Még ha egy helyes szociáldemokrata tételt

fogalmaznak is meg, akkor sem tudják helyesen alkalmazni. Nem gondolták meg, hogyan alakulnak át és hogyan változnak saját ellentétükké a parlamenti harc fogalmai és terminusai a kezdődő forradalom korszakában, amikor nincs parlament, amikor a polgárháború van, és hol itt, hol ott lobban fel a felkelés lángja. Nem gondolták meg, hogy olyan körülmények között, amilyenekről szó van, a módosító indítványokat utcai tüntetések útján nyújtják be, az interpellációkat fegyveres polgárok támadó akciói útján terjesztik be, a kormánnyal szemben tanúsított ellenzéki álláspontot a kormány erőszakos megdöntése útján juttatják érvényre.

Mint ahogy népi eposzunk ismert hőse éppen akkor osztogatta jó tanácsait, amikor nem voltak helyénvalók, Martinov hívei is épp akkor ismételgetik a békés parlamentarizmus tanulságait, amikor ők maguk is megállapítják, hogy megkezdődtek a közvetlen hadműveletek. Nincs furcsább a „szélső ellenzék" jelszavának nagyképű kitűzésénél olyan határozatban, amely „a forradalom döntő győzelmére", „a nép fegyveres felkelésére" való utalással kezdődik! Képzeljék csak el, uraim, mit jelent „szélső ellenzéknek" lenni a felkelés korszakában? A kormány leleplezését vagy megdöntését jelenti-e? Azt jelenti-e, hogy a kormány ellen szavazunk, vagy pedig azt, hogy nyílt ütközetben verjük le katonai erőit? Azt jelenti-e, hogy megtagadjuk a kormánytól kincstárának feltöltését, vagy pedig jelenti ennek a kincstárnak forradalmi lefoglalását, hogy a felkelés céljaira, a munkások és parasztok felfegyverzésére, az alkotmányozó gyűlés egybe-

hívására fordítsuk? Kezdik-e már megérteni, uraim, hogy a „szélső ellenzék" fogalma csak negatív cselekedeteket fejez ki — leleplezni, leszavazni, visszautasítani? Miért van ez? Azért, mert ez a fogalom csak a parlamenti harcra vonatkozik, mégpedig olyan korszakban, amikor senki sem tűzi ki a harc közvetlen céljául a „döntő győzelmet". Kezdik-e már megérteni, hogy a dolog e tekintetben gyökeresen megváltozik attól a pillanattól fogva, mikor az egész vonalon megindul a politikailag elnyomott nép határozott előnyomulása a győzelemért folyó elszánt harc érdekében?

A munkások azt kérdik tőlünk: erélyesen kézbe kell-e venni a felkelés halaszthatatlan ügyét? hogyan kell cselekedni, hogy a meginduló felkelés győzedelmes legyen? hogyan kell kihasználni a győzelmet? milyen programot kell és lehet akkor megvalósítani? A marxizmust elmélyítő újiszkrások így válaszolnak: meg kell maradni a szélső forradalmi ellenzék pártjának... Nos, hát nem volt igazunk, amikor ezeket a lovagokat a nyárspolgáriasság virtuózainak neveztük?

10. A „FORRADALMI KOMMÜNÖK" ÉS A PROLETARIÁTUS ÉS A PARASZTSÁG FORRADALMI-DEMOKRATIKUS DIKTATÚRÁJA

Az újiszkrások konferenciája nem maradt meg azon az anarchista álláspontón, amelyhez az új „Iszkra" eljutott (csak „alulról", nem pedig „alulról és felülről"). Túlságosan szemet szúrt az a képtelenség, hogy a felkelést lehetségesnek tartják, a győzelmet és

az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételt ellenben lehetetlennek. A határozat ezért fenntartásokat és korlátozásokat vitt bele a kérdésnek Martinov és Martov által javasolt megoldásába. Vizsgáljuk meg ezeket a fenntartásokat, amelyeket a határozat alább következő része ismertet:

„Ez a taktika („megmaradni a szélső forradalmi ellenzék pártjának") természetesen semmiképpen sem zárja ki a hatalom részleges, epizódszerű megragadásának és forradalmi kommünök alakításának célszerűségét egyik-másik városban, egyik-másik országrészben kizárólag annak érdekében, hogy előmozdítsuk a felkelés terjedését és dezorganizáljuk a kormányt."

Ha ez így van, akkor eszerint elvileg megengedhető a cselekvés nemcsak alulról, hanem felülről is. Eszerint megdöntik azt a tételt, amelyet L. Martovnak az „Iszkrá"-ban (93. sz.) megjelent ismert cikke felállított, és helyesnek ismerik el a „Vperjod" taktikáját: nemcsak „alulról", hanem „felülről" is.

Továbbá a hatalom megragadása (még akkor is, ha csak részleges, epizódszerű stb.) nyilván nem csupán a szociáldemokrácia és nem csupán a proletariátus részvételét tételezi fel. Ez abból következik, hogy a demokratikus forradalomban nem csupán a proletariátus van érdekelve és nemcsak az vesz aktívan részt benne. Ez abból következik, hogy a felkelés „népi" felkelés, ahogyan az itt taglalt határozat elején nevezik, s hogy részt vesznek benne „nem prole-

tár csoportok" is (a konferenciázóknak a felkelésről szóló határozatában szerepel ez a kifejezés), azaz a burzsoázia. Szóval azt az elvet, hogy a szocialistáknak az ideiglenes forradalmi kormányban a kispolgársággal együtt való minden részvétele a munkásosztály elárulása, *a konferencia sutba dobta*, — úgy, ahogy a „Vperjod" akarta. Az „árulás" akkor is árulás marad, ha az áruló cselekedet csak részleges, epizodikus jellegű, egy országrészre korlátozódik stb. Szóval az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételnek a vulgáris jaurèsizmussal való azonosítását a konferencia *sutba dobta* — úgy, ahogy a „Vperjod" akarta[25]. A kormány akkor is kormány, ha hatalma nem terjed ki sok városra, hanem csak egy városra, nem terjed ki sok országrészre, hanem csak egy országrészre, függetlenül attól, hogy így vagy úgy nevezik ezt a kormányt. Így tehát *a kérdésnek elvi felvetését*, amelyet az új „Iszkra" megkísérelt, *a konferencia elejtette*.

Nézzük meg, ésszerűek-e azok a korlátozások, amelyeket a konferencia a forradalmi kormányoknak most elvileg megengedett megalakítására és a bennük való részvételre vonatkozólag felállít. Hogy miben különbözik az „epizodikus" fogalma az „ideiglenes" fogalmától, azt nem tudjuk. Attól tartunk, hogy az idegen és „új" szó itt csupán a világos gondolat hiányát leplezi. Ez „mélyebbnek" *látszik*, de valójában csak homályosabb és zavarosabb. Miben különbözik „a hatalom részleges megragadásának" „célszerűsége" egy városban vagy egy országrészben az egész ország ideiglenes forradalmi kormányában való

részvételtől? Vajon a „városok" között nincs olyan, mint Pétervár, ahol sor került a január 9-i eseményekre? Vajon a Kaukázus, amely nem egy országnál nagyobb, nem tartozik az országrészek közé? Vajon a börtönök, a rendőrség, a kincstár stb., stb. körül ránk váró feladatok (amelyek annak idején fejtörést okoztak az új „Iszkrá"-nak) nem merülnek-e fel előttünk akkor is, ha csak egy városban „ragadjuk meg a hatalmat", nem szólva egy országrészről? Azt persze senki sem fogja tagadni, hogy lehetségesek részleges, városi és egyéb ideiglenes forradalmi kormányok, ha nincs elég erő, ha a felkelés nem sikerül teljesen, ha nem arat döntő győzelmet. De mi köze ennek ehhez, uraim. Hát nem önök maguk beszélnek a határozat elején „a forradalom döntő győzelméről", „a nép győzedelmes felkeléséről"?? Mióta vállalják a szociáldemokraták az anarchisták szerepét: azt, hogy a proletariátus figyelmét és céljait szétforgácsolják? azt, hogy a proletariátust a „részleges", nem pedig az általános, az egységes, az egész és a teljes felé irányítsák? Amikor önök feltételezve a „hatalom megragadását" egy városban, maguk is a „felkelés kiterjesztéséről" beszélnek, — merhetjük-e azt gondolni, hogy a felkelést egy másik városra is ki akarják terjeszteni? szabad-e reménlünk, hogy valamennyi városra? Az önök következtetései, uraim, éppen olyan ingatagok és véletlenszerűek, ellentmondók és zavarosak, mint kiinduló tételeik. Az OSZDMP III. kongresszusa kimerítő és világos feleletet adott általában az ideiglenes forradalmi kormány kérdésére. Ez a felelet felöleli az összes részleges ideiglenes kormányokat is. A konferencia

felelete viszont, mesterségesen és önkényesen kiemelve a kérdés *egyik részét*, csupán *kerülgeti* (de sikertelenül) a kérdés egészét és zavart kelt.

Mit jelent ez: „forradalmi kommünök"? Különbözik-e ez a fogalom az „ideiglenes forradalmi kormány" fogalmától, és ha igen, miben? Ezt a konferenciázó urak maguk sem tudják. A forradalmi gondolat zavarossága náluk, mint ez lépten-nyomon előfordul, *forradalmi frázishoz* vezet. Bizony, a „forradalmi kommün" kifejezés használata a szociáldemokrácia képviselőinek a határozatában forradalmi frázis és semmi egyéb. Marx nemegyszer elítélte az ilyen frázist, amely *a túlhaladott múltból származó* „megbűvölő" kifejezés mögé rejti a jövő feladatait. A történelemben szerepet játszott kifejezés megbűvölő varázsa ilyen esetekben üres és káros csillogássá, gyerekes játékká válik. Nekünk világos és kétértelműséget kizáró fogalmat kell adnunk a munkásoknak és az egész népnek arról, hogy *miért* akarjuk ideiglenes forradalmi kormány megalakítását? *milyen átalakításokat* fogunk nyomban megvalósítani, ha döntő befolyásunk lesz a hatalomra, ha győz a már megkezdődött népi felkelés? Ezek azok a kérdések, amelyeket a politikai vezetőknek meg kell oldaniuk.

Az OSZDMP III. kongresszusa teljesen világos feleletet ad ezekre a kérdésekre, amikor megadja ezeknek az átalakításoknak teljes programját: pártunk minimális programját. A „kommün" szó ellenben semmiféle feleletet nem ad, csupán megzavarja a fejeket valami távoli harangszóval... vagy üres szalmacséplléssel. Minél drágább nekünk, mondjuk, az 1871. évi

Párizsi Kommün, annál megengedhetetlenebb, hogy egyszerűen hivatkozzanak rá anélkül, hogy elemeznék hibáit és különleges körülményeit. Aki ezt tenné, az az Engels által kigúnyolt blanquisták rossz példáját követné, akik (1874-ben, „kiáltványukban") térdetfejet hajtottak a Kommün minden cselekedete előtt[26]. Mit mond majd a konferenciázó annak a munkásnak, aki majd érdeklődik *erről* a „forradalmi kommünről", amelyet a határozat említ? Csak azt mondhatja, hogy a történelem ezen a néven olyan munkáskormányt ismer, amely annak idején nem tudta, képtelen volt megkülönböztetni egymástól a demokratikus és a szocialista forradalom elemeit, amely összetévesztette a köztársaságért folyó harc feladatait a szocializmusért folyó harc feladataival, amely nem tudta megoldani a Versailles elleni erélyes katonai támadás feladatait, amely elkövette azt a hibát, hogy nem foglalta el a francia bankot stb. Szóval, akár a párizsi, akár valamely más kommünre hivatkoznak válaszukban, a válasz csak ez lesz: ez olyan kormány volt, *amilyennek a mi kormányunknak nem szabad lennie*. Szó, ami szó, szép kis válasz! Nem a betűrágó szőrszálhasogatásáról és a forradalmár tehetetlenségéről tanúskodik-e, ha a párt gyakorlati programjáról hallgatnak és egy határozatban minden indok nélkül történelmet kezdenek tanítani? Nem éppen azt a hibát mutatja-e ez, amelyet ránk akartak fogni, de nem sikerült: a demokratikus és a szocialista forradalom összetévesztését, amelyeket egyetlen „kommün" sem különböztetett meg?

Az (oly kevéssé találóan kommünnek nevezett)

ideiglenes kormány céljaként „kizárólag" a felkelés kiterjesztését és a kormány dezorganizálását jelölik meg. Ez a „kizárólag" a szó betű szerinti értelmében kizár minden más feladatot, és a képtelen „csak alulról" elmélet felújítása. Az egyéb feladatoknak ez a kiküszöbölése ismét csak rövidlátás és meggondolatlanság. A „forradalmi kommünnek", vagyis a forradalmi hatalomnak akár egyetlen városban is feltétlenül gyakorolnia kell majd (még ha csak ideiglenesen, „részlegesen, epizodikusan" is) az *összes* állami funkciókat, és itt a struccpolitika az oktalanság tetőfoka. Ennek a hatalomnak törvénybe kell majd iktatnia a nyolcórás munkanapot, meg kell szerveznie a gyárakban a munkásfelügyeletet, meg kell valósítania az ingyenes általános oktatást, be kell vezetnie a bírák választhatóságát, parasztbizottságokat kell alakítania stb. — egyszóval feltétlenül végre kell majd hajtania egy sereg reformot. Aki ezeket a reformokat „a felkelés kiterjesztésének előmozdítása" fogalmába sorozza, az játszik a szavakkal és szándékosan fokozza a homályt ott, ahol teljes világosságra van szükség.

Az újiszkrás határozat befejező része nem nyújt új anyagot a pártunkban új életre támadt „ökonomizmus" elvi tendenciáinak bírálatához, de kissé más szempontból illusztrálja a fentebb mondottakat.

Íme ez a rész:

„Csakis egy esetben kellene a szociáldemokráciának a maga kezdeményezéséből arra törekednie,

hogy meghódítsa a hatalmat és lehetőleg minél tovább kezében tartsa, nevezetesen abban az esetben, ha a forradalom átcsapna Nyugat-Európa fejlett országaiba, ahol már bizonyos fokig (?) megérlelődtek a szocializmus megvalósításának előfeltételei. Ebben az esetben az orosz forradalom korlátolt történelmi határai jelentékenyen kitágulhatnak, és meglesz a lehetőség arra, hogy a szocialista átalakulások útjára lépjünk.

A szociáldemokrácia taktikájának kialakításában számol azzal, hogy a párt az egész forradalmi időszak alatt megtartja a szélső forradalmi ellenzék helyzetét az összes, a forradalom folyamán egymást felváltó kormányokkal szemben, s így készülhet fel legjobban a kormányhatalom felhasználására is, ha majd az a kezébe kerül (??)."

Az alapgondolat itt az a „Vperjod" által már nemegyszer megfogalmazott gondolat, amely szerint nem kell félnünk (ahogyan Martinov fél) a szociáldemokrácia teljes győzelmétől a demokratikus forradalomban, vagyis a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájától, mert ez a győzelem majd lehetővé teszi számunkra, hogy felrázzuk Európát, az európai szocialista proletariátus pedig, ha majd lerázza magáról a burzsoázia jármát, segítségünkre lesz a szocialista forradalom megvalósításában. De nézzék csak, milyen silánnyá válik ez a gondolat az újiszkrások megfogalmazásában. Nem térünk ki részletekre, — arra az ostobaságra, hogy a hatalom a kezébe „kerülhet" egy öntudatos pártnak, amely káros

taktikának tartja a hatalom megragadását, — arra, hogy Európában a szocializmus előfeltételei nem bizonyos fokig érlelődtek meg, hanem általában megérlelődtek, — arra, hogy pártprogramunk nem ismer semmiféle szocialista átalakulásokat, hanem csupán szocialista forradalmat. Vegyük szemügyre a fő és alapvető különbséget a „Vperjod" és a határozat gondolatmenete közt. A „Vperjod" megmutatta Oroszország forradalmi proletariátusának az aktív feladatot: győzni kell a demokráciáért folyó harcban, és fel kell használni ezt a győzelmet arra, hogy a forradalmat Európába is átvigyük. A határozat nem érti meg (nem újiszkrás értelemben vett) „döntő győzelmünknek" ezt az összefüggését az európai forradalommal, és ezért nem a proletariátus feladatairól, nem a *proletariátus* győzelmének perspektíváiról beszél, hanem a lehetőségek egyikéről általában: „ha a forradalom átcsapna..." A „Vperjod" egyenesen és határozottan rámutatott arra — és ezek az útmutatások bekerültek az OSZDMP III. kongresszusának határozatába —, miként lehet és kell „felhasználni a kormányhatalmat" a proletariátus érdekében, számot vetve azzal, hogy a társadalmi fejlődés adott fokán mit lehet azonnal megvalósítani, és mit kell először megvalósítani mint a szocializmusért folyó harc demokratikus feltételét. A határozat ebben a kérdésben is reménytelenül hátul kullog, amikor ezt mondja: „felkészülhet a kormányhatalom felhasználására", de nem tudja megmondani, *hogyan* készülhet fel, *hogyan* készüljön és *milyen* felhasználására készüljön. Nem kételkedünk például abban, hogy az újiszkrások „fel tudnak készülni" ve-

zető helyzetük „felhasználására" a pártban, csak ott a bökkenő, hogy mindeddig a felhasználás tapasztalatai, készülődésük nem nyújtanak reményt arra, hogy a lehetőség valósággá válik...

A „Vperjod" pontosan megmondja, miben áll a „hatalom kézben tartásának" reális „lehetősége": a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájában, együttes tömegerejükben, amely túlsúlyra tud kerülni az ellenforradalom összes erőivel szemben, abban, hogy a *demokratikus* átalakulásokat illetően a proletariátus és a parasztság érdekei elkerülhetetlenül egybeesnek. A konferencia határozata ebben a kérdésben sem mond semmi pozitívat, csak igyekszik kibújni a kérdés alól. Hiszen a hatalom megtartásának lehetőségét Oroszországban éppen az oroszországi társadalmi erők összetételének, a jelenleg nálunk végbemenő demokratikus forradalom feltételeinek kell megszabniuk. Hiszen a proletariátus győzelme Európában (márpedig a forradalomnak Európába való átcsapásától a proletariátus győzelméig még van némi távolság) az orosz burzsoázia kétségbeesett ellenforradalmi harcát fogja előidézni, — s az újiszkrások határozata egy szóval sem említi ezt az ellenforradalmi erőt, amelynek jelentőségét az OSZDMP III. kongresszusának határozata kellőképpen felméri. Ha a köztársaságért és a demokráciáért folyó harcban nem támaszkodhatnánk a proletariátuson kívül a parasztságra is, akkor a „hatalom megtartásának" ügye reménytelen volna. Ha pedig nem reménytelen, ha „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme" megteremti ezt a lehetőséget, akkor erre rá kell mu-

tatnunk, aktívan fel kell hívnunk arra, hogy ezt a lehetőséget valósággá változtassuk, gyakorlati jelszavakat kell kiadnunk nemcsak arra az esetre, *ha* a forradalmat átvisszük Európába, hanem azért is, *hogy* átvigyük oda. A szociáldemokrácia uszálypolitikusainak utalása „az orosz forradalom korlátolt történelmi határaira" csupán azt leplezi, hogy korlátoltan fogják fel e demokratikus forradalom feladatait és a proletariátus vezető szerepét ebben a forradalomban!

„A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának" jelszava ellen többek közt ezt szokták felhozni: a diktatúra „egységes akaratot" tételez fel („Iszkra", 95. sz.), márpedig a proletariátusnak nem lehet egységes az akarata a kispolgársággal. Ez az ellenvetés nem helytálló, mert az „egységes akarat" fogalmának elvont „metafizikus" értelmezésén alapul. Van akarat, mely egy bizonyos tekintetben egységes, s más tekintetben nem az. Ha a szocializmus kérdésében és a szocializmusért folyó harcban nincs egység, az nem zárja ki az akarategységet a demokratizmus kérdéseiben és a köztársaságért folyó harcban. Aki erről megfeledkezik, az megfeledkezik a demokratikus és a szocialista forradalom közti logikai és történelmi különbségről. Aki erről megfeledkezik, az megfeledkezik a demokratikus forradalom *össznépi* jellegéről: ha pedig „össznépi", akkor *van* „akarategység" — éppen annyiban van, amennyiben ez a forradalom az egész nép szükségleteit és követeléseit elégíti ki. A demokratizmus határain túl szó sem lehet akarategységről a proletariátus és a parasztburzsoázia között. Elkerülhetetlen köztük az osztályharc, de a

demokratikus köztársaság talaján éppen ez a harc lesz a legmélyebbre ható és a legszélesebb méretű népi harc *a szocializmusért*. A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának, mint mindennek a világon, van múltja és van jövője. Múltja — az önkényuralom, a jobbágyrendszer, a monarchia, a kiváltságok. E múlt elleni harcban, az ellenforradalom elleni harcban lehetséges a proletariátus és a parasztság „akarategysége", mert megvan az érdekek egysége.

Jövője — a magántulajdon elleni harc, a bérmunkás harca a munkáltató ellen, a harc a szocializmusért. Ezen a téren nem lehet meg az akarat egysége*. Itt nem az önkényuralomtól a köztársasághoz vezető útról van szó, hanem a kispolgári demokratikus köztársaságtól a szocializmushoz vezető útról.

Konkrét történelmi helyzetben, természetesen, a jövő elemei összefonódnak a múlt elemeivel, összefut a két út. A bérmunka és a bérmunkának a magántulajdon elleni harca fennáll az önkényuralom idején is, sőt a feudalizmusban is megvannak a csírái. Ámde ez a legkevésbé sem gátol bennünket abban, hogy logikailag és történelmileg elválasszuk egymástól a fejlődés nagyobb szakaszait. Hiszen valamennyien szembeállítjuk a polgári forradalmat a szocialista forradalommal, mindannyian feltétlenül ragaszkodunk a kettő szigorú megkülönböztetéséhez, de vajon tagadha-

* A kapitalizmus fejlődése, amely, ha szabadság van, még szélesebb körű és gyorsabb, elkerülhetetlenül hamar véget vet az akarategységnek, — annál hamarabb, minél hamarabb elnyomják az ellenforradalmat és a reakciót.

tó-e, hogy a történelemben a két forradalom egyes *részleges* elemei összefonódnak? Vajon nem ismer-e az európai demokratikus forradalmak korszaka számos szocialista mozgalmat és szocialista kísérletet? És vajon a jövendő európai szocialista forradalomnak nem maradt még sok, igen sok pótolnivalója a demokratizmus terén?

A szociáldemokrata soha, egy percre sem feledkezhet meg arról, hogy a proletariátusnak a szocializmusért elkerülhetetlenül osztályharcot kell folytatnia, még a legdemokratikusabb, a legköztársaságibb burzsoáziával és kispolgársággal is. Ez kétségtelen. Ebből az következik, hogy feltétlenül szükség van a szociáldemokrácia különálló és önálló, szigorúan osztálypártjára. Ebből az következik: hogy ez a jelszavunk: a burzsoáziával „együtt ütni", ideiglenes jelszó, és kötelességünk szigorúan ügyelni „a szövetségesre mint ellenségre" stb. Mindehhez szintén nem férhet a legkisebb kétség sem. De nevetséges és reakciós dolog volna ebből arra következtetni, hogy a jelenleg életbevágó, jóllehet átmeneti és ideiglenes feladatokról megfeledkezhetünk, figyelmen kívül hagyhatjuk, elhanyagolhatjuk őket. Az önkényuralom elleni harc ideiglenes és átmeneti feladata a szocialistáknak, de e feladat legcsekélyebb mértékű semmibevevése vagy elhanyagolása a szocializmus elárulásával és a reakciónak tett szolgálattal egyenlő. A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája feltétlenül csak átmeneti, ideiglenes feladata a szocialistáknak, de a feladat semmibevevése a demokratikus forradalom korszakában valósággal reakciós magatartás.

Konkrét politikai feladatokat konkrét helyzetben kell kitűzni. Minden viszonylagos, minden folyik, minden változik. A német szociáldemokrácia nem iktatja be programjába a köztársaság követelését. Ott olyan a helyzet, hogy ez a kérdés aligha választható el a gyakorlatban a szocializmus kérdésétől (noha Engels az erfurti programtervezetről írt megjegyzéseiben 1891-ben Németországra vonatkozólag is óva intett a köztársaság és a köztársaságért folyó harc jelentőségének lebecsülésétől![27]). Az oroszországi szociáldemokrácia körében egyáltalán fel sem merült az a kérdés, hogy töröljük-e a programból és az agitációból a köztársaság követelését, mert nálunk szó sem lehet arról, hogy a köztársaság kérdése elválaszthatatlan a szocializmus kérdésétől. A német szociáldemokrata, aki 1898-ban nem állítja az első helyre külön a köztársaság kérdését, az természetes jelenség, nem lehet rajta csodálkozni s nem lehet elítélni. Az a német szociáldemokrata, aki 1848-ban figyelmen kívül hagyta volna a köztársaság kérdését, elárulta volna a forradalmat. Nincs elvont igazság. Az igazság mindig konkrét.

Eljön majd az idő, amikor véget ér az orosz önkényuralom elleni harc — elmúlik Oroszországban a demokratikus forradalom korszaka —, s akkor nevetséges lesz még csak beszélni is a proletariátus és a parasztság „akarategységéről", a demokratikus diktatúráról stb. Akkor majd közvetlenül a proletariátus szocialista diktatúráján fogunk gondolkodni, és részletesebben fogunk beszélni róla. Most viszont az élenjáró osztály pártjának a legerélyesebben törekednie kell arra, hogy a demokratikus forradalom döntő

győzelmet arasson a cárizmus felett. A döntő győzelem pedig nem egyéb, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.

Jegyzet[28]

1) Emlékeztetjük az olvasót arra, hogy az „Iszkra" és a „Vperjod" közti vitában az „Iszkra" többek között utalt Engelsnek Turatihoz írt levelére, amelyben Engels óva intette az olasz reformisták (majdani) vezérét attól, hogy összekeverje a demokratikus forradalmat a szocialista forradalommal. A küszöbönálló forradalom Olaszországban — írta Engels az 1894. évi olaszországi politikai helyzetről — kispolgári demokratikus forradalom lesz, nem pedig szocialista forradalom.[29] Az „Iszkra" szemrehányást tett a „Vperjod"-nak, hogy eltér az Engels megállapította elvtől. Ez a szemrehányás alaptalan, mert a „Vperjod" (14. sz.) fenntartás nélkül elismerte, hogy Marxnak a XIX. századbeli forradalmak három fő ereje közti különbségre vonatkozó elmélete teljes egészében helyes.* E szerint az elmélet szerint a régi rend, az önkényuralom, a feudalizmus, a jobbágyrendszer ellen fellép 1) a liberális nagyburzsoázia; 2) a radikális kispolgárság; 3) a proletariátus. Az első csupán az alkotmányos monarchiáért harcol; a második a demokratikus köztársaságért; a harmadik a szocialista forradalomért. Politikai csőd fenyegeti azt a szocia-

* Lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 1—18. old. — *Szerk.*

listát, aki összekeveri a kispolgárságnak a teljes demokratikus forradalomért vívott harcát a proletariátusnak a szocialista forradalomért vívott harcával. Marxnak ez a figyelmeztetése teljesen helytálló. De a „forradalmi kommünök" jelszava éppen azért hamis, mert a történelemből ismert kommünök igenis összekeverték a demokratikus és a szocialista forradalmat. Ezzel szemben a mi jelszavunk — a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája — teljes biztosítékot nyújt e tévedés ellen. A mi jelszavunk feltétlenül elismeri annak a forradalomnak polgári jellegét, amely nem tud *közvetlenül* túllépni a csak demokratikus forradalom keretein, de ugyanakkor *előrehajtja* ezt a forradalmat, igyekszik ennek az átalakulásnak olyan formákat adni, amelyek a legelőnyösebbek a proletariátusra nézve, tehát arra törekszik, hogy a demokratikus forradalmat a lehető legnagyobb mértékben felhasználja a proletariátusnak a szocializmusért vívott, minél sikeresebb további harca érdekében.

11. AZ OSZDMP III. KONGRESSZUSA ÉS A „KONFERENCIA" NÉHÁNY HATÁROZATÁNAK FUTÓLAGOS ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Az ideiglenes forradalmi kormány kérdése jelenleg a szociáldemokrácia központi taktikai kérdése. A konferencia többi határozatával nem áll módunkban ugyanilyen részletesen foglalkozni, de erre nincs is

szükség. Csupán arra szorítkozunk, hogy röviden utalunk néhány olyan pontra, amelyek igazolják a fentebb elemzett elvi különbséget az OSZDMP III. kongresszusa határozatainak és a konferencia határozatainak taktikai irányzata közt.

Lássuk azt a kérdést, milyen álláspontot kell elfoglalnunk a kormánynak a forradalom küszöbén követett taktikájával szemben. Az OSZDMP III. kongresszusának határozata erre a kérdésre is teljes egészében megfelel. Ez a határozat figyelembe veszi a sajátságos helyzet összes különféle körülményeit és feladatait: a kormányengedmények képmutató mivoltának leleplezését, a „népképviselet karikaturisztikus formáinak" felhasználását, a munkásosztály életbevágó követeléseinek (elsősorban a nyolcórás munkanapnak) forradalmi megvalósítását és végül a feketeszázakkal szemben tanúsítandó ellenállást. A konferencia határozataiban a kérdés több szakaszban szétszórtan szerepel: „a reakció sötét erőivel szemben tanúsítandó ellenállásról" a határozat csak ott tesz említést, ahol a többi párthoz való viszonyt indokolja. A népképviseleti intézmények választásaiban való részvételünk kérdését a határozat a cárizmusnak a burzsoáziával kötött „kompromisszumai" kérdésétől különállóan tárgyalja. A konferencia — ahelyett, hogy a nyolcórás munkanap forradalmi úton való megvalósítására hívna fel — egy külön határozatban, amelynek ezt a nagyhangú elnevezést adta: „a gazdasági harcról" („a munkáskérdésnek az orosz társadalmi életben elfoglalt központi helyéről" mondott hangzatos és legkevésbé sem okos szavak

után) csak megismétli „a nyolcórás munkanap törvénybe iktatásáért" folyó agitáció régi jelszavát. Ennek a jelszónak elégtelen volta és elavultsága jelenleg sokkal nyilvánvalóbb, semhogy bizonyítására ki kellene térnünk.

A nyílt politikai megmozdulás kérdése. A III. kongresszus figyelembe veszi, hogy a közeljövőben tevékenységünk *gyökeresen* meg fog változni. A konspiratív tevékenységet és a konspiratív apparátus fejlesztését semmiképpen sem szabad elhanyagolnunk; ez a rendőrség malmára hajtaná a vizet és igen előnyös lenne a kormányra nézve. De már most okvetlenül gondolnunk kell a nyílt megmozdulásra is. Haladéktalanul *elő* kell *készíteni* a nyílt megmozdulás célszerű formáit és ennélfogva az e cél eléréséhez szükséges — kevésbé konspiratív — külön apparátusokat. Fel kell használni a legális és féllegális egyesületeket, hogy a lehetőség szerint a majdani legális oroszországi szociáldemokrata munkáspárt támaszpontjaivá tegyük őket.

A konferencia ezt a kérdést is elaprózza és egyetlen átfogó jelszót sem ad. Különösen szembeötlik a Szervező Bizottságnak az a nevetséges megbízatása, hogy gondoskodjék a legális írók „elhelyezéséről". Egészen képtelen az a határozat is, hogy „befolyásunk alá kell vonnunk azokat a demokratikus újságokat, amelyek feladatukul tűzik ki a munkásmozgalom támogatását". Ezt a célt valamennyi, s úgyszólván egytől egyig „oszvobozsgyenyista" irányzatú, legális liberális lapunk kitűzi maga elé. Miért nem jár elöl jó példával az „Iszkra" szerkesztősége saját tanácsa

megfogadásában, miért nem mutatja meg nekünk hogyan kell az „Oszvobozsgyenyijé"-t a szociáldemokrata befolyás alá vonni? Azon jelszó helyett, hogy használjuk fel a legális szervezeteket arra, hogy támaszpontokat teremtsünk a *párt* számára, először is olyan tanácsot ad, amely egy részletkérdésre, csakis a „szakmai" szervezetekre vonatkozik (a párttagok kötelező szakszervezeti tagsága), másodszor, azt a tanácsot adja, hogy vezessük a „munkások forradalmi szervezeteit" = „a laza szervezeteket" = „a forradalmi munkásklubokat". Hogy ezek a „klubok" hogyan kerültek a még laza szervezetek közé, hogy miféle „klubok" ezek, annak Allah a megmondhatója. A legfelső pártszerv pontos és világos irányelvei helyett irodalmárok odavetett gondolatai és vázlatos feljegyzései ezek. Semmilyen összefüggő képet nem kapunk arról, hogyan kezd hozzá a párt ahhoz, hogy egész munkáját teljesen más alapra helyezze.

A „parasztkérdést" egészen másként vetette fel a pártkongresszus és egészen másként a konferencia. A kongresszus határozatot dolgozott ki „a parasztmozgalomhoz való viszonyunkról". A konferencia — „a parasztok közötti munkáról". Az egyik esetben a cárizmus elleni harc általános nemzeti érdekei szempontjából az egész széles körű forradalmi-demokratikus mozgalom vezetésének feladatai kerülnek előtérbe. A másik esetben az egész kérdés egy külön réteg közötti „munkára" zsugorodik össze. Az egyik esetben kiadják az agitáció központi gyakorlati jelszavát a forradalmi parasztbizottságok azonnali megszervezése, az összes demokratikus átalakítások meg-

valósítása céljából. A másik esetben „a bizottságok megalakításának követelése" az alkotmányozó gyűlés elé terjesztendő. Miért kell nekünk feltétlenül erre az alkotmányozó gyűlésre várnunk? valóban alkotmányozó gyűlés lesz-e ez? szilárd lesz-e, ha előzőleg és egyidejűleg nem alakítunk forradalmi parasztbizottságokat? — mindezeket a kérdéseket a konferencia figyelmen kívül hagyja. Összes határozatai azt az általunk végigkísért gondolatot tükrözik, hogy a polgári forradalomban nekünk saját külön munkánkat kell elvégeznünk, anélkül, hogy célul tűznénk ki az egész demokratikus mozgalom vezetését és önálló végigvitelét. Ahogy az „ökonomisták" minduntalan abba a tévedésbe estek, hogy a gazdasági harc a szociáldemokraták dolga, a politikai harc pedig a liberálisoké, ugyanúgy az újiszkrások beleesnek elmélkedéseik során abba a tévedésbe, hogy mi elégedjünk meg egy egészen szerény zuggal, kívül a polgári forradalom körén, a forradalom aktív megvalósítása pedig jusson a burzsoáziának.

Végül nem lehet említés nélkül hagyni a más pártokhoz való viszonyról hozott határozatokat. Az OSZDMP III. kongresszusának határozata azt mondja, hogy a burzsoázia felszabadító mozgalmának minden korlátozottságát és elégtelenségét le kell leplezni, és nem foglalkozik azzal az együgyű gondolattal, hogy kongresszusról kongresszusra felsorolja ennek a korlátozottságnak minden lehetséges esetét és határvonalat húzzon a rossz és a jó burzsoá között. A konferencia — ugyanabba a hibába esve, mint Sztarover — makacsul keresi ezt a határvonalat és

kifejti a „lakmuszpapír" nevezetes elméletét. Sztarover igen helyes gondolatból indult ki: a burzsoáziának minél szigorúbb feltételeket kell szabnunk. Csak arról feledkezett meg, hogy minden olyan kísérlet, hogy eleve elválasszák azokat a burzsoá demokratákat, akik megérdemlik helyeslésünket, egyetértésünket stb., azoktól, akik nem érdemlik meg, olyan „formulához" vezet, amelyet azonnal sutba dob az események fejlődése, s amely megzavarja a proletárok osztálytudatát. A súlypont a reális harci egységről nyilatkozatokra, ígéretekre, jelszavakra tevődik át. Sztarover ilyen alapvető jelszónak az „általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog" jelszavát tekintette. Két esztendő sem telt el — és a „lakmuszpapír" bebizonyította hasznavehetetlenségét, az általános választójog jelszavát átvették az oszvobozsgyenyisták, s ezzel nemcsak nem jutottak közelebb a szociáldemokráciához, hanem ellenkezőleg — éppen ezzel a jelszóval igyekeztek megtéveszteni a munkásokat és elvonni őket a szocializmustól.

Az újiszkrások most még „szigorúbb feltételeket" szabnak, azt „követelik" a cárizmus ellenségeitől, hogy „erélyesen és minden kétértelműség nélkül (!?) támogassák a szervezett proletariátus minden határozott akcióját" stb., sőt, hogy „aktívan vegyenek részt a nép önfelfegyverkezésében". A határvonalat jóval távolabb húzták meg — és mégis *már megint elavult*, azonnal alkalmatlannak bizonyult. Miért hiányzik például a köztársaság jelszava? Hogyan lehetséges, hogy a szociáldemokraták „a rendi és monarchista rendszer alapjai elleni kíméletlen forra-

dalmi háború" érdekében a polgári demokratáktól minden elképzelhetőt „megkövetelnek", csak épp a köztársaságért való harcot nem?

Hogy ez a kérdés nem kötekedés, és hogy az újiszkrások hibájának életbevágó politikai jelentősége van, azt bizonyítja az „Oroszországi Felszabadító Szövetség" (lásd „Proletarij", 4. sz.).* A cárizmusnak ezek az „ellenségei" teljesen megfelelnek az újiszkrások minden „követelményének". Márpedig mi kimutattuk, hogy ennek az „Oroszországi Felszabadító Szövetség" nek programja (vagy programtalansága) felett az „Oszvobozsgyenyije" szelleme lebeg, és hogy az oszvobozsgyenyisták könnyen vontatókötelükre vehetik ezt a szövetséget. A konferencia viszont kijelenti a határozat végén, hogy „a szociáldemokrácia, *mint képmutató népbarátok* ellen, ezentúl is fel fog lépni mindazon politikai pártok ellen, amelyek liberális és demokratikus zászlót tűztek ki, de a proletariátus forradalmi harcát nem hajlandók valóban támogatni". Az „Oroszországi Felszabadító Szövetség" nemcsak

* A „Proletarij" 1905. június 4-én megjelent 4. számában terjedelmes cikket közöl „Egy új forradalmi munkásszövetség" címmel (lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 265—276. old. — *Szerk.*). A cikk közli e szövetség kiáltványainak tartalmát. A szövetség az „Oroszországi Felszabadító Szövetség" nevet vette fel, és azt tűzte ki céljául, hogy fegyveres felkelés útján érje el az össznépi alkotmányozó gyűlés összehívását. A cikk továbbá meghatározza a szociáldemokrácia viszonyát az ilyen párton kívüli szövetségekhez. Hogy ez a szövetség mennyire volt reális, és mi lett a sorsa a forradalomban, arról nincsen semmi tudomásunk. (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

nem tagadja meg ezt a támogatást, hanem buzgón fel is ajánlja. Kezesség-e ez arra nézve, hogy vezérei nem „képmutató népbarátok", még ha oszvobozsgyenyisták is?

Látjuk: az újiszkrások azzal, hogy eleve „feltételeket" fabrikálnak és zordon erőtlenségükben komikusan ható „követeléseket" támasztanak, nyomban nevetséges helyzetbe juttatják magukat. Feltételeik és követeléseik legott elégtelennek bizonyulnak, mihelyt az eleven valósággal kell számolni. A formulák hajszolása, amelyet tapasztalunk részükről, reménytelen, mert a polgári demokrácia képmutatásának, következetlenségének és korlátoltságának valamennyi megnyilvánulása semmiféle formulával sem meríthető ki. Nem a „lakmuszpapírról" van szó, nem a formulákról, nem leírt és nyomtatásban megjelent követelésekről, nem arról, hogy eleve különválasszuk a képmutató és nem képmutató „népbarátokat", hanem a harc reális egységéről, arról, hogy a szociáldemokraták lankadatlanul bírálják a burzsoá demokrácia minden „nem szilárd" lépését. „A demokratikus átalakításban érdekelt osszes társadalmi erők tényleges tömörítéséhez" nem „pontokra" van szükség, amelyek kidolgozásán oly nagy buzgalommal és oly hiábavalóan fáradozott a konferencia, hanem arra, hogy tényleg forradalmi jelszavakat tudjunk kitűzni. Ehhez olyan jelszavakra van szükség, amelyek a forradalmi és köztársasági burzsoáziát is a proletariátus színvonalára emelik, nem pedig olyanokra, amelyek a proletariátus feladatait is a monarchista burzsoázia

színvonalára süllyesztik. Ehhez a felkelésben való legerélyesebb részvételre van szükség, nem pedig okoskodó kibúvókra a fegyveres felkelés halaszthatatlan feladata alól.

12. GYENGÜL-E A DEMOKRATIKUS FORRADALOM LENDÜLETE, HA A BURZSOÁZIA ELTÁNTORODIK A FORRADALOMTÓL?

A fenti sorok már le voltak írva, amikor megkaptuk az újiszkrások kaukázusi konferenciájának az „Iszkra" kiadásában megjelent határozatait. Pour la bonne bouche (jó befejezésnek) magunk sem találhattunk volna ki jobb anyagot.

Helyesen jegyzi meg az „Iszkra" szerkesztősége: „A taktika fő kérdésében a kaukázusi konferencia is olyan elhatározásra jutott, amely *hasonlít*" (tény és való!) „ahhoz, amelyet az országos" (azaz újiszkrás) „konferencián fogadtak el." „A szociáldemokráciának az ideiglenes forradalmi kormányhoz való viszonya kérdésében a kaukázusi elvtársak úgy döntöttek, hogy a legnegatívabb álláspontot foglalják el annak az új módszernek a tekintetében, amelyet a »Vperjod« csoport és az úgynevezett kongresszusnak e csoporthoz csatlakozott küldöttei propagálnak." „El kell ismerni, hogy a konferencia *igen szerencsésen* fogalmazza meg a proletár pártnak a burzsoá forradalomban követendő taktikáját."

Ami igaz, az igaz. Ennél „szerencsésebben" senki

sem tudta volna megfogalmazni az újiszkrások alapvető hibáját. Teljes egészében idézzük ezt a megfogalmazást, úgy, hogy előbb zárójelben a virágokat mutatjuk meg, a végén pedig az elibénk tálalt gyümölcsöket.

Az újiszkrások kaukázusi konferenciájának határozata az ideiglenes kormány kérdésében:

„Minthogy a konferencia feladatának tekinti a forradalmi helyzet kihasználását a proletariátus szociáldemokrata tudatának elmélyítése érdekében" (no persze! Még azt kellene hozzátenni, hogy Martinovféle elmélyítése érdekében! Továbbá: csupán az öntudat elmélyítésè és nem a köztársaság kivívása érdekében? Minő „mély" megértése ez a forradalomnak!), „abból a célból, hogy biztosítsa a párt számára a születőben levő burzsoá-állami rend bírálatának legteljesebb szabadságát" (a köztársaság biztosítása nem a mi dolgunk! A mi dolgunk csupán a bírálat szabadságának biztosítása. Anarchista eszmék anarchista nyelvet is szülnek: „burzsoá-állami rend"!), „szociáldemokrata ideiglenes kormány alakítása és az abban való részvétel ellen foglal állást" (gondoljanak a bakunyinistáknak tíz hónappal a spanyol forradalom előtt hozott határozatára, amelyet Engels idézett; lásd „Proletarij", 3. sz.[30], „és azt tartja legcélszerűbbnek, ha kívülről" (alulról, nem pedig felülről) „gyakorolunk nyomást a burzsoá ideiglenes kormányra az államrendnek erőinkhez mért (?!) demokratizálása végett. A konferencia úgy véli, hogy ha a szociáldemokraták ideiglenes kormányt alakításának vagy belépnének egy ilyen kormányba, ez egy-

részt arra vezetne, hogy a proletariátus nagy tömegei elfordulnának a szociáldemokrata párttól, mivel csalódnának benne, mert a szociáldemokrácia — jóllehet megragadta a hatalmat — nem tudja kielégíteni a munkásosztály égető szükségleteit, beleértve a szocializmus megvalósítását" (a köztársaság nem égető szükséglet! A határozat szerzői ártatlanságukban észre sem veszik, hogy merőben anarchista nyelven beszélnek, mintha tagadnák a burzsoá forradalmakban való részvételt!), „másrészt *arra késztetné a burzsoá osztályokat, hogy eltántorodjanak a forradalom ügyétől, és ezzel gyengítené a forradalom lendületét.*"

Itt van a kutya elásva. Itt fonódnak össze az anarchista eszmék (amint ezt lépten-nyomon tapasztaljuk a nyugat-európai bernsteinisták között is) a legtisztább opportunizmussal. Gondolják csak el: nem kell belépni az ideiglenes kormányba, mert ez arra késztetné a burzsoáziát, hogy eltántorodjék a forradalom ügyétől és ezzel gyöngítené a forradalom lendületét! Hiszen itt már teljesen tiszta és következetes formájában előttünk van az újiszkrás filozófia, hogy mivel a forradalom polgári forradalom, meg kell hajolnunk a burzsoá sekélyesség előtt és át kell engednünk neki a teret. Ha csak részben is, csak egy pillanatra is az a gondolat vezérel bennünket, hogy részvételünk arra késztetheti a burzsoáziát, hogy eltántorodjék, ezzel bizony teljesen a burzsoá osztályoknak engedjük át a vezetést a forradalomban. Ezzel teljesen a burzsoázia gyámkodása alá helyezzük a proletariátust

(bár megmaradunk a „kritika teljes szabadsága" mellett!!), mert arra kényszerítjük, hogy mérsékelt és jámbor legyen, nehogy a burzsoázia eltántorodjék. Kiheréljük a proletariátus legégetőbb szükségleteit, jelesül a politikai szükségleteit, amelyeket igazában sohasem értettek meg az „ökonomisták" és epigonjaik, — kiheréljük azért, hogy a burzsoázia el ne tántorodjék. A demokrácia megvalósításáért a proletariátus számára szükséges határokon belül folyó forradalmi harc talajáról teljesen áttérünk a burzsoáziával való alkudozás talajára, amikor saját elveink elárulásával, a forradalom elárulásával vásároljuk meg a burzsoázia önkéntes beleegyezését („hogy el ne tántorodjék").

A kaukázusi újiszkrások két rövid sorban ki tudták fejezni a forradalom elárulása taktikájának, a proletariátust a burzsoá osztályok szánalmas uszályhordozójává tevő taktikának a lényegét. Amit fentebb az újiszkrás irányzat hibái alapján mint tendenciát megállapítottunk, az most világos és határozott elv rangjára emelt formában áll előttünk: maradjunk a monarchista burzsoázia uszályában. Minthogy a köztársaság megvalósítása a burzsoáziát eltántorodásra késztetné (és máris erre készteti, példa rá Sztruve úr), ezért le a köztársaságért való harccal. Minthogy a burzsoáziát mindig és az egész világon mindenütt arra készteti a proletariátus minden erélyes és következetes demokratikus követelése, hogy eltántorodjék, ezért bújjatok az odúitokba, munkás elvtársak, csak kívülről cselekedjetek, eszetekbe ne jusson, hogy felhasználjátok a forradalom érdekében

a „burzsoá-állami" rend fegyvereit és eszközeit, és tartsátok fenn magatoknak „a kritika szabadságát".

Itt felszínre került az alapvető hiba magának a „polgári forradalom" terminusnak értelmezésében. Ennek a terminusnak Martinov-féle vagy újiszkrás „értelmezése" nyílegyenesen odavezet, hogy a proletariátus ügyét elárulják a burzsoáziának.

Aki elfelejtette a régi „ökonomizmust", aki nem tanulmányozza, nem emlékszik rá, az nehezen érti meg az „ökonomizmus" mostani felújítását is. Emlékezzenek a bernsteinista „Credó"-ra. A „tisztán proletár" nézetekből és programokból ezek az emberek ezt a következtetést vonták le: nekünk, szociáldemokratáknak — a gazdaság, a munkások igazi ügye, minden politikai szélhámosság bírálatának a szabadsága, a szociáldemokrata munka igazi elmélyítése. Nekik, liberálisoknak — a politika. Isten ments, hogy a „forradalmiság" hibájába essünk; ez a burzsoáziát arra késztetné, hogy eltántorodjék. Aki elolvassa a „Credo" teljes szövegét vagy a „Rabocsaja Miszl" 9. számának (1899. szeptember) külön „Melléklet"-ét, megtalálja ezt az egész gondolatmenetet.

Most ugyanazt látjuk, csak nagy méretekben, az egész „nagy" orosz forradalom értékelésére alkalmazva, amelyet sajnos már eleve elposványosítottak és karikatúrává alacsonyítottak az ortodox nyárspolgáriasság teoretikusai! Nekünk, szociáldemokratáknak — a bírálat szabadsága, az öntudat elmélyítése, a kívülről való cselekvés. Nekik, a burzsoá osztályoknak — a cselekvés szabadsága, szabad tér a forradal-

mi (értsd: liberális) vezetés számára, a „reformok" felülről való végrehajtásának szabadsága.

A marxizmusnak ezek a vulgarizálói sohasem gondolkodtak el Marxnak azokon a szavain, hogy a kritika fegyvere nem pótolja a fegyverek kritikáját.[31] Hiába felveszik Marx nevét[32], taktikai határozataikat valójában a frankfurti burzsoá fecsegők szellemében állítják össze, akik szabadon bírálták az abszolutizmust, elmélyítették a demokratikus tudatot és nem értették meg, hogy a forradalom ideje a cselekvés, a felülről és alulról való cselekvés ideje. A marxizmust okoskodássá változtatva, az élenjáró, legeltökéltebb és legerélyesebb forradalmi osztály ideológiáját az osztály legfejletlenebb rétegeinek ideológiájává tették, azoknak a rétegeknek ideológiájává, amelyek elbújnak a nehéz forradalmi-demokratikus feladatok elől és Sztruve úréknak engedik át ezeket a demokratikus feladatokat.

Ha a polgári osztályok annak következtében, hogy a szociáldemokrácia belép a forradalmi kormányba, eltántorodnak a forradalom ügyétől, ezzel „gyöngítik a forradalom lendületét".

Halljátok, orosz munkások: a forradalom lendülete erősebb lesz, ha a forradalmat a szociáldemokraták által el nem riasztott Sztruve úrék fogják véghezvinni, akik nem legyőzni akarják a cárizmust, hanem alkut akarnak kötni vele. A forradalom lendülete erősebb lesz, ha a forradalom fentebb vázolt két lehetséges kimenetele közül az első valósul meg, vagyis ha a monarchista burzsoázia afféle Sipov-féle „alkotmányban" egyezik majd ki az önkényuralommal!

Azokat a szociáldemokratákat, akik az egész párt vezérfonalául szolgáló határozatokban ilyen gyalázatos dolgokat írnak vagy akik helyeslik ezeket a „szerencsés" határozatokat, teljesen elvakította az az okoskodás, amely a marxizmusból teljesen kiölte az eleven szellemet, s így nem veszik észre, hogy ezek a határozatok frázissá változtatják többi szép szavukat is. Vegyék elő bármelyik cikküket az „Iszkrá"-ból, sőt akár a mi híres Martinovunk hírhedt brosúráját — fognak ott hallani *népi* felkelésről, arról, hogy a forradalmat *végig* kell harcolni, arról, hogy a következetlen burzsoázia elleni harcban igyekezni kell *a nép alsó rétegeire* támaszkodni. Mindez szép és jó, de szánalmas frázissá változik attól a pillanattól fogva, mihelyt elfogadják vagy helyeslik azt a gondolatot, hogy „a forradalom lendülete" a burzsoázia elidegenülése folytán majd „meggyöngül". Vagy-vagy, uraim: vagy a néppel együtt arra kell törekednünk, hogy végrehajtsuk a forradalmat, a következetlen, önző és gyáva burzsoázia *ellenére* is teljes győzelmet aratva a cárizmuson; — vagy pedig nem tartjuk lehetségesnek ezt az „ellenére"-t, attól tartunk, hogy a burzsoázia „eltántorodik", — és akkor kiszolgáltatjuk a proletariátust és a népet a burzsoáziának, a következetlen, önző és gyáva burzsoáziának.

Eszükbe ne jusson félremagyarázni szavaimat. Ne kiabáljanak, hogy tudatos árulással vádolom önöket. Nem, önök éppen olyan öntudatlanul másztak be mindig és másztak be most is a mocsárba, mint a régi „ökonomisták", akiket a marxizmus „elmélyítése" visszatarthatatlanul és visszavonhatatlanul sodort

lefelé a lejtőn a forradalomellenes, lélektelen és élettelen „okoskodásig".

Milyen reális társadalmi erőktől függ a „forradalom lendülete", — gondolkoztak-e ezen, uraim? Hagyjuk figyelmen kívül a külpolitika, a nemzetközi kombinációk erőit, amelyek most ránk nézve nagyon előnyösen alakultak, de amelyeket most kikapcsolunk vizsgálatunkból és méltán kapcsolunk ki, mert Oroszország belső erőiről van szó. Nézzék meg ezeket a belső társadalmi erőket. A forradalom ellen van az önkényuralom, az udvar, a rendőrség, a hivatalnoki kar, a hadsereg, az arisztokrácia maroknyi csoportja. Minél nagyobb a nép felháborodása, annál megbízhatatlanabbá válik a hadsereg, annál inkább ingadozik a hivatalnoki kar. Továbbá, a burzsoázia most nagyjában és egészében a forradalom híve, buzgón prédikálja a szabadságot, mind gyakrabban beszél a nép nevében, sőt a forradalom nevében.* De mi, marxisták, valamennyien tudjuk az elméletből és minden nap és minden órában megfigyeljük liberálisaink, zemsztvo-képviselőink és oszvobozsgyenyistáink példáján, hogy a burzsoázia következetlen, önző és gyáva híve a forradalomnak. A burzsoázia tömegében múlhatatlanul az ellenforradalom felé, az önkényuralom felé, a forradalom ellen, a nép ellen fog fordulni, mihelyt szűkkeblű, önző érdekei kielégítést nyernek, mihelyt „eltántorodik" a következetes demokráciától *(már most is eltántorodik tőle!)*. Marad a „nép",

* Érdekes ebből a szempontból Sztruve úr Jaurèshoz intézett levele, amelyet az utóbbi nemrég az „Humanité"-ben[33], Sztruve úr pedig az „Oszvobozsgyenyije" 72. számában tett közzé.

vagyis a proletariátus és a parasztság, s csak a proletariátus képes arra, hogy mindvégig következetes maradjon, mert a proletariátus sokkal messzebb megy a demokratikus forradalomnál. Éppen ezért harcol a proletariátus a köztársaságért az első sorokban és utasítja el megvetéssel az olyan ostoba és hozzá nem méltó tanácsokat, hogy számoljon azzal, nem fog-e eltántorodni a burzsoázia. A parasztság félproletár elemek tömegeiből és emellett kispolgári elemekből áll. Ez a parasztságot is ingataggá teszi, a proletariátust pedig arra kényszeríti, hogy szigorúan vett osztálypártba tömörüljön. A parasztság ingatagsága azonban gyökeresen különbözik a burzsoázia ingatagságától, mert a parasztság jelenleg nem annyira a magántulajdon feltétlen megőrzésében van érdekelve, mint inkább abban, hogy elvegyék a földesúri földet, a magántulajdon egyik legfőbb formáját. A parasztság ettől nem válik szocialistává, továbbra is kispolgár marad, de a demokratikus forradalom feltétlen és legradikálisabb hívévé válhat. A parasztság elkerülhetetlenül ilyenné válik, hacsak a forradalmi eseményeknek a parasztságot felvilágosító menete nem szakad meg túlságosan korán a burzsoázia árulása és a proletariátus veresége következtében. A parasztság az említett feltétel mellett múlhatatlanul a forradalom és a köztársaság támaszává válik, mert csakis a teljes győzelmet arató forradalom adhat meg *mindent* a parasztságnak a földreform terén, csakis az adhatja meg *mindazt*, amit a parasztság akar, amiről álmodozik, amire valóban szüksége van (nem a kapitalizmus megsemmisítése céljából, ahogyan a

„szociálforradalmárok" képzelik, hanem) abból a célból, hogy kijusson a féljobbágyság hínárjából, az elnyomottság és szolgaság sötétségéből, hogy legalább annyira megjavítsa életkörülményeit, amennyire ez az árugazdaság keretei között lehetséges.

Sőt mi több: nemcsak a radikális agrárátalakulás köti a parasztságot a forradalomhoz, hozzákötik összes általános és állandó érdekei is. Még a proletariátus elleni küzdelemben is szüksége van a parasztságnak a demokráciára, mert csak a demokratikus rendszer tudja pontosan kifejezni a parasztság érdekeit és csak a demokratikus rendszer tudja túlsúlyra juttatni a parasztságot mint tömeget, mint többséget. Minél felvilágosodottabb lesz a parasztság (s a Japán elleni háború óta olyan gyors iramban folyik felvilágosodása, amilyet el sem tudnak képzelni azok, akik megszokták, hogy csak iskolai mértékkel mérjék a felvilágosodást), annál következetesebb és határozottabb híve lesz a teljes demokratikus forradalomnak, mert a parasztság számára a nép hatalma nem félelmetes, mint a burzsoázia számára, hanem előnyös. A parasztságnak a demokratikus köztársaság válik eszményképévé, mihelyt kezd megszabadulni a naiv monarchizmustól, mert a (felsőházzal stb.) üzérkedő burzsoázia tudatos monarchizmusa a parasztság számára ugyanolyan jogtalanságot, ugyanolyan elnyomott helyzetet és sötétséget jelent, csak éppen kissé átfestve európai alkotmányos mázzal.

Ez az oka annak, hogy a burzsoázia mint osztály természetszerűen és szükségképpen a liberális monarchista párt szárnyai alá törekszik, a parasztság

pedig — mint tömeg — a forradalmi és köztársasági párt vezetése alá. Ez az oka annak, hogy a burzsoázia nem tudja végigvinni a demokratikus forradalmat, a parasztság pedig végig tudja vinni a forradalmat, és nekünk teljes erőnkkel segítenünk kell ebben.

Ezt fogják nekem válaszolni: ezt nem kell bizonyítani, ez az ábécéhez tartozik, ezt az összes szociáldemokraták nagyszerűen megértik. Nem, nem értik meg ezt azok, akik képesek azt mondani, hogy a forradalom „lendülete gyöngül", ha a burzsoázia elpártol tőle. Az ilyen emberek agrárprogramunk betanult szavait ismételgetik, de nem értik e szavak jelentését, mert különben nem félnének a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának fogalmától, amely szükségszerűen következik az egész marxista világnézetből és programunkból, különben nem korlátoznák a nagy orosz forradalom lendületét a burzsoázia lendületére. Az ilyen emberek elvont marxista forradalmi frázisaikat agyonütik konkrét antimarxista és forradalomellenes határozataikkal.

Aki valóban megérti a parasztság szerepét a győzedelmes orosz forradalomban, az képtelen volna azt mondani, hogy a forradalom lendülete gyöngülni fog, ha a burzsoázia eltántorodik. Mert valójában csak akkor kezdődik majd az orosz forradalom igazi lendülete, csak akkor éri el valóban a legnagyobb forradalmi lendületet, amely a polgári demokratikus forradalom korszakában egyáltalán elérhető, amikor a burzsoázia el fog tántorodni tőle és a parasztság tömege aktív forradalmárként síkraszáll a proletariátus oldalán. Demokratikus forradalmunknak ahhoz, hogy követ-

kezetesen végigvigyék, olyan erőkre kell támaszkodnia, amelyek ellensúlyozni tudják a burzsoázia elkerülhetetlen következetlenségét (vagyis képesek arra, hogy „eltántorodni késztessék" a burzsoáziát, amitől az „Iszkra" kaukázusi hívei ostoba módon olyannyira félnek).

A proletariátusnak végig kell vinnie a demokratikus forradalmat, maga mellé állítva a parasztság tömegét, hogy az önkényuralom ellenállását erőszakkal eltiporja és a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza. A proletariátusnak meg kell valósítania a szocialista forradalmat, maga mellé állítva a lakosság félproletár elemeinek tömegét, hogy erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását és ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását. Ezek a proletariátus feladatai, amelyeket olyan szűklátókörűen fognak fel az újiszkrások a forradalom lendületére vonatkozó fejtegetéseikben és határozataikban.

Csak egy körülményről nem szabad megfeledkezni, amelyet gyakran figyelmen kívül hagynak, amikor e „lendület" kérdéséről elmélkednek. Nem szabad megfeledkezni róla, hogy nem a feladat nehézségeiről van szó, hanem arról, hogy milyen úton keressük és érjük el a feladat megoldását. Nem arról van szó, könnyű vagy nehéz-e hatalmassá és legyőzhetetlenné tenni a forradalom lendületét, hanem arról, hogy mit kell cselekedni e lendület fokozására. A nézeteltérés éppen a munka alapvető jellegét, magát a munka irányát érinti. Hangsúlyozzuk ezt, mert figyelmetlen és lelkiismeretlen emberek túlságosan gyakran összetévesztik ezt a két különböző kérdést — az útirány kérdését,

vagyis hogy két különböző út közül melyiket kell választani, és azt a kérdést, hogy könnyű-e a cél megvalósítása, illetve közel van-e megvalósítása a választott úton.

Ezt az utóbbi kérdést egyáltalán nem érintettük előző fejtegetésünk során, mert e kérdés körül nem merültek fel a pártban nézeteltérések és véleménykülönbségek. De ez a kérdés persze magában véve rendkívül fontos, és komoly figyelmet érdemel minden szociáldemokrata részéről. Megengedhetetlen optimizmus volna megfeledkezni azokról a nehézségekről, amelyek akkor merülnek fel, amikor nemcsak a munkásosztályt, hanem a parasztság tömegeit is bevonjuk a mozgalomba. Éppen ezeken a nehézségeken törtek meg nemegyszer a demokratikus forradalom végigvitelére irányuló erőfeszítések, és így legtöbbször a következetlen és önző burzsoázia diadalmaskodott, amely „tőkét kovácsolt" abból, hogy a monarchiát megvédte a néppel szemben és „megóvta" a liberalizmus — illetve az „oszvobozsgyenyizmus" — „ártatlanságát". De ami nehéz, az még nem megoldhatatlan. Fontos, hogy meg legyünk győződve róla, hogy helyesen választottuk meg az utat, és ez a meggyőződés százszorosára fokozza a forradalmi energiát és a forradalmi lelkesedést, amelyek csodákat tudnak művelni.

Hogy milyen mély gyökerei vannak a mai szociáldemokraták között az út megválasztásának kérdésében felmerült nézeteltéréseknek, nyomban látható, ha összevetjük az újiszkrások kaukázusi határozatát az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III.

kongresszusának határozatával. A kongresszus határozata ezt mondja: a burzsoázia következetlen, feltétlenül arra fog törekedni, hogy megfosszon bennünket a forradalom vívmányaitól. Ezért erélyesebben készüljetek a harcra, munkás elvtársak, fegyverkezzetek, nyerjétek meg a parasztságot. Nem fogjuk forradalmi vívmányainkat harc nélkül átengedni a haszonleső burzsoáziának. A kaukázusi újiszkrások határozata ezt mondja: a burzsoázia következetlen, eltántorodhat a forradalomtól. Ezért, munkás elvtársak, azt kérjük, ne gondoljatok az ideiglenes kormányban való részvételre, mert akkor a burzsoázia minden bizonnyal el fog tántorodni, és ennélfogva gyöngébb lesz a forradalom lendülete!

Egyesek azt mondják: hajtsátok előbbre a forradalmat, következetesen vigyétek végig a következetlen burzsoázia ellenállása vagy passzivitása ellenére is.

Mások azt mondják: ne is gondoljatok a forradalom önálló végigvitelére, mert akkor eltántorodik tőle a következetlen burzsoázia.

Hát nem két homlokegyenest ellentétes úttal van dolgunk? Hát nem nyilvánvaló, hogy az egyik taktika feltétlenül kizárja a másikat? Hogy az első taktika a forradalmi szociáldemokrácia egyetlen helyes taktikája, a másik pedig lényegében merőben oszvobozsgyenyista taktika?

13. BEFEJEZÉS. MERJÜNK-E GYŐZNI?

Akik felületesen ismerik az oroszországi szociáldemokráciában uralkodó helyzetet vagy kívülállókként alkotnak véleményt, anélkül, hogy ismernék egész párton belüli harcunk történetét az „ökonomizmus" ideje óta, igen gyakran a jelenleg, különösen a III. kongresszust követőleg kialakult taktikai nézeteltéréseken is túlteszik magukat, egyszerűen arra hivatkozva, hogy minden szociáldemokrata mozgalomban két természetes, elkerülhetetlen, egymással teljesen megférő irányzat van. Az egyik oldal, mondják, fokozottan hangsúlyozza a szokott, mindennapi, folyó munkát, a propaganda és az agitáció fejlesztésének, az erők előkészítésének, a mozgalom elmélyítésének stb. szükségességét. A másik oldal a mozgalom harcos, általános politikai, forradalmi feladatait hangsúlyozza, rámutat a fegyveres felkelés szükségességére, ilyen jelszavakat ad ki: forradalmi-demokratikus diktatúra, ideiglenes forradalmi kormány. Sem az egyik oldalon, sem a másikon nem kell túlzásba esni, sem ott, sem itt (amint általában sehol a világon) nem jók a szélsőségek stb., stb.

A mindennapi (és idézőjelben: „politikai") életbölcsesség olcsó igazságai, amelyek kétségkívül fellelhetők az ilyen elmélkedésekben, igen gyakran a párt égető, életbevágó szükségleteinek meg nem értését leplezik. Nézzük az orosz szociáldemokraták közt jelenleg felmerülő taktikai nézeteltéréseket. Magától értetődik, hogy a mindennapi, hétköznapi munkának az

a fokozott hangsúlyozása, amelyet az újiszkrásoknak a taktikára vonatkozó elmélkedéseiben láttunk, önmagában még nem volna veszedelmes és nem okozhatna semmi véleménykülönbséget a taktikai jelszavak kérdésében. De elég, ha összehasonlítjuk az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának határozatait a konferencia határozataival, s nyomban szembeötlik a véleménykülönbség.

Miről van szó? Először is arról, hogy nem elég, ha csupán általános vonásokban, elvontan utalunk a mozgalom két áramlatára, a szélsőségek káros voltára. Konkrétan kell tudnunk, hogy a szóban forgó mozgalomnak az adott pillanatban milyen fogyatékosságai vannak, mi jelent most reális politikai veszélyt a pártra nézve. Másodszor, tudni kell, hogy ez vagy az a taktikai jelszó — esetleg ennek vagy annak a jelszónak a hiánya — milyen reális politikai erők malmára hajtja a vizet. Hallgassák meg az újiszkrásokat — s arra a következtetésre fognak jutni, hogy a szociáldemokrácia pártját az a veszély fenyegeti, hogy sutba veti a propagandát és az agitációt, a gazdasági harcot és a burzsoá demokrácia bírálatát, és túlságosan sokat foglalkozik katonai kiképzéssel, fegyveres támadásokkal, a hatalom megragadásával stb. Valójában pedig a pártot egészen más oldalról fenyegeti reális veszély. Aki a mozgalom állapotát csak valamelyest is közelebbről ismeri, aki éberen és elmélyülten figyeli, annak feltétlenül látnia kell az újiszkrások rettegéseinek nevetséges voltát. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt munkája már teljesen állandó, változatlan keretek között folyik,

amelyek feltétlenül biztosítják azt, hogy a hangsúly a propagandán és az agitáción, röpgyűléseken és tömeggyűléseken, röplapok és brosúrák terjesztésén, a gazdasági harc támogatásán és e harc jelszavainak gyors átvitelén legyen. Egyetlen pártbizottság, egyetlen kerületi bizottság, egyetlen központi összejövetel, egyetlen gyári csoport sincs, amely figyelme, ereje és ideje kilencvenkilenc százalékát ne mindig és állandóan ezeknek a kilencvenes évek második fele óta meggyökeresedett funkcióknak szentelné. Ezt csak azok nem tudják, akik egyáltalán nem ismerik a mozgalmat. Túlhaladott dolgok roppant nagyképű újiszkrás ismételgetését csak igen együgyű vagy tájékozatlan emberek vehetik készpénznek.

Tény, hogy nemcsak nem foglalkozunk túlontúl sokat a felkelés feladataival, az általános politikai jelszavakkal, az egész népi forradalom vezetésének ügyével, hanem ellenkezőleg, éppen ezen a téren szemet szúr a *lemaradásunk*, ez a legfájóbb pont, ez jelent reális veszélyt a mozgalomra nézve, amely könnyen elfajulhat és itt-ott kezd is már valóságos forradalmi mozgalomból csak szavakban forradalmi mozgalommá fajulni. A száz meg száz pártmunkát végző szervezet, csoport és kör között egyet sem találunk, amelyben ne folyna keletkezése óta az a mindennapi munka, amelyről az új „Iszkra" bölcsei úgy beszélnek, mintha új igazságokat fedeztek volna fel. És ellenkezőleg, egészen elenyésző az olyan csoportok és körök százaléka, amelyek tudatában vannak a fegyveres felkelés feladatainak, hozzáfogtak végrehajtásukhoz, számot vetettek a cárizmus elleni népi forra-

dalom vezetésének szükségességével és azzal, hogy ehhez éppen ilyen, nem pedig más haladó jelszavakat kell kitűzni.

Mi hihetetlenül elmaradtunk a haladó és valóban forradalmi feladatoktól, számos esetben még nem ismertük fel őket, hol itt, hol ott nem vettük észre, hogyan erősödik a forradalmi burzsoá demokrácia a mi ezen a téren mutatkozó elmaradottságunk következtében. Az új „Iszkra" írói pedig, miután hátat fordítottak az események menetének és az idők követelményeinek, makacsul hajtogatják: ne feledjétek a régit! ne lelkesedjetek túlságosan az újért! Ez a konferencia valamennyi lényeges határozatának változatlan alapmotívuma, míg a kongresszus határozataiban ugyancsak változatlanul ezt olvassuk: megerősítve a régit (és nem rágódva rajta éppen azért, mert régi, mert az irodalom, a határozatok és a tapasztalat már eldöntötték és rögzítették), új feladatot tűzünk ki, felhívjuk rá a figyelmet, új jelszót adunk ki, s megköveteljük a valóban forradalmi szociáldemokratáktól, hogy azonnal lássanak hozzá e jelszó megvalósításához.

Így áll valójában a szociáldemokrata taktika két áramlatának kérdése. Csak a vak nem látja, hogy a forradalmi korszak új feladatokat tűzött ki. És egyes szociáldemokraták ezeket a feladatokat határozottan elismerik és napirendre tűzik: a fegyveres felkelés halaszthatatlan, készüljetek rá haladéktalanul és erélyesen, gondoljatok arra, hogy szükség van rá a döntő győzelem eléréséhez, tűzzétek ki a köztársaságnak, az ideiglenes kormánynak, a proletariátus és a paraszt-

ság forradalmi-demokratikus diktatúrájának a jelszavát. Mások viszont visszahőkölnek, egy helyben topognak, jelszavak kiadása helyett előszavakat írnak, ahelyett, hogy a régi megerősítése mellett rámutatnának az újra, hosszasan és unalmasan kérődznek ezen a régin, kifogásokat gyártanak az újjal szemben, s nem tudják meghatározni a döntő győzelem feltételeit, nem tudnak olyan jelszavakat kiadni, amelyek egyedül felelnek meg a teljes győzelem kivívására irányuló törekvéseknek.

Ennek az uszálypolitikának meg is van nálunk a politikai eredménye. Az a mese, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt „többsége" közeledik a forradalmi burzsoá demokráciához, mese is marad, amelyet egyetlen politikai tény, a „bolsevikok" egyetlen jelentős határozata, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának egyetlen cselekedete sem erősít meg. Az opportunista, monarchista burzsoázia ellenben — az „Oszvobozsgyenyije" képében — régóta *örömmel üdvözli* az újiszkrások „elvi" tendenciáit, s most már egyenesen az ő vizükkel hajtja a maga malmát, magáévá teszi összes frázisaikat és nyomorúságos „eszméiket" az „összeesküvés" és a „zendülés" ellen, és a forradalom „technikai" oldalának felfújása ellen, a fegyveres felkelés jelszavának közvetlen kiadása ellen, a szélsőséges követelések „forradalmisága" ellen stb., stb. A kaukázusi „mensevik" szociáldemokratáknak egész konferenciája hozott erről határozatot, s ezt a határozatot az új „Iszkra" szerkesztősége jóváhagyta, — ami félreérthetetlen politikai összegezése ennek: csak el

ne tántorodjék a burzsoázia, ha a proletariátus részt vesz a forradalmi-demokratikus diktatúrában! Ezzel mindent megmondtunk. Ez véglegesen rögzíti azt, hogy a proletariátust a monarchista burzsoázia uszályhordozójává teszik. Ezzel gyakorlatilag bizonyítást nyert — nem egy ember alkalmilag elhangzott kijelentése, hanem egy egész irányzat által külön is jóváhagyott határozat alapján — az újiszkrás uszálypolitika *politikai jelentősége*.

Aki gondolkodik ezeken a tényeken, az meg fogja érteni a szociáldemokrata mozgalom két részére és két irányzatára vonatkozó közkeletű utalások valódi jelentését. Vegyük a bernsteinizmust, hogy nagy méretekben tanulmányozhassuk ezeket az irányzatokat. Hiszen a bernsteinisták szóról szóra ugyanígy ezt hajtogatták és hajtogatják, hogy csakis ők értik meg a proletariátus igazi szükségleteit, erői gyarapításának, az egész munka elmélyítésének, az új társadalom elemei előkészítésének, a propagandának és az agitációnak feladatait. Követeljük a nyílt elismerését annak, ami van! — mondja Bernstein, és ezzel szentesíti a „végcél" *nélküli* „mozgalmat", szentesíti a kizárólag védelmi taktikát, hirdeti azt a taktikát, amely azon a félelmen alapul, hogy „a burzsoázia eltántorodhat". A bernsteinisták is a forradalmi szociáldemokraták „jakobinizmusáról", az „irodalmárokról" harsogtak, akik nem értik meg a „munkás-öntevékenységet" stb., stb. Valójában, mint mindenki tudja, a forradalmi szociáldemokratáknak eszük ágában sem volt elvetni a mindennapi aprómunkát, az erők előkészítését stb., stb. Csupán a végcél világos felis-

merését, a forradalmi feladatok világos kitűzését követelték, a félig proletár és félig kispolgári rétegeket akarták felemelni a proletariátus forradalmiságának színvonalára, nem pedig ez utóbbit lesüllyeszteni addig az opportunista megfontolásig, hogy „el ne tántorodjék a burzsoázia". A párt intellektuel-opportunista és proletár-forradalmi szárnya közti viszálynak alighanem ez a kérdés volt a legplasztikusabb kifejezése: dürfen wir siegen? „merjünk-e győzni?", szabad-e győznünk? nem veszedelmes-e számunkra a győzelem? kell-e győznünk? Ezt az első pillantásra furcsa kérdést mégis felvetették, s fel kellett vetniük, mert az opportunisták féltek a győzelemtől, el akarták ijeszteni tőle a proletariátust, bajt jósoltak belőle, kinevették azokat a jelszavakat, amelyek közvetlenül a győzelemre hívtak fel.

Nálunk is fennáll ez az alapvető megoszlás intellektuel-opportunista és proletár-forradalmi tendenciára, de azzal a rendkívül lényeges különbséggel, hogy nálunk nem szocialista, hanem demokratikus forradalomról van szó. Nálunk is felvetődött ez az első pillantásra ostoba kérdés: „merjünk-e győzni?" Martinov vetette fel „Két diktatúrá"-jában, amelyben bajt jósol abból, ha a felkelést nagyon jól előkészítjük és teljes sikerrel végrehajtjuk. Szerepel ez a kérdés az újiszkrásoknak az ideiglenes forradalmi kormány kérdéséről szóló egész irodalmában, amelyben buzgón, de sikertelenül igyekeztek állandóan összekeverni Millerand részvételét egy burzsoá-opportunista kormányban Varlin részvételével egy kispolgári forradalmi kormányban. Ezt a kérdést rögzítették a

„csak el ne tántorodjék a burzsoázia" határozattal. És noha például Kautsky most ironizálni próbál, mondván, hogy az ideiglenes forradalmi kormányról folytatott vitáink olyanok, mint mikor előre isznak a medve bőrére, az az irónia csak azt mutatja, hogy még okos és forradalmi szociáldemokraták is szégyent vallanak, ha olyasmiről beszélnek, amit csak hallomásból ismernek. A német szociáldemokrácia még nincs valami közel ahhoz, hogy elejtse a medvét (hogy szocialista forradalmat hajtson végre), de annak a vitának, hogy „merjük-e" megölni a medvét, óriási elvi és gyakorlati-politikai jelentősége volt. Az orosz szociáldemokraták nincsenek még valami nagyon közel ahhoz, hogy elég erejük legyen „elejteni a maguk medvéjét" (demokratikus forradalmat végrehajtani), de az a kérdés, hogy „merjük-e" megölni, Oroszország egész jövőjéről és az orosz szociáldemokrácia jövőjére nézve rendkívül komoly jelentőségű. Szó sem lehet egy hadsereg erélyes, sikeres toborzásáról, e hadsereg vezetéséről, ha nem vagyunk meggyőződve arról, hogy „merhetünk" győzni.

Nézzük a régi „ökonomistáinkat". Ők is azt kiabálták, hogy ellenfeleik összeesküvők, jakobinusok (lásd a „Rabocseje Gyeló"-t, különösen a 10. számot, és Martinovnak a II. kongresszuson[34] a program körül folytatott vita során elhangzott beszédét), hogy belevetik magukat a politikába és közben elszakadnak a tömegektől, hogy megfeledkeznek a munkásmozgalom alapjairól, nem számolnak a munkás-öntevékenységgel stb., stb. Valójában pedig a „munkás-öntevékenységnek" ezek a hívei intellektuel opportunis-

ták voltak, akik a munkásokra rátukmálták a proletariátus feladataira vonatkozó szűk és nyárspolgári felfogásukat. Az „ökonomizmus" ellenfelei, mint azt a régi „Iszkra" alapján bárki láthatja, valójában nem hanyagolták el és nem szorították háttérbe a szociáldemokrata munka egyetlen oldalát sem, egyáltalán nem feledkeztek meg a gazdasági harcról, de ugyanakkor egész terjedelmükben ki tudták tűzni az égető és soron levő politikai feladatokat, ellenállást tudtak kifejteni azzal szemben, hogy a munkáspártot a liberális burzsoázia „gazdasági" függvényévé változtassák.

Az „ökonomisták" bemagolták, hogy a politika alapja a gazdaság, és ezt úgy „értették", hogy a politikai harcot gazdasági harccá kell lefokozni. Az újiszkrások bemagolták, hogy a demokratikus forradalmi átalakulás gazdasági alapja a polgári forradalom, és ezt úgy „értették", hogy a proletariátus demokratikus feladatait a burzsoá mérsékeltség színvonalára kell süllyeszteni, addig a határig, amelyen túl „a burzsoázia eltántorodna". Az „ökonomisták" a munka elmélyítésének ürügyén, a munkás-öntevékenység és a tiszta osztálypolitika ürügyén valójában kiszolgáltatták a munkásosztályt a liberális burzsoá politikusoknak, azaz arra az útra vitték a pártot, amelynek ez az objektív értelme. Az újiszkrások ugyanezekkel az ürügyekkel valójában a burzsoáziának szolgáltatják ki a proletariátus érdekeit a demokratikus forradalomban, azaz arra az útra terelik a pártot, amelynek ez az objektív értelme. Az „ökonomisták" azt hitték, hogy a politikai harc vezetése nem a szociál-

demokraták dolga, hanem tulajdonképpen a liberálisoké. Az újiszkrások azt hiszik, hogy a demokratikus forradalom aktív végrehajtása nem a szociáldemokraták dolga, hanem tulajdonképpen a demokratikus burzsoáziáé, mert a proletariátus vezető szerepe és élenjáró részvétele „gyöngíti" a forradalom „lendületét".

Egyszóval az újiszkrások nemcsak a II. pártkongresszustól való származásuk alapján az „ökonomizmus" epigonjai, hanem annak alapján is, ahogy most a proletariátusnak a demokratikus forradalomban felmerülő taktikai feladatait kitűzik. Ez szintén intellektuel-opportunista szárnya a pártnak. Ez a szárny a szervezetben az intellektuelek anarchista individualizmusával mutatkozott be és a „folyamat-dezorganizálással" végezte, amikor a konferencia által elfogadott „szervezeti szabályzatban"[35] rögzítette az irodalom elszakadását a pártszervezettől, a közvetett, csaknem négylépcsős választásokat, a bonapartista népszavazások rendszerét a demokratikus népképviseleti rendszer helyett, s végül a rész és az egész közti „megegyezés" elvét. A párttaktika terén ugyanilyen lejtőre kerültek. A „zemsztvo-kampány tervében" „a tiltakozás legmagasabb típusának" a zemsztvo-képviselők előtti fellépést nyilvánították, úgy vélve, hogy csupán két aktív erő van a politika színterén (január 9-e előestéjén!) — a kormány és a burzsoá demokrácia. A felfegyverzés égető feladatát „elmélyítették" és közvetlen gyakorlati jelszavát az önfelfegyverkezés égető szükségességével való felfegyverzésre irányuló felhívással helyettesítették. A fegyve-

res felkelés, az ideiglenes kormány, a forradalmi-demokratikus diktatúra feladatát most hivatalos határozataikban is kiforgatják és letompítják. A „csak el ne tántorodjék a burzsoázia" — utolsó határozatuknak ez a befejező akkordja — éles fényt vet arra a kérdésre, hová jut a párt az ő útjukon.

A demokratikus forradalmi átalakulás Oroszországban — társadalmi és gazdasági lényegét tekintve — polgári forradalom. Ezt a helyes marxista tételt nem elég egyszerűen ismételgetni. Meg is kell érteni, és ahhoz is érteni kell, hogy politikai jelszavak megfogalmazásánál alkalmazzuk. A politikai szabadság a mai, vagyis a kapitalista termelési viszonyok talaján általában polgári szabadság. A szabadság követelése elsősorban a burzsoázia érdekeit fejezi ki. A burzsoázia képviselői támasztották először ezt a követelést. A burzsoázia hívei használták fel mindenütt a kapott szabadságot — a helyzet urai lévén — mérsékelt és pontos burzsoá méretekre szabva, összeegyeztetve a forradalmi proletariátus békeidőben igen körmönfont, vihar idején brutálisan kegyetlen elnyomásával.

De csak a narodnyik zendülők, az anarchisták meg az „ökonomisták" vonhatták le ebből azt a következtetést, hogy a szabadságért való harcot el kell vetni vagy le kell fitymálni. A proletariátusra mindig csak időlegesen, csak a proletariátus ellenállását legyűrve sikerült ráerőszakolni ezeket az intellektuel-nyárspolgári tanokat. A proletariátus ösztönösen megérezte, hogy szüksége van a politikai szabadságra, hogy neki van rá a leginkább szüksége, jóllehet ez a szabadság

közvetlenül a burzsoáziát erősíti és szervezi meg. A proletariátus nem az osztályharc útjáról való letéréstől várja megmentését, hanem az osztályharc fejlődésétől, terjedelmének, tudatosságának, szervezettségének, határozottságának növekedésétől. Aki a politikai harc feladatait lefitymálja, az a szociáldemokratát néptribunból egy trade-union titkárává változtatja. Aki lefitymálja a proletár feladatokat a demokratikus polgári forradalomban, az a szociáldemokratát a népi forradalom vezéréből egy szabad munkásegyesület vezetőjévé változtatja.

Igen, a *népi* forradalom vezéréből. A szociáldemokrácia teljes joggal harcolt és harcol most is a „nép" szóval űzött burzsoá demokrata visszaélés ellen. A szociáldemokrácia követeli, hogy ne leplezzék ezzel a szóval a népen belüli osztályellentétek meg nem értését. A szociáldemokrácia feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy a proletariátus pártja teljesen önálló osztálypárt legyen. De a „népet" nem azért tagolja „osztályokra", hogy az élenjáró osztály önmagába zárkózzék, szűk méretre szorítkozzék, eleve olyan meggondolásokkal herélve ki tevékenységét, hogy csak el ne tántorodjanak a világ gazdasági hatalmasságai, hanem azért, hogy az élenjáró osztály, amely ment a közbülső osztályok felemásságától, állhatatlanságától, határozatlanságától, annál nagyobb eréllyel, annál nagyobb lelkesedéssel harcoljon az egész nép ügyéért, az egész nép élén.

Ez az, amit oly gyakran nem értenek meg a mai újiszkrások, akik ahelyett, hogy aktív politikai jelszavakat tűznének ki a demokratikus forradalomban,

csupán vaskalaposan ismételgetik az „osztály" szót a legkülönbözőbb variációkban.

A demokratikus forradalom polgári jellegű. Az általános földfelosztás, illetve a föld és szabadság jelszava — az elnyomott és tudatlan, de a fényt és a boldogságot szenvedélyesen kereső paraszttömegeknek ez a rendkívül elterjedt jelszava — polgári jelszó. De nekünk, marxistáknak, tudnunk kell, hogy a proletariátus és parasztság igazi szabadságához nem vezet és nem is vezethet más út, mint a polgári szabadság és a polgári haladás útja. Nem szabad elfelejtenünk, hogy jelenleg nincs és nem is lehet más eszközünk arra, hogy a szocializmust közelebb hozzuk, mint a teljes politikai szabadság, mint a demokratikus köztársaság, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája. Nekünk mint az élenjáró és az egyedül forradalmi, fenntartások nélkül, kétségek nélkül, hátrafelé pillantgatás nélkül forradalmi osztály képviselőinek a lehető legátfogóbban, legmerészebben, legkezdeményezőbben kell kitűznünk az egész nép elé a demokratikus forradalom feladatait. E feladatok lefitymálása elméleti tekintetben a marxizmus karikatúrája és nyárspolgári elferdítése, gyakorlati-politikai tekintetben pedig azt jelenti, hogy a forradalom ügyét kiszolgáltatjuk a burzsoáziának, amely óhatatlanul el fog tántorodni a forradalom következetes végigvitelétől. Igen nagy nehézségek állnak a forradalom teljes győzelmének útjában. Senki sem ítélheti majd el a proletariátus képviselőit, ha minden tőlük telhetőt meg fognak tenni, és mégis minden erőfeszítésük megtörik a reakció ellenállásán, a bur-

zsoázia árulásán, a tömeg tudatlanságán. De kivétel nélkül mindenki — és elsősorban az öntudatos proletariátus — el fogja ítélni a szociáldemokráciát, ha szárnyát szegi a demokratikus forradalom forradalmi energiájának, ha lelohasztja a forradalmi lelkesedést a győzelemtől való félelemmel, olyan meggondolásokkal, hogy csak el ne tántorodjék a burzsoázia.

A forradalmak a történelem mozdonyai — mondotta Marx.[36] A forradalmak az elnyomottak és kizsákmányoltak ünnepei. Sohasem tudnak a nép tömegei az új társadalmi rend annyira aktív alkotóiként fellépni, mint forradalom idején. A nép — a fokozatos haladás szűk, kispolgári méreteinek szemszögéből nézve — ilyenkor csodákra képes. De a forradalmi pártok vezetőinek is átfogóbban és merészebben kell ilyenkor kitűzniük feladataikat, hogy jelszavaik mindig előtte járjanak a tömeg forradalmi öntevékenységének, hogy világítótoronyként álljanak előtte, hogy teljes nagyságában és teljes szépségében megmutassák demokrata és szocialista eszményünket, és megmutassák a teljes, a feltétlen, a döntő győzelemhez vezető legközelebbi, legegyenesebb utat. Átengedjük az „oszvobozsgyenyista" burzsoázia opportunistáinak, hogy a forradalomtól való rettegésükben, az egyenes úttól való rettegésükben kerülő, tekervényes, kompromisszumos utakat agyaljanak ki. Ha erőszakkal kényszerítenek bennünket arra, hogy ilyen utakon botorkáljunk előre, mi akkor is teljesíteni tudjuk kötelességünket az aprólékos hétköznapi munkában is. De előbb hadd döntse el a kíméletlen harc az út megválasztásának kérdését. A forradalom hitszegői és

árulói leszünk, ha a tömegeknek ezt az ünnepi energiáját és forradalmi lelkesedését nem változtatjuk az egyenes és határozott útért vívott kíméletlen és odaadó harccá. Hadd féljenek csak a burzsoázia opportunistái az elkövetkező reakciótól. A munkásokat nem ijeszti meg sem az a gondolat, hogy a reakció rettenetes megtorlásra készül, sem az, hogy a burzsoázia arra készül, hogy eltántorodjék. A munkások nem várnak paktumokat, nem kérnek alamizsnát, a munkások a reakciós erők könyörtelen széttaposására, vagyis a *proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájára törekszenek.*

Szó sincs róla, viharos időkben több veszély fenyegeti pártunk hajóját, mint a liberális haladás nyugodt „hajókázása" közben, amely azt jelenti, hogy a kizsákmányolók kínzó lassúsággal sajtolják ki a munkásosztály életerejét. Szó sincs róla, a forradalmi-demokratikus diktatúra feladatai ezerszer nehezebbek és bonyolultabbak, mint a „szélső ellenzék" és a kizárólag parlamenti harc feladatai. De aki a jelenlegi forradalmi helyzetben tudatosan képes többre tartani a békés hajókázást és a veszélytelen „ellenzék" útját, az inkább hagyja abba egy időre a szociáldemokrata munkát, várja meg a forradalom végét, amikor véget ér az ünnep és újra kezdődnek a hétköznapok, amikor az ő szürke, korlátolt mértéke nem lesz olyan undorító disszonancia, nem lesz az élenjáró osztály feladatainak olyan torz megcsúfolása.

Az egész nép és különösen a parasztság élén — a teljes szabadságért, a következetes demokratikus forradalomért, a köztársaságért! Az összes dolgozók és ki-

zsákmányoltak élén — a szocializmusért! Ilyennek kell lennie a gyakorlatban a forradalmi proletariátus politikájának, ez az az osztályjelszó, amelynek át kell hatnia és meg kell határoznia a munkáspárt minden egyes taktikai kérdésének megoldását, minden egyes gyakorlati lépését a forradalom idején.

UTÓSZÓ

MÉG EGYSZER AZ OSZVOBOZSGYENYISTA IRÁNYZATRÓL, MÉG EGYSZER AZ ÚJISZKRÁS IRÁNYZATRÓL

Az ,,Oszvobozsgyenyije'' 71—72. száma és az ,,Iszkra'' 102—103. száma rendkívül gazdag új anyagot szolgáltatott ahhoz a kérdéshez, amellyel brosúránk 8. fejezetében foglalkoztunk. Minthogy semmiképpen sincs módunk arra, hogy itt ezt az egész gazdag anyagot felhasználjuk, csak a legfontosabbra térünk ki: először arra, hogy a szociáldemokráciának miféle ,,realizmusát'' dicséri az ,,Oszvobozsgyenyije'' és miért kell neki ezt dicsérnie; másodszor, a forradalom és a diktatúra fogalmának viszonyára.

I. MIÉRT DICSÉRIK A POLGÁRI LIBERÁLIS REALISTÁK A SZOCIÁLDEMOKRATA ,,REALISTÁKAT''?

A ,,Szakadás az orosz szociáldemokráciában'' és ,,A józan ész diadala'' című cikk (Oszvobozsgyenyije'', 72. sz.) a liberális burzsoázia képviselőinek az ön-

tudatos proletárok számára rendkívül értékes elmélkedéseit tartalmazza a szociáldemokráciáról. Melegen ajánljuk minden szociáldemokratának, hogy ismerkedjék meg e cikkek teljes szövegével és *gondolja át* minden egyes mondatukat. Mindenekelőtt idézzük a két cikk legfőbb tételeit:

„A kívülálló megfigyelő — mondja az »Oszvobozsgyenyije« — meglehetősen nehezen tudja megragadni annak a nézeteltérésnek reális politikai értelmét, amely két frakcióra szakította a szociáldemokrata pártot. Az a meghatározás, hogy a »többség« frakciója radikálisabb és következetesebb, eltérően a »kisebbségtől«, amely az ügy érdekében bizonyos kompromisszumokra hajlandó, nem egészen pontos és semmi esetre sem nyújt kimerítő jellemzést. Legalábbis a kisebbség frakciója talán még féltékenyebben őrzi az ortodox marxizmus hagyományos dogmáit, mint Lenin frakciója. Pontosabbnak tartjuk a következő jellemzést. A »többség« politikai alaphangulata az elvont forradalmiság, a lázadás, az az igyekezet, hogy bármilyen eszközzel felkelést szítson a néptömegben és e tömeg nevében azonnal megragadja a hatalmat; ez bizonyos fokig közel hozza a »leninistákat« a szociálforradalmárokhoz, és elhomályosítja tudatukban az osztályharc eszméjét az általános orosz népi forradalom eszméje által; a »leninisták« a gyakorlatban a szociáldemokrata doktrína számos korlátját elvetik, de másrészt teljesen átitatja őket a szűk látókörű forradalmiság, az azonnali felkelés előké-

szítésén kívül lemondanak minden más gyakorlati munkáról, elvi alapon nem vesznek tudomást a legális és a féllegális agitáció egyetlen formájáról és a más ellenzéki áramlatokkal köthető, gyakorlatilag hasznos kompromisszumok egyetlen fajtájáról sem. A kisebbség, ezzel ellentétben, erősen ragaszkodik a marxista dogmákhoz, de ugyanakkor megőrzi a marxista világnézet reális elemeit is. Ennek a frakciónak alapeszméje a »proletariátus« érdekeinek szembeállítása a burzsoázia érdekeivel. De, másrészt, a proletariátus harcáról — persze a szociáldemokrácia bizonyos, megingathatatlan dogmái által megszabott határokon belül — realisztikus józansággal gondoskodik, világosan felismerve e harc összes konkrét feltételeit és feladatait. Egyik frakció sem valósítja meg egész következetesen alapvető szempontjait, minthogy ideológiai és politikai munkájukban kötik őket a szociáldemokrata katekizmus szigorú formulái, amelyek megakadályozzák a »leninistákat« abban, hogy, legalább néhány szociálforradalmár példáját követve, következetes lázadókká váljanak, az »iszkrásokat« pedig abban, hogy a munkásosztály reális politikai mozgalmának gyakorlati vezetőivé váljanak."

És az „Oszvobozsgyenyije" cikkírója, miután közli a legfontosabb határozatok tartalmát, néhány ehhez fűzött konkrét megjegyzésében kifejti általános „gondolatait". A III. kongresszussal összehasonlítva — mondja — „a kisebbség konferenciája egészen másképpen ítéli meg a fegyveres felkelést". „A fegyveres felkelés megítélésével függ össze" az

ideiglenes kormányról szóló határozatok közötti különbség. „Ugyanilyen nézeteltérés mutatkozik a munkások szakmai szervezeteinek megítélésében is. A »leninisták« még csak meg sem említették határozataikban a munkásosztály politikai nevelésének és szervezésének ezt a legfontosabb kiindulópontját. Ezzel szemben a kisebbség igen komoly határozatokat dolgozott ki." Ami a liberálisokat illeti, mindkét frakció — állítólag — egy nézeten van, de a III. kongresszus „majdnem szó szerint elismétli Plehanovnak a liberálisokhoz való viszonyra vonatkozó határozati javaslatát, amelyet a II. kongresszus elfogadott, és visszautasítja az ugyanezen a kongresszuson elfogadott Sztarover-féle határozati javaslatot, amely engedékenyebb a liberálisokkal szemben". A kongresszusnak és a konferenciának a parasztmozgalmat illető, nagyjából azonos jellegű határozatai abban különböznek egymástól, hogy „a »többség« erősebben hangsúlyozza a földesúri stb. földek forradalmi elkobzásának eszmét, a »kisebbség« pedig a demokratikus állami és közigazgatási reformok követelését akarja megtenni agitációjának alapjává".

Az „Oszvobozsgyenyije" végül az „Iszkra" 100. számából egy mensevik határozatot idéz, amelynek fő pontja a következő: „Tekintettel arra, hogy jelenleg az illegális munka egymaga nem eléggé biztosítja a tömeg számára a párt életében való részvételt, és részben arra vezet, hogy a tömeg mint olyan szembekerül a párttal mint illegális szervezettel, a pártnak kezébe kell vennie a munkások legális

talajon folyó szakmai harcának vezetését, szigorúan összekötve e harcot a szociáldemokrata feladatokkal." E határozattal kapcsolatban az „Oszvobozsgyenyije" felkiált: „Melegen üdvözöljük ezt a határozatot mint a józan ész diadalát, mint a szociáldemokrata párt bizonyos részének taktikai megvilágosodását."

Most itt vannak az olvasó előtt az „Oszvobozsgyenyije" összes lényegbevágó megállapításai. Magától értetődik, hogy igen nagy hiba volna ezeket a megállapításokat helyesnek tartani abban az értelemben, hogy megfelelnek az objektív igazságnak. Minden szociáldemokrata lépten-nyomon könnyen felfedez bennük hibákat. Naivitás volna megfeledkezni arról, hogy mindezek a megállapítások keresztül-kasul át vannak itatva a liberális burzsoázia érdekeivel és szempontjaival, hogy ebben az értelemben teljesen elfogultak és tendenciózusak. Úgy tükrözik vissza a szociáldemokrácia nézeteit, ahogy a homorú vagy domború tükör tükrözi vissza a tárgyakat. De még nagyobb hiba volna, ha megfeledkeznénk arról, hogy ezek a burzsoá módra elferdített megállapítások végeredményben a burzsoázia valóságos érdekeit tükrözik, amely mint osztály kétségtelenül jól megérti, hogy a szociáldemokrácián belül milyen tendenciák előnyösek, hasznosak, közelfekvők, rokonszenvesek neki, vagyis a burzsoáziának, és melyek azok, amelyek ártalmasak, távolállók, idegenek, ellenszenvesek. Egy burzsoá filozófus vagy egy burzsoá publicista sohasem fogja jól megérteni a szociáldemokrá-

ciát, sem a mensevik, sem a bolsevik szociáldemokráciát. De ha egy valamelyest értelmes publicistáról van szó, annak nem csal az osztályösztöne, s az lényegében mindig helyesen fogja felfogni — ha elferdítve ábrázolja is —, hogy ennek vagy annak a szociáldemokrácián belüli áramlatnak mi a jelentősége a burzsoázia szempontjából. Ellenségünk osztályösztönét, osztályvéleményét ezért minden öntudatos proletárnak a legkomolyabban figyelemre kell méltatnia.

Mit mond tehát nekünk az oroszországi burzsoázia osztályösztöne az oszvobozsgyenyisták útján?

Egészen határozottan kifejezésre juttatja, hogy meg van elégedve az újiszkrásság tendenciáival, dicséri realizmusáért, józanságáért, azért, hogy győzött nála a józan ész, dicséri a határozatok komolyságáért, taktikai felvilágosultságáért, gyakorlatiasságáért stb., — és hogy elégedetlen a III. kongresszus tendenciáival, elítéli a III. kongresszust szűklátókörűségéért, forradalmiságáért, lázadó szelleméért, a gyakorlatilag hasznos kompromisszumok elvetéséért stb. A burzsoáziának éppen azt súgja az osztályösztöne, amit írásainkban nemegyszer bebizonyítottunk a legpontosabb adatok alapján, — tudniillik azt, hogy az újiszkrások a mai orosz szociáldemokrácia opportunista szárnyát, ellenfeleik pedig a forradalmi szárnyát képviselik. A liberálisok természetszerűleg rokonszenveznek az előbbiek tendenciáival, s természetszerűleg elítélik az utóbbiak tendenciáit. A liberálisok mint a burzsoázia ideológusai nagyon jól megértik, hogy a burzsoáziának csak előnyös, ha a munkásosztály „gyakorlatias, józan, komoly", vagyis ha tevékeny-

ségének területét valóban a kapitalizmus, a reformok, a szakmai harc stb. keretei közé szorítja. A burzsoáziára nézve veszélyes és ijesztő a proletariátus „forradalmi szűklátókörűsége" és az, hogy osztályfeladatai nevében vezető szerephez jusson az általános népi orosz forradalomban.

Hogy a „realizmus" szónak az oszvobozsgyenyista értelmezésben csakugyan ez a jelentése, az többek között abból is kitűnik, ahogyan ezt a szót az „Oszvobozsgyenyije" és Sztruve úr használta. Maga az „Iszkra" is kénytelen volt beismerni az oszvobozsgyenyista „realizmusnak" *ezt* a jelentését. Emlékezzünk vissza például az „Ideje!" című cikkre az „Iszkra" 73—74. számának mellékletében. E cikk szerzője (aki az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusán a „mocsár" nézeteinek következetes hirdetője volt) kereken kimondta azt a véleményét, hogy „Akimov a kongresszuson inkább az opportunizmus kísértetének, semmint valódi képviselőjének szerepét játszotta". És az „Iszkra" szerkesztősége kénytelen volt nyomban korrigálni az „Ideje!" című cikk szerzőjét, s cikkéhez a következő megjegyzést fűzte:

„Ezzel a véleménnyel nem érthetünk egyet. Akimov elvtársnak a programot illető nézetei világosan magukon viselik az opportunizmus bélyegét, amit az »Oszvobozsgyenyije« kritikusa is beismer, amikor az utolsó számok egyikében megjegyzi, hogy Akimov elvtárs a »realista« — értsd: revizionista — irányzathoz tartozik."

Tehát az „Iszkra" maga is nagyon jól tudja, hogy az oszvobozsgyenyista „realizmus" opportunizmus és semmi más. Ha az „Iszkra" most, amikor a „liberális realizmust" támadja („Iszkra", 102. sz.), elhallgatja, hogyan *dicsérték őt* realizmusért *a liberálisok*, ennek a hallgatásnak az a magyarázata, hogy az ilyen dicséret minden szidalomnál keserűbb. Az ilyen dicséret (s az „Oszvobozsgyenyije" nem véletlenül és nem is először részesíti dicséretben az „Iszkrá"-t) valójában a liberális realizmus és a szociáldemokrata „realizmus" (értsd: opportunizmus) ama tendenciáinak rokonságát bizonyítja, amelyek az újiszkrások minden határozatán végigvonulnak egész taktikai pozíciójuk hibás volta folytán.

Valójában az oroszországi burzsoázia már teljes mértékben kimutatta következetlenségét és önzését az „általános népi" forradalomban — kimutatta Sztruve úr elmélkedéseivel, tömérdek liberális lap hangjával és tartalmával, egész sereg zemsztvo-képviselő, egész sereg intellektuel — általában Trubeckoj, Petrunkevics, Rogyicsev urak és társaik minden féle hívei — politikai fellépésének jellegével. A burzsoázia persze nem mindig érti meg pontosan, de osztályösztönével nagyjában és egészében kitűnően felfogja, hogy egyrészt a proletariátus és a „nép" hasznos az *ő* forradalma számára mint ágyútöltelék, mint faltörő kos az önkényuralom ellen, de másrészt a proletariátus és a forradalmi parasztság szörnyen veszélyessé válik rá nézve abban az esetben, ha „döntő győzelmet"aratnak „a cárizmus felett" és végigharcolják a demokratikus forradalmat. A burzsoázia ezért teljes erejéből

arra törekszik, hogy a proletariátus érje be egy „szerény" szereppel a forradalomban, hogy józanabb, gyakorlatiasabb, realistább legyen, hogy tevékenységét ez az elv határozza meg: „csak el ne tántorodjék a burzsoázia".

Az intelligens burzsoák jól tudják, hogy a munkásmozgalmat nem tudják megsemmisíteni. Ezért korántsem a munkásmozgalom ellen, korántsem a proletariátus osztályharca ellen lépnek fel, — nem, sőt minden alkalmat megragadva hajbókolnak a sztrájkszabadság, a civilizált osztályharc előtt, Brentano-féle vagy Hirsch—Duncker-féle értelemben fogva fel a munkásmozgalmat és az osztályharcot. Más szóval tökéletesen hajlandók „megadni" a munkásoknak a sztrájk- és egyesülési szabadságot (amelyet maguk a munkások ténylegesen már majdnem kivívtak), csak mondjanak le a „lázadozásról", a „szűk látókörű forradalmiságról", „a gyakorlatilag hasznos kompromisszumok" iránti ellenszenvükről, arról az igényükről és törekvésükről, hogy *saját* osztályharcuk bélyegét, a proletár következetesség, a proletár elszántság, a „plebejus jakobinusság" bélyegét nyomják rá az „általános népi orosz forradalomra". Az intelligens burzsoák ezért szerte Oroszországban ezerféle útonmódon — könyvek*, előadások, szónoklatok, beszédek stb., stb. útján — erőnek erejével igyekeznek beverni a munkások fejébe a (burzsoá) józanság, a (liberális) gyakorlatiasság, az (opportunista) realizmus, a (Brentano-féle) osztályharc, a (Hirsch—Duncker-

* Vö. Prokopovics: A munkáskérdés Oroszországban.

féle) szakszervezetek stb. eszméjét. Az utóbbi két jelszó kiváltképp megfelel az „alkotmányos demokrata" vagy „oszvobozsgyenyista" párt burzsoáinak, mert látszatra azonosak a marxista jelszavakkal, mert egy kis elhallgatással és egy kis kiforgatással könnyen összetéveszthetők a szociáldemokrata jelszavakkal, sőt néha szociáldemokrata jelszavaknak is feltüntethetők. A „Rasszvet"[37] című legális liberális lap például (amelyről igyekezni fogunk alkalomadtán részletesebben beszélni a „Proletarij" olvasóinak) gyakran olyan „merész" dolgokat mond az osztályharcról, arról, hogy a burzsoázia becsaphatja a proletariátust, a munkásmozgalomról, a proletariátus öntevékenységéről stb., stb., hogy a figyelmetlen olvasó és a nem öntudatos munkás könnyen készpénznek veheti e lap „szociáldemokratizmusát". Pedig ez valójában a szociáldemokrácia burzsoá utánzata, az osztályharc fogalmának opportunista kiforgatása és meghamisítása.

Ennek az egész gigászi (a tömegre gyakorolt hatásának méreteire nézve gigászi) burzsoá hamisításnak alapja az a törekvés, hogy a munkásmozgalmat főképp szakszervezeti mozgalomra korlátozzák, hogy minél távolabb tartsák az önálló (vagyis a forradalmi, a demokratikus diktatúra felé irányuló) politikától, hogy „az általános népi orosz forradalom eszméjét a munkások tudatában háttérbe szorítsák az osztályharc eszméjével".

Amint az olvasó látja, az „Oszvobozsgyenyije" megfogalmazását a feje tetejére állítottuk. Kitűnő megfogalmazás ez, remekül kifejezi a két nézetet, a

burzsoá és a szociáldemokrata nézetet arra vonatkozóan, hogy mi a szerepe a proletariátusnak a demokratikus forradalomban. A burzsoázia a proletariátust kizárólag a szakszervezeti mozgalomra akarja korlátozni, hogy így „az általános népi orosz forradalom eszméjét a munkások tudatában háttérbe szorítsa a *(Brentano-féle)* osztályharc eszméjével" — teljesen a „Credo" bernsteinista szerzőinek szellemében, akik a „tisztán munkás" mozgalom eszméjével akarták háttérbe szorítani a munkások tudatában a politikai harc eszméjét. A szociáldemokrácia viszont odáig akarja fejleszteni a proletár osztályharcot, hogy a proletariátus vezetőként vegyen részt az általános népi orosz forradalomban, vagyis ezt a forradalmat a proletariátus és parasztság demokratikus diktatúrájává akarja fejleszteni.

A forradalom nálunk általános népi forradalom — mondja a burzsoázia a proletariátusnak. — Ezért neked mint külön osztálynak a magad osztályharcára kell szorítkoznod, a „józan ész" nevében főképpen a szakszervezetekre és legalizálásukra kell fordítanod figyelmedet, — éppen ezeket a szakszervezeteket kell „a politikai nevelés és a szervezés legfontosabb kiindulópontjának" tekintened, — forradalmi helyzetben elsősorban „komoly" határozatokat kell hoznod, olyasfajtákat, mint az újiszkrások határozatai, — gondosan kell foglalkoznod a „liberálisok irányában nagyobb jóindulatot tanúsító" határozatokkal, — olyan vezetőket kell előnyben részesítened, akiknek az a törekvésük, hogy „a munkásosztály reális politikai mozgalmának gyakorlati vezetőivé" váljanak, —

meg kell őrizned „a marxista világnézet realista elemeit" (ha már sajnos megfertőztek ennek a „tudománytalan" katekizmusnak „szigorú formulái").

A forradalom nálunk általános népi forradalom — mondja a szociáldemokrácia a proletariátusnak. — Ezért neked mint a legélenjáróbb és az egyetlen következetes forradalmi osztálynak nemcsak arra kell törekedned, hogy a legerélyesebben, hanem hogy vezetőként vegyél részt ebben a forradalomban. Ezért nem szabad bezárkóznod az elsősorban a szakszervezeti mozgalom értelmében vett osztályharc szűken felfogott keretei közé, hanem ellenkezőleg, arra kell törekedned, hogy kitágítsad osztályharcod kereteit és tartalmát, *olyannyira*, hogy ezek a keretek a mostani demokratikus általános népi orosz forradalom *összes* feladatain túl a további szocialista forradalom feladatait is *felöleljék*. Ezért anélkül, hogy mellőznéd a szakszervezeti mozgalmat és kihasználatlanul hagynád akár a legkisebb legális szabad teret is, a forradalom korszakában a fegyveres felkelésnek, a forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány megalakításának feladatait kell előtérbe tolnod, mert ez az egyetlen út, amely a népnek a cárizmus feletti teljes győzelméhez, a demokratikus köztársasághoz és az igazi politikai szabadsághoz vezet.

Felesleges arról beszélnünk, hogy az újiszkrás határozatok hibás „vonaluk" következtében milyen felemás, következetlen és természetesen a burzsoáziának tetsző álláspontot foglaltak el ebben a kérdésben.

II. MARTINOV ELVTÁRS ÚJRA „ELMÉLYÍTI" A KÉRDÉST

Térjünk át Martinovnak az „Iszkra" 102. és 103. számában megjelent cikkeire. Természetesen nem fogunk válaszolni Martinovnak azokra a próbálkozásaira, hogy bebizonyítsa, milyen helytelenül értelmezünk mi, és milyen helyesen értelmez ő egy csomó Marx- és Engels-idézetet. Annyira komolytalanok ezek a próbálkozások, annyira nyilvánvaló Martinov mellébeszélése, oly világos a kérdés, hogy érdektelen lenne még egyszer foglalkozni vele. Minden gondolkodó olvasó maga is könnyen eligazodik a Martinov-féle minden vonalon való visszavonulás egészen szimpla ravaszkodásai között, főleg ha majd megjelenik Engels „A bakunyinisták munkában" című brosúrájának és Marx „A Központi Vezetőség üzenete a Kommunisták Szövetségéhez" (1850. március) című művének[38] teljes fordítása, amelyet a „Proletarij" munkatársainak egy csoportja készít elő. Martinov cikkéből egyetlen idézet is elegendő ahhoz, hogy visszavonulását az olvasó számára szemléletessé tegyük.

„Az »Iszkra« elismeri — mondja Martinov a 103. számban —, hogy az ideiglenes kormány megalakítása a forradalom fejlődésének egyik lehetséges és célszerű útja, s tagadja annak célszerűségét, hogy a szociáldemokraták részt vegyenek a *burzsoá* ideiglenes kormányban avégett, hogy a jövőben teljesen hatalmukba vehessék az államgépezetet a szocialista forradalom céljából." Más szóval: az „Iszkra" most elismerte, milyen képtelenség volt attól félnie, hogy a for-

radalmi kormánynak vállalnia kell a felelősséget a kincstárért és a bankokért, hogy veszedelmes és lehetetlen kezébe venni a „börtönöket" stb. Az „Iszkra" — akárcsak azelőtt — most is összezavarja a demokratikus és a szocialista diktatúrát. A zavar elengedhetetlen a visszavonulás fedezése céljából.

Ámde Martinov az új „Iszkra" zavarkeltő munkatársai közül is kiemelkedik mint elsőszámú zavarkeltő, mint — ha szabad e kifejezéssel élnünk — tehetséges zavarkeltő. Amikor egy-egy kérdés „elmélyítésére" irányuló görcsös igyekezetével magát a kérdést összezavarja, majdnem mindig új formulákat „fundál ki", amelyek remekül megvilágítják álláspontjának teljesen hamis voltát. Emlékezzünk csak vissza, hogyan „mélyítette" el az „ökonomizmus" korszakában Plehanovot és alkotta meg ezt a formulát: „gazdasági harc a munkáltatók és a kormány ellen". Az „ökonomisták" egész irodalmában nehezen találhatnánk valamit, ami jobban kifejezné ezen irányzat teljesen hibás voltát. Most is így áll a dolog. Martinov buzgón szolgálja az új „Iszkrá"-t, és valahányszor szólásra emelkedik, majdnem mindig új és kitűnő anyagot szolgáltat az újiszkrások ferde álláspontjának értékeléséhez. A 102. számban azt mondja, hogy Lenin „észrevétlenül felcserélte a forradalom fogalmát a diktatúra fogalmával" (3. old. 2. hasáb).

Lényegében az újiszkrások összes ellenünk emelt vádjai erre a vádra vezethetők vissza. És milyen hálásak vagyunk mi Martinovnak ezért a vádért! Milyen felbecsülhetetlen szolgálatot tesz nekünk az újiszkrás irányzat elleni harcunkban, amikor így fogalmazza

meg vádját! Igazán meg kell kérnünk az „Iszkra" szerkesztőségét, hogy minél gyakrabban uszítsa ránk Martinovot, hadd „mélyítse el" a „Proletarij" elleni támadásokat, hadd adjon a támadásoknak „igazán elvi" megfogalmazást. Mert minél inkább igyekszik Martinov elvileg érvelni, annál kevésbé sikerül neki, és annál világosabban mutatja az újiszkrás irányzat hibáit, annál nagyobb sikerrel hajtja végre önmagán és barátain a reductio ad absurdum (az új „Iszkra" elveit abszurdumig vivő) hasznos pedagógiai műtétét.

A „Vperjod" és a „Proletarij" „felcseréli" a forradalom és a diktatúra fogalmát. Az „Iszkra" nem óhajtja ezt a „cserét". Pontosan így van ez, mélyen tisztelt Martinov elvtárs! Ön véletlenül nagy igazságot mondott ki. *Új* megfogalmazásával igazolta azt a tételünket, hogy az „Iszkra" a forradalom uszályában kullog és a forradalom feladatai oszvobozsgyenyista megfogalmazásának útjára téved, a „Vperjod" és a „Proletarij" viszont olyan jelszavakat ad ki, amelyek előbbre viszik a demokratikus forradalmat.

Ön ezt nem érti, Martinov elvtárs? A kérdés fontosságára való tekintettel igyekezni fogunk önnek részletes magyarázattal szolgálni.

A demokratikus forradalom polgári jellege többek között abban nyilvánul meg, hogy a társadalom számos osztálya, csoportja, rétege, amelyek teljesen a magántulajdon és az árugazdaság elismerésének talaján állanak és képtelenek ezeket a kereteket áthágni, a dolgok kényszerítő ereje folytán odáig jutnak, hogy elismerik az önkényuralom és általában az egész feudális rendszer alkalmatlanságát és csatlakoznak a sza-

badság követeléséhez. Emellett mind világosabban kitűnik a burzsoá jellege *ennek* a szabadságnak — amelyet a „társadalom" követel és a földbirtokosok és kapitalisták egész szóáradattal (és csakis szavakkal!) védelmeznek. Ugyanakkor egyre szemmel láthatóbbá válik a gyökeres különbség a munkások és a burzsoázia szabadságharca, a proletár és a liberális demokratizmus közt. A munkásosztály és öntudatos képviselői előre mennek és előre hajtják ezt a harcot, s nemcsak nem félnek attól, hogy végigharcolják, hanem sokkal messzebb akarnak menni még a legmesszebbmenő demokratikus forrradalomnál is. A burzsoázia következetlen és önző, amikor csak részben és képmutatásból teszi magáévá a szabadság jelszavait. Minden olyan kísérlet, amely arra irányul, hogy külön vonallal, külön kidolgozott „pontokban" (amilyenek Sztarover vagy a konferenciázók határozataiban találhatók) állapítsák meg azokat a határokat, amelyeken túl a szabadság burzsoá barátainak képmutatása, vagy ha úgy tetszik, a szabadságnak a szabadság burzsoá barátai általi elárulása kezdődik, múlhatatlanul kudarcra van kárhoztatva, mert a két tűz közé (az önkényuralom és a proletariátus közé) szorított burzsoázia ezernyi úton-módon és ezernyi eszközzel tudja megváltoztatni álláspontját és jelszavait, miközben hol egy arasznyival balra, hol egy arasznyival jobbra alkalmazkodik és folyvást alkudozik és kufárkodik. A proletár demokratizmusnak nem az a feladata, hogy ilyen élettelen„ pontokat" eszeljen ki, hanem az, hogy fáradhatatlanul bírálja az alakuló politikai hely-

zetet, hogy leleplezze a burzsoázia újabb és újabb, előre nem látott következetlenségeit és árulásait.

Emlékezzünk csak vissza Sztruve úr politikai szereplésének történetére az illegális irodalomban és a szociáldemokrácia ellene viselt háborújának történetére, s szemléletes képet fogunk kapni arról, hogy a szociáldemokrácia, a proletár demokratizmus előharcosa hogyan valósítja meg ezeket a feladatokat. Sztruve úr egy teljesen sipovista jelszóval kezdte: „jogokat és hatalommal rendelkező zemsztvót!" (lásd a „Zarjá"-ban „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai" címmel megjelent cikkemet*). A szociáldemokrácia leleplezte Sztruve urat és egy határozottan alkotmányos program felé taszította. Amikor ez a „taszigálás" a forradalmi események különösen gyors menete folytán éreztetni kezdte hatását, a harc a demokratizmus *következő* kérdésére terelődött át: nemcsak általában alkományt kell követelni, hanem feltétlenül általános, közvetlen és egyenlő választójogot, titkos szavazással. Amikor az „ellenfélnek" ezt az új állását is „bevettük" (a „Felszabadulás Szövetsége" elfogadta az általános választójogot), tovább folytattuk a nyomást, kimutattuk a kétkamarás rendszer képmutató és hazug voltát, kimutattuk, hogy az oszvobozsgyenyisták nem teljesen ismerik el az általános választójogot, *monarchizmusukon* bemutattuk demokratizmusuk kufárkodó jellegét, más szóval megmutattuk, hogyan *kereskednek* a pénzes-

* Lásd Lenin Összes Művei, 5. köt., Budapest 1965, 21—68. old. — *Szerk.*

zsák oszvobozsgyenyista hősei a nagy orosz forradalom érdekeivel.

Az önkényuralom vad konoksága, a polgárháború gigászi haladása, az a kilátástalan helyzet, amelybe a monarchisták taszították Oroszországot, végül a legtunyább elméket is gondolkodásra késztette. A forradalom kezdett *ténnyé* válni. A forradalom elismeréséhez most már nem kellett forradalmárnak lenni. Az önkényuralmi kormány ténylegesen bomlásnak indult és bomlik mindeki szeme láttára. Ahogy a legális sajtóban egy liberális (Gregyeszkul úr) helyesen megjegyezte, olyan helyzet alakult ki, hogy ténylegesen nem engedelmeskednek ennek a kormánynak. Az önkényuralom minden látszólagos ereje ellenére is tehetetlennek bizonyult, a kibontakozó forradalom eseményei egyszerűen kezdik félretolni ezt az elevenen rothadó parazita szervezetet. A liberális burzsoák, minthogy az adott, ténylegesen kialakuló viszonyok talaján voltak kénytelenek lebonyolítani tevékenységüket (jobban mondva politikai seftelésüket), *kezdték megérteni, hogy el kell ismerniük a forradalmat.* Ezt nem azért teszik, mert forradalmárok, hanem annak ellenére, hogy nem forradalmárok. Szükségből és akaratuk ellenére teszik ezt, haraggal látva a forradalom sikereit, forradalmisággal vádolva az önkényuralmat, amely nem kompromisszumot, hanem élethalálharcot akar. Született szatócsok lévén, gyűlölik a harcot és a forradalmat, de a körülmények arra kényszerítik őket, hogy a forradalom talajára helyezkedjenek, mert nincs más talaj a lábuk alatt.

Rendkívül tanulságos és rendkívül komikus lát-

ványnak vagyunk tanúi. A burzsoá liberalizmus prostituáltjai megkísérlik magukra ölteni a forradalmiság tógáját. Az oszvobozsgyenyisták — risum teneatis, amici!* — nos, az oszvobozsgyenyisták a forradalom nevében kezdenek beszélni! Az oszvobozsgyenyisták azt kezdik bizonygatni, hogy „nem félnek a forradalomtól" (Sztruve úr az „Oszvobozsgyenyije" 72. számában)!!! Az oszvobozsgyenyisták bejelentik igényüket arra, hogy „a forradalom élére álljanak"!!!

Ez rendkívül figyelemreméltó jelenség, amely nemcsak a burzsoá liberalizmus haladását jellemzi, hanem még inkább a forradalmi mozgalom reális sikereinek haladását, mert a forradalmi mozgalom *kikényszerítette* azt, hogy elismerjék. Még a burzsoázia is kezdi érezni, hogy előnyösebb a forradalom talajára helyezkedni — annyira megingott az önkényuralom. De másfelől ez a jelenség, amely arról tanúskodik, hogy az egész mozgalom új, magasabb fokra hágott, szintén magasabb feladatokat tűz elénk. A burzsoázia nem ismerheti el őszintén a forradalmat, függetlenül a burzsoázia egyik-másik ideológusának egyéni lelkiismeretességétől. A burzsoáziának a mozgalom e magasabb szakaszába is szükségképpen bele kell vinnie önzését és következetlenségét, szatócslelkét és kicsinyes, reakciós fogásait. Nekünk most programunk nevében és programunkat továbbfejlesztve *másképp* kell megfogalmaznunk a forradalom legközelebbi *konkrét* feladatait. Ami tegnap elégséges volt, *ma nem elég*. Tegnap talán elég volt, ha élenjáró demokrati-

* — álljátok meg nevetés nélkül, barátaim! — *Szerk.*

kus jelszóként a forradalom elismerését követeltük. Ma ez kevés. A forradalom még Sztruve urat is arra kényszerítette, hogy elismerje. Ma az élenjáró osztálytól megkövetelik, hogy pontosan meghatározza *magát a tartalmát* é forradalom legfontosabb aktuális és elodázhatatlan feladatainak. Sztruve úrék, bár elismerik a forradalmat, mindig újra meg újra kilátszik a szamárfülük, mert megint rázendítenek arra a régi nótára, hogy lehetséges a békés kimenetel, hogy *Miklós* az oszvobozsgyenyista urakat fogja megbízni kormányalakítással stb., stb. Az oszvobozsgyenyista urak elismerik a forradalmat, hogy a maguk szempontjából annál veszélytelenebbül elsinkófálják, elárulják ezt a forradalmat. A mi dolgunk most az, hogy megmutassuk a proletariátusnak és az egész népnek, hogy a forradalom jelszava mennyire elégtelen, megmutassuk, hogy világosan és minden kétértelműség nélkül, következetesen és határozottan meg kell határoznunk a forradalomnak *magát a tartalmát*. És éppen ez a meghatározás az egyetlen jelszó, amely helyesen tudja kifejezni a forradalom „döntő győzelmét", ez a jelszó pedig: a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.

A szavakkal való visszaélés a legmindennapibb jelenség a politikában. Nemegyszer nevezték magukat „szocialistáknak" például az angol polgári liberalizmus hívei is („mi most mindannyian szocialisták vagyunk" — „We all are socialists now", mondta Harcourt), Bismarck hívei is, XIII. Leó pápa barátai is. A „forradalom" szó szintén igen alkalmas arra, hogy visszaéljenek vele, és a mozgalom fejlődésének bizo-

nyos szakaszában elkerülhetetlen az ilyen visszaélés. Amikor Sztruve úr kezdett a forradalom nevében beszélni, akaratlanul is Thiers jutott az eszünkbe. Ez a szörnyszülött törpe, a burzsoázia politikai megvesztegethetőségének ez az eszményi képviselője, néhány nappal a februári forradalom előtt megérezte a népi vihar közeledését. És a parlamenti szószékről kijelentette, hogy *ő a forradalom pártjához tartozik!* (Lásd Marx: A polgárháború Franciaországban.[39]) A forradalom pártjához való oszvobozsgyenyista átállás politikai jelentősége *teljesen azonos* Thiers-nek ezzel az „átállásával". Amikor az orosz Thiers-k kezdték mondogatni, hogy ők a forradalom pártjához tartoznak, ez azt jelenti, hogy a forradalom jelszava már elégtelen, semmitmondó, semmiféle feladatokat meg nem határozó jelszóvá vált, mert a forradalom ténnyé lett, s a legkülönbözőbb elemek tömegével álltak melléje.

Valóban, mi a forradalom marxista szempontból? Erőszakos lerombolása az elavult politikai felépítménynek, amelynek az új termelési viszonyokkal való ellentmondása egy bizonyos pillanatban e felépítmény csődjéhez vezetett. Az önkényuralom ellentmondása a kapitalista Oroszország egész rendszerével, a polgári demokratikus fejlődés valamennyi követelményével annál nagyobb csődhöz vezetett most, minél tovább tartották fenn mesterségesen ezt az ellentmondást. A felépítmény minden eresztékében recseg-ropog, enged a nyomásnak, gyengül. Magának a népnek, vagyis a legkülönbözőbb osztályok és csoportok képviselőinek kell megalkotniuk a maguk szá-

mára az új felépítményt. A fejlődés bizonyos pillanatában a régi felépítmény hasznavehetetlensége mindenki előtt világossá válik. A forradalmat mindenki elismeri. Most az a feladat, hogy meghatározzuk, *milyen* osztályoknak és *hogyan* kell megalkotniuk az új felépítményt. E nélkül a meghatározás nélkül a forradalom jelszava e pillanatban üres és tartalmatlan, mert az önkényuralom gyöngesége a nagyhercegekből is és a „Moszkovszkije Vedomosztyi"-ból is „forradalmárt" csinál! E meghatározás nélkül szó sem lehet az élenjáró osztály élenjáró demokratikus feladatairól. És éppen ezt a meghatározást foglalja magában a proletariátus és a parasztság demokratikus diktatúrájának jelszava. Ez a jelszó meghatározza azokat az osztályokat is, amelyekre lehet és kell támaszkodniuk az új felépítmény új „építőinek", meghatározza a felépítmény jellegét is („demokratikus" diktatúra, eltérően a szocialista diktatúrától), az építés módját is (diktatúra, vagyis az erőszakos ellenállás erőszakos elnyomása, a nép forradalmi osztályainak felfegyverzése). Aki most nem ismeri el ezt a jelszót, a forradalmi-demokratikus diktatúra, a forradalmi hadsereg, a forradalmi kormány, a forradalmi parasztbizottságok jelszavát, az vagy reménytelenül nem érti a forradalom feladatait, nem tudja meghatározni a mai helyzet által felvetett új és magasabb rendű feladatait, vagy pedig becsapja a népet, elárulja a forradalmat, amikor visszaél a „forradalom" jelszavával.

Az első eset: Martinov elvtárs és barátai. A második

eset: Sztruve úr és az egész „alkotmányos demokrata" zemsztvo-párt.

Martinov elvtárs olyan találékony és éles elméjű volt, hogy épp akkor hangoztatta a forradalom és a diktatúra fogalma „felcserélésének" vádját, amikor a forradalom fejlődése a forradalom feladatainak a diktatúra jelszavával való meghatározását követelte meg! Martinov elvtársat valójában megint az a szerencsétlenség érte, hogy lemaradt, megrekedt a utolsó előtti lépcsőfokon, *az oszvobozsgyenyizmus színvonalára került*, mert éppen az oszvobozsgyenyisták politikai álláspontjának, vagyis a liberális monarchista burzsoázia érdekeinek felel most meg, hogy elismerjék a „forradalmat" (szavakban) és ne legyenek hajlandók elismerni a proletariátus és a parasztság diktatúráját (azaz a valódi forradalmat). A liberális burzsoázia most Sztruve úr útján a forradalom mellett foglal állást. Az öntudatos proletariátus a forradalmi szociáldemokraták útján a proletariátus és a parasztság diktatúráját követeli. És itt avatkozik bele a vitába az új „Iszkra" bölcse és azt kiabálja: ne merjétek „felcserélni" a forradalom és a diktatúra fogalmát! Nos, hát nem igaz, hogy az újiszkrások álláspontjának fonáksága arra kárhoztatja őket, hogy állandóan az oszvobozsgyenyizmus uszályában kullogjanak?

Megmutattuk, hogy az oszvobozsgyenyisták lépcsőfokról lépcsőfokra emelkednek (és ebben a szociáldemokrácia buzdító taszigálásainak is része van) a demokrácia elismerése tekintetében. Eleinte e körül a kérdés körül forgott a vitánk: sipovizmus (jogok s hatalommal rendelkező zemsztvo) vagy alkotmányos-

ság? Aztán: korlátozott választások vagy általános választójog? Majd: a forradalom elismerése vagy kalmár alku az önkényuralommal? És végül, most: a forradalom elismerése a proletariátus és a parasztság diktatúrája nélkül, vagy pedig annak a követelésnek elismerése, hogy a demokratikus forradalomban megvalósuljon ezeknek az osztályoknak a diktatúrája? Lehetséges és valószínű, hogy az oszvobozsgyenyista urak (mindegy, hogy a mostaniak-e, vagy pedig a polgári demokrácia balszárnyán álló utódaik) még egy lépcsőfokkal magasabbra emelkednek, vagyis idővel (talán akkor, amikor Martinov elvtárs még egy lépcsőfokkal feljebb emelkedik) elismerik majd a diktatúra jelszavát is. Sőt, ez elkerülhetetlenül így lesz, ha az orosz forradalom sikeresen halad előre és eljut a döntő győzelemhez. Milyen álláspontot fog akkor elfoglalni a szociáldemokrácia? A mostani forradalom teljes győzelme a demokratikus forradalmi átalakulás végét és a szocialista forradalomért való döntő harc kezdetét fogja jelenteni. A mai parasztság követeléseinek megvalósítása, a reakció teljes szétzúzása, a demokratikus köztársaság kivívása lesz a teljes vége a burzsoázia, sőt a kispolgárság forradalmiságának, — s ez lesz a kezdete a proletariátus igazi harcának a szocializmusért. Minél teljesebb lesz a demokratikus forradalmi átalakulás, annál gyorsabban, szélesebb körben, tisztábban, határozottabban bontakozik majd ki ez az új harc. A „demokratikus" diktatúra jelszava éppen a mostani forradalom történelmileg korlátolt jellegét juttatja kifejezésre és azt, hogy az új rend talaján új harcra van szükség ahhoz, hogy a munkás-

osztály teljesen felszabaduljon minden elnyomás, minden kizsákmányolás alól. Más szóval: amikor a demokratikus burzsoázia vagy a kispolgárság még egy lépcsőfokkal feljebb fog emelkedni, amikor nemcsak a forradalom, hanem a forradalom teljes győzelme is ténnyé válik, — akkor (talán a jövendő új Martinovok szörnyű üvöltése közepette) „fel fogjuk cserélni" a demokratikus diktatúra jelszavát a proletariátus szocialista diktatúrájának jelszavával, vagyis a teljes szocialista forradalom jelszavával.

III. A DIKTATÚRA VULGÁRIS POLGÁRI ÁBRÁZOLÁSA ÉS MARX NÉZETE A DIKTATÚRÁRÓL

Mehring Marxnak a „Neue Rheinische Zeitung"-ban 1848-ban megjelent cikkei kiadásához írt jegyzeteiben elmondja, hogy a polgári irodalom többek között szemére vetette ennek az újságnak, hogy a „diktatúra azonnali bevezetését" követelte, mint a „demokrácia megvalósításának egyedüli eszközét" (lásd Marx' Nachlass. III. köt. 53. old.). Vulgáris burzsoá szemszögből nézve a diktatúra fogalma és a demokrácia fogalma kizárja egymást. A burzsoá, aki nem érti meg az osztályharc elméletét, aki megszokta, hogy a politika küzdőterén a burzsoázia különböző köreinek és klikkjeinek kicsinyes veszekedését lássa, diktatúrán a demokrácia összes szabadságjogainak és biztosítékainak megsemmisítését, a diktátor személye érdekében gyakorolt mindenféle önkényt és a hata-

lommal való visszaélést érti. Lényegében éppen ez a vulgáris polgári álláspont bukkan fel a mi Martinovunknál is, aki az új „Iszkrá"-ban folytatott „új hadjáratának" befejezéseként azzal magyarázza a „Vperjod" és a „Proletarij" előszeretetét a diktatúra jelszava iránt, hogy Lenin „szörnyen szeretne szerencsét próbálni" („Iszkra", 103. sz. 3. old. 2. hasáb). Ez a kedves magyarázat ugyanazon a magaslaton áll, mint azok a burzsoá vádak, amelyek szerint a „Neue Rheinische Zeitung" a diktatúrát hirdeti. Tehát Marxot is rajtakapták — csak éppen nem a „szociáldemokraták", hanem a burzsoá liberálisok! — a forradalom és a diktatúra fogalmának „felcserélésén". Hogy megmagyarázzuk Martinovnak, mi a különbség az osztály diktatúrája és egy személy diktatúrája, valamint a demokratikus diktatúra feladatai és a szocialista diktatúra feladatai között, nem lesz haszontalan kitérnünk a „Neue Rheinische Zeitung" nézeteire.

„Forradalom után — írta a »Neue Rheinische Zeitung« 1848. szeptember 13-án — minden provizórikus állami állapot diktatúrát, mégpedig erélyes diktatúrát követel meg. Mi kezdettől fogva szemére vetettük Camphausennak" (az 1848. március 18-a utáni miniszterelnöknek), „hogy nem lépett fel diktatórikusan, hogy nem zúzta szét és távolította el azonnal a régi intézmények maradványait. Míg tehát Camphausen úr konstitucionális ábrándokba ringatta magát, addig a megvert párt" (vagyis a reakciós párt) „megerősítette pozícióit a bürokráciában és a

hadseregben, sőt, itt-ott magát a nyílt harcot is megkockáztatta."[40]

Ezekben a szavakban — mondja helyesen Mehring — néhány tételben össze van foglalva az, amit a „Neue Rheinische Zeitung" részletesen kifejtett a Camphausen-kormányról szóló hosszú cikkekben. Mit is mondanak nekünk Marxnak ezek a szavai? Azt, hogy az ideiglenes forradalmi kormánynak diktatórikusan *kell* fellépnie (ezt a tételt az „Iszkra", amely rettegett a diktatúra jelszavától, sehogy sem tudta megérteni); — hogy ennek a diktatúrának az a feladata, hogy megsemmisítse a régi intézmények maradványait (éppen az, amire világosan rámutat az OSZDMP III. kongresszusának az ellenforradalom elleni harcról szóló határozata, és ami, mint fentebb kimutattuk, hiányzik a konferencia határozatából). Végül, harmadszor, az következik ezekből a szavakból, hogy Marx azért ostorozta a polgári demokratákat, mert „konstitucionális ábrándokat" táplálnak a forradalom és a nyílt polgárháború korszakában. Hogy ezeknek a szavaknak mi az értelme, az különösen szemléletesen kiviláglik a „Neue Rheinische Zeitung" 1848. június 6-i cikkéből. „Egy alkotmányozó nemzetgyűlésnek — írta Marx — mindenekelőtt aktív, forradalmian aktív gyűlésnek kell lennie. A frankfurti gyűlés parlamentáris iskolai gyakorlatokat végez és a cselekvést a kormányokra hagyja. Feltéve, hogy ennek a tudós zsinatnak a legérettebb megfontolás után sikerülne a legjobb napirendet és a legjobb berendezkedést kiokoskodnia, mit használ a legjobb napirend és a legjobb berendezkedés, ha a

kormányok ezalatt a szuronyokat tűzték napirendre?"[41]

Ez az értelme a diktatúra jelszavának. Ebből látható, hogyan fogadta volna Marx az olyan határozatokat, amelyek az „alkotmányozó gyűlés megszervezésére vonatkozó határozatot" döntő győzelemnek nevezik, vagy amelyek arra szólítanak fel, hogy „maradjunk meg a szélső forradalmi ellenzék pártjának"!

A népek életében a nagy kérdéseket csakis az erő dönti el. Rendszerint maguk a reakciós osztályok folyamodnak elsőnek erőszakhoz, polgárháborúhoz, ők „tűzik napirendre a szuronyokat", amint az orosz önkényuralom tette és továbbra is teszi rendszeresen és állhatatosan, lépten-nyomon január 9-e óta. Ha pedig ilyen helyzet alakult ki, ha már a szurony tényleg a politikai napirend élére került, ha már a felkelés szükségesnek és elodázhatatlannak bizonyult — akkor a konstitucionális ábrándok és a parlamentáris iskolai gyakorlatok csak a forradalom burzsoá eláruálását leplezik, csak azt leplezik, hogyan „tántorodik el" a burzsoázia a forradalomtól. A valóban forradalmi osztálynak akkor éppen a diktatúra jelszavát kell kiadnia.

E diktatúra feladatainak kérdéséről Marx már a „Neue Rheinische Zeitung"-ban ezt írta: „Csak diktatórikusan szembe kellene mindenütt szállnia (a nemzetgyűlésnek) az idejüket múlt kormányok reakciós túlkapásaival, és olyan hatalmat hódítana meg magának a népvéleményben, amelyen minden szurony és puskatus pozdorjává törne... Untatja a német népet, ahelyett, hogy magával ragadná őt vagy általa magá-

val ragadtatná önmagát."[42] Marx véleménye szerint a nemzetgyűlésnek az lett volna a dolga, hogy „Németország ténylegesen meglevő állapotából eltávolítsa mindazt, ami ellentmondott a népszuverenitás elvének", s aztán „megvédelmezze azt a forradalmi talajt, amelyen áll, hogy minden támadással szemben biztosítsa a forradalom vívmányát, a népszuverenitást"[43].

Azok a feladatok tehát, amelyeket Marx 1848-ban a forradalmi kormány vagy a diktatúra elé tűzött, tartalmukra nézve mindenekelőtt a *demokratikus* forradalomra vonatkoztak: védekezés az ellenforradalommal szemben és tényleges eltávolítása mindannak, ami ellentmond a népszuverenitásnak. Ez pedig nem más, mint forradalmi-demokratikus diktatúra.

Most menjünk tovább: mely osztályok valósíthatták meg és kellett hogy megvalósítsák Marx véleménye szerint ezt a feladatot (gyakorlatilag valóra váltani a népszuverenitás elvét és visszaverni az ellenforradalom támadásait)? Marx a „népről" beszél. De tudjuk, hogy Marx mindig kíméletlenül harcolt az olyan kispolgári illúziók ellen, hogy a „nép" egységes, hogy a népen belül nincs osztályharc, Marx a „nép" szó használatával nem kente el az osztályok közti különbséget, hanem egyesített bizonyos elemeket, amelyek végig tudják vinni a forradalmat.

A berlini proletariátus március 18-i győzelme után — írta a „Neue Rheinische Zeitung" — a forradalomnak kétféle eredménye mutatkozott: „...egyfelől a népfelfegyverzés, az egyesülési jog, a ténylegesen kivívott népszuverenitás; másfelől a monarchia fenn-

maradása és a Camphausen—Hansemann-kormány, azaz a felső burzsoázia képviselőinek kormánya. A forradalomnak tehát két eredménysorozata volt, amelyeknek szükségképpen széjjel kellett válniuk egymástól. A nép győzött, kivívott magának határozottan demokratikus természetű szabadságokat; a közvetlen uralom azonban nem az ő kezébe ment át, hanem a nagyburzsoáziáéba. Egyszóval, a forradalom nem volt befejezve. A nép engedte egy nagyburzsoákból álló kormány megalakítását, és a nagyburzsoák azonnal bebizonyították tendenciáikat azzal, hogy az óporosz nemességnek és a bürokráciának szövetséget ajánlottak. Armin, Kanitz, Schwerin belépett a kormányba.

A felső burzsoázia, eleve forradalomellenes lévén, a néptől, azaz a munkásoktól és a demokratikus polgárságtól való félelmében véd- és dacszövetséget kötött a reakcióval." (A mi kiemelésünk.)[44]

Tehát a forradalom döntő győzelméhez nemcsak az kevés, hogy hoznak egy „határozatot az alkotmányozó gyűlés megszervezéséről", hanem még az alkotmányozó gyűlés tényleges összehívása sem elég! Még fegyveres harcban kivívott részleges győzelem (a berlini munkások győzelme 1848. március 18-án a katonaság felett) után is lehetséges „befejezetlen", „végig nem vitt" forradalom. Mitől is függ a forradalom végigvitele? Attól, hogy kinek a kezébe megy át a közvetlen uralom: a Petrunkevicsek és Rogyicsevek, azaz a Camphausenok és Hansemannok kezébe-e, vagy pedig a *nép*, vagyis a munkások és a demokratikus burzsoázia kezébe. Az első esetben a burzsoáziáé

lesz a hatalom, a proletariátusé pedig — „a kritika szabadsága", az a szabadság, hogy „megmaradhat a szélső forradalmi ellenzék pártjának". A burzsoázia a győzelem után nyomban szövetséget fog kötni a reakcióval (feltétlenül ez történne Oroszországban is, ha például a pétervári munkások a katonaság elleni utcai harcban csak részleges győzelmet aratnának és átengednék a kormányalakítást Petrunkevics úrnak és társainak). A második esetben lehetséges lenne a forradalmi-demokratikus diktatúra, vagyis a forradalom teljes győzelme.

Hátravan még, hogy pontosabban meghatározzuk, mit értett tulajdonképpen Marx „demokratikus polgárságon" (demokratische Bürgerschaft), amelyet a munkásokkal együttvéve, szemben a nagyburzsoáziával, népnek nevezett.

Erre a kérdésre világos választ ad a „Neue Rheinische Zeitung" 1848. július 29-i számában megjelent cikk következő része: „...Az 1848-as német forradalom csak paródiája az 1789-es francia forradalomnak. 1789. augusztus 4-én, három héttel a Bastille ostroma után, a francia nép *egy* napon végzett a feudális terhekkel.

1848. július 11-én, négy hónappal a márciusi barikádok után, a feudális terhek végeznek a német néppel, teste Gierke cum Hansemanno*.

* „Tanú rá Gierke és Hansemann." Hansemann a nagyburzsoázia pártjának minisztere (oroszra fordítva: Trubeckoj vagy Rogyicsev stb.). Gierke — Hansemann kormányának földművelésügyi minisztere, aki kidolgozott egy tervezetet, egy „merész"

Az 1789-es francia burzsoázia egy pillanatra sem hagyta cserben szövetségeseit, a parasztokat. Tudta, hogy uralmának alapja a feudalizmus lerombolása a falun, a szabad, földbirtokos (grundbesitzende) parasztosztály megteremtése volt.

Az 1848-as német burzsoázia minden habozás nélkül elárulja a parasztokat, akik a legtermészetesebb szövetségesei, akik egy test és vér vele, akik nélkül tehetetlen a nemességgel szemben.

A feudális jogok fennmaradása, szentesítésük az (illuzórikus) megváltás formájában, ez tehát az 1848-as német forradalom eredménye. Sok hűhó semmiért!"[45]

Igen tanulságos rész ez, négy fontos tétel következik belőle: 1. A befejezetlen német forradalom abban különbözik a befejezett francia forradalomtól, hogy a burzsoázia nemcsak általában a demokráciát árulta el, hanem kiváltképpen a parasztságot. 2. A demokratikus forradalom teljes megvalósulásának alapja a parasztság szabad osztályának megteremtése. 3. Egy ilyen osztály megteremtése a feudális terhek megszüntetését, a feudalizmus szétzúzását jelenti, de még semmi esetre sem szocialista forradalom. 4. A parasztok a burzsoáziának, mégpedig a demokratikus

tervezetet, állítólag „a feudális terhek megváltás nélküli megszüntetésére", de valójában a kicsiny és jelentéktelen terhek eltörlésére, a lényegesebb terhek meghagyására, illetve megváltására vonatkozóan. Gierke úr az orosz Kablukov, Manuilov és Herzenstein urak és a hasonszőrű burzsoá és liberális muzsikbarátok fajtájából való, akik a „paraszti földtulajdon kibővítését" akarják, de azért a földesurakat sem szeretnék megbántani.

burzsoáziának „legtermészetesebb" szövetségesei, s nélkülük a burzsoázia „tehetetlen" a reakcióval szemben.

A konkrét nemzeti sajátosságoknak megfelelő változtatásokkal, feudalizmus helyett jobbágyrendszert mondva, ezeket a tételeket teljes egészében alkalmazhatjuk az 1905-ös Oroszországra is. Kétségtelen, hogy amikor a Marx által megvilágított németországi tapasztalatokból levonjuk a tanulságot, nem juthatunk a forradalom döntő győzelmének más jelszavához, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrájának jelszavához. Kétségtelen, hogy annak a „népnek", amelyet Marx 1848-ban az ellenállást kifejtő reakcióval és az áruló burzsoáziával állított szembe, legfőbb alkotórésze a proletariátus és a parasztság. Kétségtelen, hogy a liberális burzsoázia és az oszvobozsgyenyista urak nálunk Oroszországban is elárulják és el fogják árulni a parasztságot, vagyis egy álreformmal intézik el a dolgot, és amikor döntő harcra kerül a sor a földbirtokosok és a parasztok között, a földbirtokosok oldalára fognak állni. Csak a proletariátus tudja mindvégig támogatni a parasztságot ebben a harcban. Kétségtelen, végül, hogy a parasztok harcának sikere, vagyis az egész földnek a parasztság kezére jutása nálunk Oroszországban is teljes demokratikus forradalmat fog jelenteni és a végigvitt forradalom szociális támasza lesz, de korántsem jelent szocialista forradalmat, sem „szocializálást", amiről a kispolgárság ideológusai, a szociálforradalmárok beszélnek. A parasztfelkelés sikere, a demokratikus forradalom győzelme csak meg-

tisztítja az utat a demokratikus köztársaság talaján a szocializmusért folyó tényleges és döntő harc számára. A parasztság mint földtulajdonnal rendelkező osztály ebben a harcban ugyanolyan áruló, ingadozó szerepet fog játszani, mint most a burzsoázia a demokráciáért folyó harcban. Aki megfeledkezik erről, az megfeledkezik a szocializmusról, az becsapja önmagát és másokat a proletariátus igazi érdekeit és feladatait illetően.

Hogy Marx 1848. évi nézeteinek ismertetése ne legyen hézagos, meg kell említenünk egy lényeges különbséget az akkori német szociáldemokrácia (vagy hogy az akkori nyelven beszéljünk, a proletariátus kommunista pártja) és a mai orosz szociáldemokrácia között. Adjuk át a szót Mehringnek:

„A »Neue Rheinische Zeitung« mint »a demokrácia sajtószerve« lépett a politika színpadára, és akármennyire félreismerhetetlen is az a vörös fonal, amely cikkein végighúzódott, közvetlenül inkább a polgári forradalom érdekeit képviselte az abszolutizmussal és a feudalizmussal szemben, semmint a proletariátus érdekeit a burzsoáziával szemben. Hasábjain kevés anyagot találunk a forradalmi évek külön munkásmozgalmára vonatkozólag, bár természetesen nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy kívüle hetenként kétszer megjelent a Kölni Munkásegylet külön lapja[46], amelyet Moll és Schapper szerkesztett. A mai olvasónak mindenesetre feltűnik, milyen csekély érdeklődést tanúsított a »Neue Rheinische Zeitung« az akkori német munkásmozgalom iránt, noha annak legjobb koponyája, Stephan Born, Marxtól és En-

gelstől tanult Párizsban és Brüsszelben, és 1848-ban Berlinből küldött tudósításokat az újságnak. Born azt mondja visszaemlékezéseiben, hogy Marx és Engels sohasem helytelenítette egy szóval sem az ő munkásagitációját; mindamellett Engels későbbi megjegyzései alapján valószínűnek látszik, hogy ennek az agitációnak legalábbis a módszereivel nem voltak megelégedve, joggal annyiban, hogy Born kénytelen volt a proletariátus Németország legnagyobb részében még teljesen fejletlen osztálytudatának számos olyan engedményt tenni, amely nem tűrte el a kritikát a »Kommunista Kiáltvány« szempontjából, jogosulatlanul annyiban, hogy Born az általa irányított agitációt viszonylag mégis igen jó színvonalon tudta tartani... Kétségtelen, hogy történelmi és politikai szempontból is igazuk volt, amikor a munkásosztály legfontosabb érdekének mindenekelőtt a polgári forradalom lehető legnagyobb fokú előrehajtását tekintették... Mindamellett igen figyelemreméltó bizonyítéka annak, hogyan tudja kiigazítani a munkásmozgalom elemi ösztöne még a legzseniálisabb gondolkodók koncepcióit is, hogy 1849-ben egy specifikus munkásszervezet mellett foglaltak állást, és elhatározták, hogy részt vesznek azon a munkáskongresszuson, amelyet elsősorban a kelet-elbai (Kelet-Poroszország) proletariátus készített elő."[47]

Marx és Engels tehát csak 1849 áprilisában, amikor a forradalmi újság már csaknem egy éve megjelent (a „Neue Rheinische Zeitung" 1848. június 1-én indult meg), foglalt állást egy külön munkásszervezet mellett! Addig egyszerűen a „demokrácia sajtószer-

vét" irányították, amelyet semmilyen szervezeti szál sem fűzött egy önálló munkáspárthoz! Ez a mi mai szemszögünkből nézve hallatlan és hihetetlen tény, világosan megmutatja, milyen óriási a különbség az akkori német és a mostani orosz szociáldemokrata munkáspárt között. Ez a tény megmutatja, mennyivel kevésbé jutottak kifejezésre a német demokratikus forradalomban (az 1848-as Németország gazdasági és politikai elmaradottsága — az állam feldaraboltsága — folytán) a mozgalom proletár vonásai, a mozgalom proletár áramlata. Erről nem szabad megfeledkeznünk (mint ahogy megfeledkezik róla, pl. Plehanov *), amikor értékeljük Marxnak számos — ebből és valamivel későbbi korszakból származó — kijelentését, amelyeket a proletariátus önálló pártja megszervezésének szükségességéről tett. Marx csak a demokratikus forradalom tapasztalatai alapján, csaknem egy év múlva vonta le gyakorlatilag ezt a következtetést: annyira nyárspolgári, kispolgári volt akkor az egész németországi légkör. Számunkra ez a következtetés a nemzetközi szociáldemokrácia fél évszázados tapasztalataiból levont, immár régi és szilárd vívmány, — ezzel a vívmánnyal *kezdtük* szervezni az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot. Nálunk például szó sem lehet arról, hogy a proletariátus forradalmi újságjai a proletariátus szociáldemokrata pártján kívül álljanak, hogy akár egy pillanatra

* A zárójelbe tett szöveg a nyomtatott kiadásokból kimaradt. — *Szerk.*

is egyszerűen mint a „demokrácia sajtószervei" lépjenek fel.

De az ellentét, amely épp csak kezdett megnyilvánulni Marx és Stephan Born között, nálunk annál fejlettebb formában van meg, minél erősebb sodrú forradalmunk demokratikus folyamatában a proletár áramlat. Amikor Mehring arról beszél, hogy Marx és Engels valószínűleg elégedetlen volt Stephan Born agitációjával, túlságosan enyhén és kitérően fejezi ki magát. Engels Bornról 1885-ben (az „Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln" [„Leleplezések a kölni kommunista-perről"] előszavában, Zürich 1885) ezt írta:

A Kommunisták Szövetségének tagjai mindenütt a szélső demokratikus mozgalom élén álltak, bebizonyítva ezzel, hogy a Szövetség a forradalmi tevékenység kitűnő iskolája volt. „...Berlinben Stephan Born betűszedő, aki Brüsszelben és Párizsban aktív tagja volt a Szövetségnek, »Munkástestvériséget« (»Arbeiterverbrüderung«) alapított, amely meglehetősen kiterjedt volt és egészen 1850-ig fennállt. Born igen tehetséges fiatalember, akinek azonban túlságosan sürgős volt, hogy politikai nagysággá váljék, a legkülönfélébb vegyes elemekkel (Krethi und Plethi) »testvériesült«, csak hogy tömeget hozzon össze, és semmiképpen sem volt az az ember, aki az ellentétes tendenciákba egységet, a káoszba világosságot tudott volna vinni. Ezért aztán az egylet közleményeiben tarka összevisszaságban keverednek a »Kommunista Kiáltvány«-ban képviselt nézetek céhemlékekkel és céhkívánságokkal, Louis Blanc- és Proudhon-hulladé-

kokkal, védővámoskodással stb., egyszóval mindenkit ki akartak elégíteni (Allen alles sein). *Sajátlag sztrájkok, szakszervezetek, termelőszövetkezetek szervezésével foglalkoztak, és megfeledkeztek arról, hogy mindenekelőtt az volt a feladat, hogy politikai győzelmekkel előbb meghódítsuk azt a terepet,* amelyen egyedül lehet tartósan keresztülvinni ilyen dolgokat (a mi kiemelésünk). Amikor aztán a reakció győzelmei a Testvériség vezetőivel megéreztették annak szükségességét, hogy közvetlenül bekapcsolódjanak a forradalmi harcba, a körülöttük csoportosított zűrzavaros tömeg magától értetődően cserbenhagyta őket. Born részt vett az 1849. májusi drezdai felkelésben és szerencsésen megmenekült. A »Munkástestvériség« azonban, a proletariátus nagy politikai mozgalmával szemközt, puszta Sonderbundnak bizonyult, amely nagyrészt csak papíron állt fenn, és olyan alárendelt szerepet játszott, hogy a reakció csak 1850-ben, tovább fennálló hajtásait pedig csak több évvel később tartotta szükségesnek betiltani. Bornból (akinek tulajdonképpeni neve Buttermilch*) nem lett politikai nagyság, hanem kis svájci tanár, aki már nem Marxot fordítja a céhek nyelvére, hanem a szelíd Renant a maga édeskés németjére."[49]

* Az első kiadásban itt, Engelst fordítva, tévedtem, és a Buttermilch (író — *Szerk.*) szót nem tulajdonnévnek, hanem köznévnek vettem. Ez a hiba persze rendkívül nagy örömet szerzett a mensevikeknek. Kolcov azt írta, hogy „elmélyítettem Engelst" (megjelent a „Két év alatt" c. cikkgyűjteményben), Plehanov a „Tovariscs"-ban[48] még most is emlegeti ezt a tévedést, szóval

Így értékelte Engels a szociáldemokrácia két taktikáját a demokratikus forradalomban!

Újiszkrásaink szintén olyan oktalan buzgalommal törtetnek az „ökonomizmus" felé, hogy „megvilágosodásukért" dicséretet érdemelnek a monarchista burzsoáziától. Ők is a legtarkább közönséget gyűjtik maguk köré, hízelegnek az „ökonomistáknak", demagóg módon az „öntevékenység", a „demokratizmus", az „autonómia" stb., stb. jelszavaival csalogatják a fejletlen tömeget. Az ő munkásszövetségeik szintén gyakran csak a Hlesztakov-féle[50] új „Iszkra" hasábjain léteznek. Jelszavaikból és határozataikból az tűnik ki, hogy ők éppúgy nem értik meg „a proletariátus nagy politikai mozgalmának" feladatait.

kitűnő alkalmat találtak arra, hogy *elkenjék* a 48-as évek németországi *munkásmozgalma két irányzatának kérdését:* a Born-irányzatét (amely rokon a mi „ökonomistáinkéval") és a marxista irányzatét. Hogy kihasználják az ellenlábas tévedését, még ha csak Born nevéről van is szó, az egész természetes. De ha egy fordítás helyreigazítása révén elkenik két taktika kérdésének lényegét, akkor ez azt jelenti, hogy kapitulálnak a vita lényegét illetően. (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

JEGYZETEK

Lenin „*A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban*" c. könyvét 1905 június—júliusában, az OSZDMP III. kongresszusának, valamint az ezzel egyidejűleg tartott genfi mensevik konferencia munkájának befejezése után írta. Könyve címével kapcsolatban Lenin feljegyezte: „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban (Gondolatok és megjegyzések az OSZDMP III. kongresszusának és az elszakadt szociáldemokraták konferenciájának határozataival kapcsolatban)" („Leninszkij Szbornyik", V. köt., 1929, 315. old.).

Leleplezve a mensevik konferencia határozatainak opportunizmusát, Lenin „A harmadik lépés hátra" címmel a „Proletarij" 1905. július 3-i (június 20-i), 6. számában megjelent cikkében azt írta, hogy tüzetesen ezt külön brosúrában fogja elemezni, amely már sajtó alatt van és a legrövidebb időn belül meg fog jelenni (lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 308. old.). Néhány héttel ezután, augusztus 9-én (július 27-én), a „Proletarij" 11. számában ez a közlemény látott napvilágot: „Megjelent N. Lenin új brosúrája: »A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban«." A könyv az OSZDMP Központi Bizottságának kiadásában Genfben jelent meg; itt élt és dolgozott ebben az időben Lenin. Ugyancsak 1905-ben Oroszországban is kiadta a könyvet az OSZDMP Központi Bizottsága, s külön 10 000 példányban az OSZDMP Moszkvai Bizottsága.

„A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" c. könyv megjelenése nagy esemény volt a párt életében. A művet illegálisan terjesztették Pétervárott, Moszkvában, Permben, Kazanyban, Tifliszben, Bakuban és más orosz városokban. Sz. I. Guszev, aki abban az időben az OSZDMP Odesszai Bizottságának titkára volt, a könyv elolvasása után

ezt írta Leninnek: „Véleményem szerint az Ön brosúrája óriási jelentőségű, ha ugyan nem jelzi új korszak kezdetét. Különösen csodálatba ejt a brosúrát minden ízében átható forradalmi szellem, a munka bámulatos világossága és népszerűsége." („Proletarszkaja Revoljucija", 12. sz., 1925, 41. old.) A „Két taktiká"-t tanulmányozták a földalatti párt- és munkáskörökben. A cári titkosrendőrség a házkutatások és letartóztatások során Oroszország legkülönbözőbb zugaiban találta meg és kobozta el ezt a könyvet. Így például 1905 decemberében Szuvalkiban találtak rá egy házkutatás során. 1906 januárjában Taganrogban foglalták le egy munkásklubban, ahol egy összejövetelen éppen ezt a könyvet tanulmányozták. 1907 februárjában a pétervári sajtóügyi bizottság a könyvet betiltotta, azzal az indoklással, hogy tartalma bűncselekmény a cári kormány ellen. A pétervári törvényszék márciusban megerősítette ezt a betiltást, s ugyanazon év decemberében végzést hozott, amelyben kimondta: „...N. Lenin »A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban« c. brosúrája megsemmisítendő." Ámde a cári kormány nem tudta megsemmisíteni Leninnek ezt az óriási jelentőségű művét.

„A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" c. könyvet Lenin beiktatta „12 év" c. cikkgyűjteményének első kötetébe, amely 1907 november közepén jelent meg Pétervárott. Lenin a könyvet új lapalji jegyzetekkel egészítette ki. A gyűjteményhez fűzött előszóban a könyv jelentőségéről ezt írta: „Itt már rendszeres formában fejtettük ki a köztünk és a mensevikek közt felmerült *alapvető* taktikai nézeteltéréseket; — »az OSZDMP III. kongresszusának« — tavaszi londoni (bolsevik) kongresszusának — és a genfi mensevik konferenciának a határozatai teljes mértékben kifejezésre juttatták ezeket a nézeteltéréseket és azt eredményezték, hogy a proletariátus feladatai szempontjából két *gyökeresen* eltérő értékelést kaptunk egész polgári forradalmunkról." (Lenin Összes Művei, 16. köt., Budapest 1968, 101. old.) A „12 év" c. gyűjteményt nem sokkal megjelenése után elkobozták, de a példányok jelentékeny részét sikerült megmenteni, s a könyvet illegálisan továbbra is kiadták.

„A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forrada-

lomban" c. könyv széles korben elterjedt az Októberi Szocialista Forradalom után. A szovjethatalom éveiben ezt a könyvet, 1960. július 1-i adatok szerint, 146 ízben adták ki a Szovjetunió népeinek 49 nyelvén, összesen 5 734 000 példányban. Ezenkívül megjelent kulfoldon angol, bolgár, cseh, finn, francia, hindi, indonéz, japán, kínai, koreai, lengyel, magyar, maláj, mongol, német, portugál, román, spanyol, szerb, szlovák, vietnami nyelven és más nyelveken.

A konyv kézirata nem maradt fenn teljes egészében. Az SZKP Kozponti Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet Kozponti Pártarchívumában megtalálható e kézirat egy olyan példánya, amelyből a konyv első két fejezete hiányzik. — 5

A „Potyomkin" páncélos felkelése 1905. június 14-én (27-én) kezdődott. A felkelő páncélos behajózott Odesszába, ahol abban az időpontban általános sztrájk folyt. De az odesszai munkások és a tengerészek kozos akciójának kedvező lehetőségeit nem használták ki. Az odesszai bolsevik szervezetet a sok letartóztatás meggyongítette, s a szervezet nem volt egységes. A mensevikek viszont ellenezték a fegyveres felkelést és igyekeztek a munkásokat és a tengerészeket a támadó harctól visszatartani. A cári kormány a „Potyomkin" felkelésének elfojtására kivezényelte az egész fekete-tengeri flottát, de a matrózok nem voltak hajlandók lóni a felkelő hajóra, s a parancsnokok kénytelenek voltak a hajórajt visszavezényelni. A „Potyomkin" tizenegy napig bolyongott a tengeren, s azután élelem és szén híján kénytelen volt a román partokon kikotni és a román hatóságoknak megadni magát. A tengerészek tobbsége kulfoldón maradt. Azokat, akik hazatértek Oroszországba, letartóztatták és bíróság elé állították.

„A Potyomkin" páncéloson kitort felkelés kudarccal végzódott, de a nagy hadihajó legénységének átállása a forradalom oldalára fontos lépés az onkényuralom elleni harc kibontakozásában. E felkelés jelentőségéről szólva Lenin rámutatott arra, hogy ez „kísérlet a *forradalmi hadsereg magvának* megteremtésére" (Lenin Összes Művei, 10. kot., Budapest 1966, 315. old.). — 5.

[3] „*Proletarij*" („A Proletár") — illegális bolsevik hetilap; az OSZDMP Központi Lapja, melyet a III. pártkongresszus határozata értelmében alapítottak. A párt Központi Bizottsága plénumának 1905. április 27-i (május 10-i) határozata Lenint jelölte ki a Központi Lap felelős szerkesztőjének. A lapot Genfben adták ki 1905. május 14-től (27-től) november 12-ig (25-ig). Összesen 26 száma jelent meg. A „Proletarij" a régi, lenini „Iszkra" irányvonalát követte és a „Vperjod" c. bolsevik lap örökébe lépett.

Lenin mintegy 90 cikket és jegyzetet írt a „Proletarij"-ba. Az ő cikkei határozták meg a lap politikai arculatát, ideológiai tartalmát és bolsevik irányvonalát. Lenin mint az újság irányítója és szerkesztője óriási munkát végzett. A cikkeket elvhűség és pártosság hatotta át, az olvasó világos képet kapott a legfontosabb elméleti kérdésekről és a forradalmi mozgalom problémáiról.

A szerkesztőség állandó munkatársai voltak: V. V. Vorovszkij, A. V. Lunacsarszkij, M. Sz. Olminszkij, N. K. Krupszkaja, V. M. Velicskina és V. A. Karpinszkij értékes tevékenységet fejtett ki a szerkesztőségben. A lap szoros kapcsolatot tartott az oroszországi munkásmozgalommal; hasábjain megjelentek a forradalmi mozgalomban közvetlenül részt vevő munkások cikkei és jegyzetei. A helyi tudósítások összegyűjtését és Genfbe küldését V. D. Boncs-Brujevics, Sz. I. Guszev és A. I. Uljanova-Jelizarova szervezte meg. A szerkesztőségnek a helyi pártszervezetekkel és az olvasókkal való levelezését N. K. Krupszkaja és L. A. Fotyijeva intézte.

A „Proletarij" azonnal reagált az orosz és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő eseményeire, kérlelhetetlen harcot vívott a mensevikek és a többi opportunista, revizionista elem ellen.

A lap széles körű propagandamunkát fejtett ki a III. pártkongresszus határozataival kapcsolatban, és fontos szerepet töltött be a bolsevikok szervezeti és eszmei egyesítése terén. A „Proletarij" volt az oroszországi szociáldemokrácia egyetlen olyan lapja, mely következetesen védelmezte a forradalmi marxizmust, kidolgozta az Oroszországban kibontakozott forradalom valamennyi fő kérdését. Az 1905-ös események sok-

oldalú megvilágításával a „Proletarij" nagy tömegeket állított csatasorba a forradalom győzelméért.

A „Proletarij" nagy befolyást gyakorolt a helyi szociáldemokrata szervezetekre. Leninnek a „Proletarij"-ban megjelent egyes cikkeit a helyi bolsevik lapok is átvették és röpirat formájában terjesztették.

Amikor Lenin 1905. november elején elutazott Oroszországba, a lap hamarosan megszűnt. Az utolsó két szám (a 25. és 26. sz.) V. V. Vorovszkij szerkesztésében jelent meg, de Lenin még ezek részére is írt néhány cikket, melyek már Genfből való elutazása után láttak napvilágot. — 5

Szociálforradalmárok (eszerek) — kispolgári párt Oroszországban; 1901 végén—1902 elején alakult különböző narodnyik csoportok és körök („Szociálforradalmárok Szövetsége", „Szociálforradalmárok Pártja" stb.) egyesüléséből. Hivatalos lapjai a „Revoljucionnaja Rosszija" (1900—1905) c. újság és a „Vesztnyik Russzkoj Revoljucii" (1901—1905) c. folyóirat lettek. Az eszerek nézeteiben a narodnyikság és a revizionizmus eszméi eklektikusan keveredtek. Lenin kifejezése szerint az eszerek „a narodnyikság elnyűtt köntösét a marxizmus divatos opportunista »kritikájával« akarják megfoltozni" (lásd Lenin Összes Művei, 11. köt., Budapest 1966, 273. old.). Az eszerek nem látták az osztálykülönbséget a proletariátus és a parasztság között, s elpalástolva a parasztságon belüli osztályrétegződést és ellentmondásokat, tagadták a proletariátus vezető szerepét forradalomban. Taktikájuk — az egyéni terror, amelyet az eszerek az önkényuralom elleni harc fő módszerének tartottak — nagy kárt okozott a forradalmi mozgalomnak, megnehezítette a tömegeknek a forradalmi harcra való megszervezését.

Agrárprogramjukban az eszerek tervbe vették a földmagántulajdon megszüntetését, a föld átadását a földközösségeknek az egyenlősítő használat alapján, és különféle szövetkezetek kifejlesztését. Ebben a programban, amelyet az eszerek a „föld szocializálásának" programjaként próbáltak feltüntetni, nyoma sem volt a szocializmusnak, mert csupán a föld magántulajdonának megszüntetése, mint Lenin kimutatta, nem vet-

het véget sem a tőke uralmának, sem a tömegek nyomorának. Az eszerek agrárprogramjának reális, történelmileg haladó tartalma a földesúri birtokok felszámolásáért folytatott harc volt; ez a követelés objektíve kifejezte a parasztság érdekeit és törekvéseit a polgári demokratikus forradalom időszakában.

A bolsevik párt leleplezte az eszereknek azt a próbálkozását, hogy szocialistáknak álcázzák magukat, szívós harcot folytatott az eszerekkel a parasztokra gyakorolt befolyásért, felfedte, milyen ártalmas az egyéni terror taktikája a munkásmozgalomra nézve. Ugyanakkor a bolsevikok, meghatározott feltételek mellett, a cárizmus elleni harcban ideiglenes egyezségeket kötöttek az eszerekkel.

A parasztság osztályrétegződése végső soron meghatározta az eszer párt politikai és eszmei állhatatlanságát, szervezeti ziláltságát, s azt eredményezte, hogy az eszerek állandóan ingadoztak a liberális burzsoázia és a proletariátus között. Az eszer párttól már az első orosz forradalom éveiben elszakadt a a jobbszárnya, amely megalakította a „Népi Szocialista Munkáspárt"-ot (az eneszek pártját); ez nézeteit tekintve közel állt a kadetokhoz; balszárnya pedig létrehozta a „maximalisták" félanarchista szövetségét. A sztolipini reakció idején az eszer párt eszmeileg és szervezetileg teljesen felbomlott. Az első világháború idején az eszerek többsége a szociálsovinizmus álláspontjára helyezkedett.

Az 1917. februári polgári demokratikus forradalom győzelme után az eszerek a mensevikekkel és a kadetokkal együtt az ellenforradalmi burzsoá-földesúri ideiglenes kormány fő támaszát alkották, s a párt vezetői (Kerenszkij, Avkszentyev, Csernov) a kormány tagjai voltak. Az eszerek balszárnya 1917. november végén megalakította a baloldali eszerek önálló pártját. A baloldali eszerek, hogy megtartsák a paraszti tömegekre gyakorolt befolyásukat, formálisan elismerték ugyan a szovjethatalmat és egyezségre léptek a bolsevikokkal, de nem sokkal ezután harcot indítottak a szovjethatalom ellen.

A külföldi intervenció és a polgárháború éveiben az eszerek ellenforradalmi felforgató tevékenységet folytattak, aktívan támogatták az intervenciósokat és a fehérgárdista tábornokokat, részt vettek ellenforradalmi összeesküvésekben, terror-

cselekményeket szerveztek a szovjetállam és a kommunista párt funkcionáriusai ellen. A polgárháború befejezése után az országon belül és a fehérgárdista emigránsok táborában folytatták aknamunkájukat a szovjetállam ellen. — 6

[5] *„Oszvobozsgyenyije"* („Felszabadulás") — kéthetenként megjelenő folyóirat, amelyet külföldön adtak ki 1902. június 18-tól (július 1-től) 1905. október 5-ig (18-ig) P. B. Sztruve szerkesztésében. A folyóirat az orosz liberális burzsoázia lapja volt és következetesen hirdette a mérsékelt monarchista liberalizmus eszméit. 1903-ban a folyóirat körül létrejött (és 1904 januárjában meg is alakult) a „Felszabadulás Szövetsége", amely 1905 októberéig állt fenn. Az „oszvobozsgyenyisták" az alkotmánypárti zemsztvósokkal együtt az oroszországi liberális monarchista burzsoázia pártjának, az 1905 októberében megalakult alkotmányos demokrata (kadet) pártnak a magvát alkották. — 8

[6] *Akimovizmus* — „ökonomista", szélsőséges opportunista irányzat. Nevét V. P. Akimovról kapta. —8

[7] *Az OSZDMP III. kongresszusa* Londonban ülésezett 1905. április 12. és 27. (április 25. és május 10.) között. A kongresszust a bolsevikok készítették elő, és egész munkájukat Lenin irányította. A mensevikek nem voltak hajlandók részt venni a kongresszuson és Genfben összehívták konferenciájukat.

A kongresszuson 38 küldött vett részt: 24 küldött szavazati joggal, 14 küldött tanácskozási joggal. Szavazati joggal az OSZDMP 21 bizottságának a küldöttei vettek részt. Lenin az Odesszai Bizottság küldötte volt. A küldöttek közt szerepeltek V. V. Vorovszkij, Rozalija Zemljacska, N. K. Krupszkaja, A. A. Bogdanov, A. V. Lunacsarszkij, M. M. Litvinov, M. G. Chakaja és mások. A kongresszus elnökének Lenint választották meg.

A kongresszus megvizsgálta az Oroszországban kibontakozó forradalom alapvető kérdéseit, és meghatározta a proletariátusnak és pártjának feladatait. A kongresszus a következő kérdéseket vitatta meg: a Szervező Bizottság beszámolója; a fegy-

veres felkelés; a kormány politikájához való viszony a forradalom előestéjén; az ideiglenes forradalmi kormány kérdése; a parasztmozgalomhoz való viszony; a párt szervezeti szabályzata; az OSZDMP elszakadt részéhez való viszony; a nemzetiségi szociáldemokrata szervezetekhez való viszony; a liberálisokhoz való viszony; gyakorlati megegyezések az eszerekkel; propaganda és agitáció; a Központi Bizottságnak és a helyi bizottságok küldötteinek beszámolói és más beszámolók.

A kongresszuson megvitatott valamennyi alapvető kérdésben Lenin írta meg a határozati javaslatot. A kongresszuson előadói beszédet mondott a szociáldemokráciának az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételéről és a parasztmozgalom támogatásáról szóló határozati javaslatról, s beszédet mondott a fegyveres felkelésről, a kormánynak a forradalom előestéjén folytatott taktikájához való viszonyról, a munkásoknak és az értelmiségieknek a szociáldemokrata szervezeteken belüli viszonyáról, a párt szervezeti szabályzatáról, a KB tevékenységéről tartott beszámolóval kapcsolatban és más kérdésekről. A kongresszus felvázolta a párt stratégiai tervét a polgári demokratikus forradalomban, amely abban állt, hogy a proletariátus legyen a forradalom vezetője, irányítója, s a parasztsággal szövetségben, a burzsoáziát elszigetelve, harcoljon a forradalom győzelméért — az önkényuralom megdöntéséért és a demokratikus köztársaság kikiáltásáért, a feudalizmus összes maradványainak felszámolásáért. Ebből a stratégiai tervből kiindulva, a kongresszus meghatározta a párt taktikai irányvonalát. A kongresszus a párt fő és halaszthatatlan feladataként jelölte meg a fegyveres felkelés megszervezését. Leszögezte, hogy a fegyveres népi felkelés győzelmének eredményeképpen meg kell alakítani az ideiglenes forradalmi kormányt, amelynek el kell fojtania az ellenforradalom ellenállását, meg kell valósítania az OSZDMP minimális programját, meg kell teremtenie a feltételeket a szocialista forradalomra való átmenethez.

A kongresszus revízió alá vette a párt szervezeti szabályzatát; a szervezeti szabályzatnak a párttagságról szóló 1. pontját a lenini megfogalmazásban fogadta el; kiküszöbölte a kétközpontúság (Központi Bizottság és Központi Lap) rendszerét és

egységes irányító pártközpontként a Központi Bizottságot jelölte meg; pontosan meghatározta a KB jogait és a helyi bizottságokhoz való viszonyát.

A kongresszus elítélte a mensevikek tényked ését, a szervezeti és a taktikai kérdésekben kifejezésre jutó opportunizmusukat. Minthogy az „Iszkra" a mensevikek kezébe került és opportunista irányvonalat képviselt, az OSZDMP III. kongresszusa megbízta a Központi Bizottságot egy új Központi Lapnak — a „Proletarij"-nak — megalapításával. A „Proletarij" szerkesztőjének a KB 1905. április 27-i (május 10-i) plénumán Lenint jelölték ki.

Az OSZDMP III. kongresszusának óriási történelmi jelentősége van. Ez volt az első bolsevik kongresszus. A kongresszus a pártot és a munkásosztályt a demokratikus forradalom győzelméért vívott küzdelem harci programjával vértezte fel. A III. pártkongresszus munkájáról és jelentőségéről lásd Leninnek „A harmadik kongresszus" c. cikkét (Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 206—212. old.). A kongresszus határozatait Lenin ebben a könyvében indokolta meg. — 8

[8] A mensevik „Iszkrá"-ról van szó. A II. pártkongresszuson megerősítették a párt Központi Lapjának következő összetételű szerkesztőségét: Lenin, G. V. Plehanov és L. Martov. De a mensevik Martov a kongresszus határozata ellenére nem vállalta el a szerkesztőségi tagságot, mert a szerkesztőségbe nem választották be a régi mensevik szerkesztőket (P. B. Akszelrodot, A. N. Potreszovot és Vera Zaszulicsot). Így az „Iszkra" 46—51. számát Lenin és Plehanov szerkesztette. Plehanov később a mensevikekhez csatlakozott és követelte, hogy vegyék be a szerkesztőségbe a kongresszus által elutasított régi mensevik szerkesztőket. — 8

[9] *Buligin-bizottság* — különleges tanácskozás, amelyet a cár 1905. február 18-i (március 3-i) rendeletére A. G. Buligin belügyminiszter elnöksége alatt hoztak létre. A bizottság tagjai nagybirtokosok, a reakciós nemesség képviselői voltak. Feladata az volt, hogy előkészítse az Állami Duma egybehívását.

ról szóló törvényt, ám a rendelet és az azzal egyidejűleg kiadott cári kiáltvány feladatként jelölte meg a fennálló megrendíthetetlen törvények teljes megóvását és a cári önkényuralom minden úton-módon való megszilárdítását.

Miután a bizottság Peterhofban a cár elnökletével több tanácskozást tartott, augusztus 6-án (19-én) napvilágot látott egy cári kiáltvány, az Állami Duma létrehozásáról szóló törvény és a duma választási szabályzata. Választójogot csak a földesuraknak, a tőkéseknek és kisszámú önálló parasztgazdának adtak. A törvény által megállapított 412 képviselői mandátumból a parasztok csak 51 mandátumot kaptak. Az Állami Dumának nem volt törvényhozó joga, csak a cár mellett működő tanácskozó szervként vitathatott meg néhány kérdést. A Buligin-duma jellemzésére Lenin azt írta, hogy ez a duma „a »népképviselet« legpimaszabb megcsúfolása" (lásd Lenin Összes Művei, 11. köt., Budapest 1966., 174. old.).

A bolsevikok a munkásokat és a parasztokat a Buligin-duma aktív bojkottálására szólították fel, s az egész agitációs kampányt a következő jelszavak köré összpontosították: fegyveres felkelés, forradalmi hadsereg, ideiglenes forradalmi kormány. A mensevikek lehetségesnek tartották a duma-választásokon való részvételt és a liberális burzsoáziával való együttműködés mellett foglaltak állást.

A Buligin-duma bojkottálásának kampányát a bolsevikok felhasználták az összes forradalmi erők mozgósítására, politikai tömegsztrájkok szervezésére és a fegyveres felkelés előkészítésére. A Buligin-duma választásait nem tartották meg, és a kormány a dumát nem tudta összehívni. A forradalom fokozódó lendülete és az októberi politikai sztrájk elsöpörte a dumát. A Buligin-duma kérdésében lásd Lenin következő cikkeit: „Az alkotmány vására", „A Buligin-duma bojkottja és a felkelés", „»A cár egyesülése a néppel és a nép egyesülése a cárral«", „A monarchista burzsoázia uszályában vagy a forradalmi proletariátus és a parasztság élén?" stb. (lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 57—61. old. és Lenin Összes Művei, 11. köt., Budapest 1966, 156—164., 171—179. és 187—198. old.). — 11

[10] *„Szocial-Demokrat"* („A Szociáldemokrata") — mensevik lap; grúz nyelven jelent meg Tifliszben 1905. április 7-től (20-tól) november 13-ig (26-ig). Összesen 6 száma látott napvilágot. A lapot N. Zsordanija, a grúz mensevikek vezetője szerkesztette.

„A rendi országgyűlés és a mi taktikánk" c. cikket, amely a „Szocial-Demokrat" 1905. április 7-i (20-i), 1. számában jelent meg, Zsordanija írta, „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" hetedik fejezetében Lenin elemzi és bírálja ezt a cikket (lásd ebben a kötetben, 69—76. old.). — 32

[11] *„Sipov-féle" alkotmánynak* Lenin azt a tervezetet nevezi, amelyet D. N. Sipov mérsékelt liberális, a zemsztvósok jobboldali szárnyának vezetője dolgozott ki. Arra törekedve, hogy korlátozza a forradalom lendületét, s ugyanakkor bizonyos engedményeket csikarjon ki a cári kormánytól a zemsztvók számára, Sipov azt javasolta, hogy alakítsanak a cár mellett egy tanácskozó jellegű képviseleti szervet. A mérsékelt liberálisok ezzel az alkuval arra törekedtek, hogy rászedjék a néptömegeket, fenntartsák a monarchiát és ugyanakkor maguknak bizonyos politikai jogokat biztosítsanak. — 34

[12] Lásd Marx és Engels Művei, 3. köt., Budapest 1960, 10. old. — 43

[13] *„Szin Otyecseszтva"* („Honfi") — liberális irányzatú napilap, Pétervárott adták ki 1856-tól 1900-ig és 1904. november 18-tól (december 1-től). A lap munkatársai a „Felszabadulás Szövetsége"-nek tagjai és különböző árnyalatú narodnyikok voltak. 1905. november 15-től (28-tól) a lap az eszer párt sajtószerve; 1905. december 2-án (15-én) betiltották. — 55

[14] *„Nasa Zsizny"* („Életünk") — a kadetok balszárnyához közelálló napilap; megszakításokkal 1904. november 6-tól (19-től) 1906. július 11-ig (24-ig) jelent meg Pétervárott. — 55

[15] *„Nasi Dnyi"* („Napjaink") — liberális irányzatú napilap; Pé-

tervárott adták ki 1904. december 18-tól (31-től) 1905. február 5-ig (18-ig); 1905. december 7-én (20-án) újból megindították a lapot, de mindössze két száma látott napvilágot. — 55

[16] Lásd Marx—Engels: A Kommunista Párt kiáltványa. (Lásd Marx és Engels Művei, 4. köt., Budapest 1959, 470. old.) — 55

[17] „*A tokbabújt ember*" — Csehov ugyanilyen c. elbeszélésének hőse. A megcsontosodott, az élettől elszakadt, minden újtól rettegő emberek jelképévé vált. — 57

[18] Lenin erre a könyvre hivatkozik: „Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Herausgegeben von Franz Mehring" („K. Marx, F. Engels és F. Lassalle irodalmi hagyatékából. Franz Mehring kiadásában.") III. köt. Stuttgart 1902. 211. old. Vö. Marx és Engels Művei, 6. köt., Budapest 1962, 100. old. — 65

[19] A. N. Potreszovnak (Sztarovernak) a liberálisokhoz való viszonyra vonatkozó határozati javaslatáról van szó, amelyet az OSZDMP II. kongresszusa fogadott el. Lenin ezt a határozatot „Munkásdemokrácia és burzsoá demokrácia" c. cikkében is bírálta (lásd Lenin Összes Művei, 9. köt., Budapest 1966, 158—167. old.). — 68

[20] A csuzimai ütközetről van szó; ezt a tengeri csatát Csuzima sziget közelében, 1905. május 14—15-én (27—28-án) az orosz—japán háború alatt vívták. Az ütközet az orosz hajóhad pusztulásával végződött. — 70

[21] A „*parlamenti kretenizmus*" kifejezést, amellyel Leninnél nemegyszer találkozunk, Marx és Engels használta. Mint Engels írja, „a parlamenti kretenizmus" „kórság, amely szerencsétlen áldozatait azzal a felemelő meggyőződéssel tölti el, hogy az egész világot, múltját és jövendőjét annak az adott képviselőtestületnek a szótöbbsége irányítja és határozza meg, amelynek szerencséje van őket tagjai közé sorolni" (lásd Marx és Engels Művei, 8. köt., Budapest 1962, 80. old.).

Lenin ezt a kifejezést az opportunistákkal kapcsolatban használta, akik azt tartották, hogy a parlamenti rendszer mindenható, a parlamenti tevékenység pedig minden körülmények között a politikai harc egyetlen és fő formája. — 74

[22] Azokról a nézeteltérésekről van szó, amelyek a Németországi Szociáldemokrata Párt 1895. október 6. és 12. között Breslauban tartott kongresszusán az agrárprogram tervezetének megvitatása során felmerültek. Az agrárprogram tervezetében jelentős hibák voltak, többek között kifejezésre jutott benne az a tendencia, hogy a proletár pártot „általános népi" párttá változtassák. A tervezetet az opportunistákon kívül A. Bebel és W. Liebknecht is védelmezte. Az agrárprogram tervezetét a kongresszuson keményen megbírálta K. Kautsky, Clara Zetkin és több más szociáldemokrata. A kongresszus szótöbbséggel (158 szavazattal 63 ellenében) elvetette a bizottság által benyújtott agrárprogram-tervezetet. — 77

[23] L. Nagyezsgyin (J. O. Zelenszkij álneve) „A forradalom előestéje. Az elméleti és taktikai kérdések nem időszaki szemléje" c. brosúrájáról van szó, amely 1901-ben jelent meg. Lenin „Mi a teendő?" c. munkájában élesen megbírálta Nagyezsgyin brosúráját. — 84

[24] „*Frankfurter Zeitung*" („Frankfurti Újság") — napilap, a német nagytőzsdések sajtószerve; 1856-tól 1943-ig jelent meg Majna-Frankfurtban. 1949-től „Frankfurter Allgemeine Zeitung" („Frankfurti Általános Újság") címmel jelenik meg ismét; a nyugatnémet monopoltőkések szócsöve. — 88

[25] Leninnek „A szociáldemokrácia és az ideiglenes forradalmi kormány" és „A proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája" c. cikkeiről van szó, amelyek a „Vperjod" c. bolsevik lap 13. és 14. számában jelentek meg. (Lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 1—18. és 19—29. old.). — 96

[26] Lenin arra a programra gondol, amelyet 1874-ben a blanquis-

táknak, a Párizsi Kommün volt tagjainak londoni csoportja bocsátott ki. (Lásd Marx és Engels Művei, 18. köt., Budapest, 1969, 500—506. old.)

Blanquizmus — a francia szocialista mozgalom egyik áramlata, melynek élén Louis-Auguste Blanqui (1805—1881) kimagasló francia forradalmár, a francia utópikus kommunizmus jeles képviselője állt.

A blanquizmus tagadja az osztályharcot, „nem a proletariátus osztályharcától, hanem egy élenyésző értelmiségi kisebbség összeesküvésétől várja, hogy kiszabadítsa az emberiséget a bérrabszolgaságból" (Lenin Összes Művei, 13. köt., Budapest 1966, 74. old.). A forradalmi párt tevékenységét összeesküvők titkos csoportjának akcióival akarták felcserélni, figyelmen kívül hagyták a felkelés győzelméhez elengedhetetlen konkrét körülményeket és semmibe vették a tömegekkel való kapcsolatot. — 99

[27] *A Németországi Szociáldemokrata Párt erfurti programját* 1891 októberében az erfurti kongresszuson fogadták el. Az erfurti program előrelépést jelentett a gothai programhoz (1875) képest; a program alapja a marxizmusnak a kapitalista termelési mód elkerülhetetlen csődjéről és a szocialista termelési móddal való felváltásáról szóló tanítása volt. A program hangsúlyozta, hogy a munkásosztálynak feltétlenül politikai harcot kell folytatnia, rámutatott a pártnak mint e harc vezetőjének szerepére stb.; ám az erfurti program is jelentős engedményeket tett az opportunizmusnak. Az erfurti programtervezetet Engels tüzetesen megbírálta (lásd „Az 1891-es szociáldemokrata programtervezet kritikájához". Marx és Engels Művei, 22. köt., Budapest 1970.), s ezzel lényegében bírálatot gyakorolt az egész II. Internacionálé opportunizmusa felett. A II. Internacionálé pártjai számára ugyanis az erfurti program afféle mintaképül szolgált. A német szociáldemokrácia vezetősége azonban a párt tömegei előtt eltitkolta Engels bírálatát, legfontosabb megjegyzéseit pedig nem vette figyelembe a program végleges szövegének kidolgozásakor. Lenin azt tartotta, hogy az erfurti program fő fogyatékossága az opportunizmus-

nak tett gyáva engedmény, az, hogy a program hallgat a proletariátus diktatúrájáról. — 107

[28] „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" tizedik fejezetéhez csatolt jegyzetet Lenin 1905 júliusában írta. A könyv első kiadásában ez a jegyzet nem szerepel; első ízben 1926-ban jelent meg a „Leninszkij Szbornyik" V. kötetében. — 108

[29] Engels levele Turatihoz. 1894. január 26. (Lásd Marx—Engels: Válogatott levelek, Budapest 1950, 548—552. old.) — 108

[30] A „Proletarij" 3. számában megjelent Lenin „Az ideiglenes forradalmi kormányról" c. cikke (második cikk) (lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 233—240. old.). Lenin ebben az írásában idézi Engels „A bakunyinisták munkában. Emlékirat az 1873. évi spanyolországi felkelésről" c. cikkét, amelyben bírálja a bakunyinistáknak Lenin által említett határozatát (lásd Marx és Engels Művei, 18. köt., Budapest 1969, 450—466. old.). — 118.

[31] Marxnak „A hegeli jogfilozófia kritikájához" c. munkájában tett megállapításáról van szó. (Lásd Marx és Engels Művei, 1. köt., Budapest 1957, 384. old.) — 122

[32] Utalás a 7. parancsolatra. (Lásd II. Mózes 20, 7.) — 122

[33] „*L'Humanité*" („Az Emberiség") — napilap, amelyet 1904-ben Jean Jaurès alapított mint a Francia Szocialista Párt lapját. Az imperialista világháború éveiben a lap a Francia Szocialista Párt szélsőjobbszárnyának kezében volt és soviniszta álláspontot foglalt el. 1920 decemberében a Francia Szocialista Párt Tours-ban végbement szakadása és a Franciaországi Kommunista Párt megalakulása után a lap a kommunista párt központi lapja lett. Az „Humanité" Párizsban jelenik meg, és jelenleg a Francia Kommunista Párt központi lapja. — 124

[34] *Az OSZDMP II. kongresszusáról* van szó, amely 1903. július

17. (30.) és augusztus 10. (23.) között folyt le. A kongresszus első 13 ülését Brüsszelben tartották. Azután a rendőrségi üldözések miatt a kongresszus üléseit áthelyezték Londonba.

A kongresszust az „Iszkra" készítette elő, amely Lenin vezetésével óriási munkát végzett az oroszországi szociáldemokratáknak a forradalmi marxizmus elvei alapján való egyesítése érdekében.

A kongresszuson 43 szavazati joggal rendelkező küldött vett részt, akik 26 szervezetet képviseltek (a „Munka Felszabadítása" csoportot, az „Iszkra" szervezetet, a Bund Külföldi és Központi Bizottságát, az „Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Külföldi Ligájá"-t, az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségé"-t, továbbá 20 oroszországi szociáldemokrata bizottságot és szövetséget). Néhány küldött 2 szavazattal rendelkezett, ezért a szavazatok száma a kongresszuson 51 volt. A kongresszus összetétele nem volt homogén. Nemcsak az „Iszkra" követői vettek részt rajta, hanem ellenfelei, valamint ingatag, állhatatlan elemek is. A kongresszus legfontosabb feladata a párt programjának és szervezeti szabályzatának jóváhagyása és a vezető pártszervek megválasztása volt. Lenin és követői a kongresszuson elszánt harcot vívtak az opportunisták ellen.

Az opportunisták elkeseredett támadásokat intéztek a kongresszuson megvitatott programtervezet ellen, amelyet az „Iszkra" szerkesztősége dolgozott ki, és különösen az ellen a tétel ellen, hogy a pártnak a munkásmozgalomban vezető szerepet kell betöltenie, valamint a proletárdiktatúra kivívásának szükségességéről szóló pont és a program agrárrésze ellen. A kongresszus elutasította az opportunisták próbálkozásait, és egyhangúlag (egy tartózkodással) jóváhagyta azt a pártprogramot, amely megfogalmazta mind a proletariátus legközelebbi feladatait a küszöbönálló polgári demokratikus forradalomban (minimális program), mind pedig azokat a feladatokat, amelyek a szocialista forradalom győzelmével és a proletárdiktatúra kivívásával kapcsolatosak (maximális program). A nemzetközi munkásmozgalom történetében Marx és Engels halála óta először került elfogadásra forradalmi prog-

ram, melyben Lenin követelésére a proletárdiktatúráért való harc a munkásosztály pártjának fő feladataként szerepel.

A párt szervezeti szabályzatának megvitatása során éles harc bontakozott ki a pártépítés szervezeti elveinek kérdésében.

A Lenin által javasolt megfogalmazásban a párttagság feltételeként nemcsak a program elismerése és a párt anyagi támogatása szerepelt, hanem az egyik pártszervezetben való személyes részvétel is. Martov az első pontnak olyan megfogalmazását javasolta, amely a párttagság feltételéül a program elismerésén és a párt anyagi támogatásán kívül csupán annyit kötött ki, hogy a párttag valamelyik pártszervezet irányításával rendszeresen személyesen támogassa a pártot. Martov megfogalmazását, amely megkönnyítette az összes állhatatlan elemeknek a pártba való bejutását, a kongresszuson nemcsak az opportunisták támogatták, hanem az „engedékeny" (állhatatlan) iszkrások is, és a kongresszus jelentéktelen szótöbbséggel elfogadta. Később, az OSZDMP III. kongresszusa a II. kongresszus határozatát megváltoztatva, a szervezeti szabályzat első pontjának Lenin által javasolt megfogalmazását fogadta el. Egészében viszont a II. kongresszus is azt a szervezeti szabályzatot hagyta jóvá, amelyet Lenin dolgozott ki. A kongresszus több határozatot hozott a taktikai kérdésekre vonatkozóan.

A kongresszuson szakadás történt az iszkrás irányzat következetes hívei, a leninisták és az úgynevezett „engedékeny" iszkrások, a martovisták között. A lenini irányzat hívei kapták a szavazatok többségét a központi pártszervek tagjainak megválasztása során, és ezért ettől kezdve bolsevikoknak (a többséghez tartozóknak), Martov híveit pedig, akik kisebbségben maradtak, mensevikeknek (a kisebbséghez tartozóknak) nevezték.

A kongresszusnak óriási jelentősége volt az oroszországi munkásmozgalom fejlődése szempontjából. Véget vetett a szociáldemokrata mozgalomban uralkodó kisipari módszereknek meg a körösdinek, és megteremtette a munkásosztály forradalmi pártját, az új típusú pártot. Ez a kongresszus azt jelentette, hogy az oroszországi szociáldemokráciában győztek Lenin elvei, s fordulópont volt a nemzetközi munkásmozgalomban.

Lenin ezt írta: „A bolsevizmus mint politikai eszmeáramlat és mint politikai párt 1903 óta áll fenn." (Lásd Lenin Összes Művei, 41. köt., Budapest 1974, 7. old.) — 138

[35] Arról a *„szervezeti szabályzatról"* van szó, amelyet 1905-ben a genfi mensevik konferencia fogadott el. A „szervezeti szabályzatot" Lenin „A harmadik lépés hátra" c. cikkében (lásd Lenin Összes Művei, 10. köt., Budapest 1966, 229—308. old.) és „A »Munkások a pártszakadásról« című brosúra előszava" (lásd Lenin Összes Művei, 11. köt., Budapest 1966, 149—155. old.) c. írásában is bírálta. — 140

[36] Marx: Osztályharcok Franciaországban 1848-tól 1850-ig. (Lásd Marx és Engels Művei, 7. köt., Budapest 1962, 81. old.) — 144

[37] *„Rasszvet"* („Virradat") — legális liberális napilap; Pétervárott adták ki 1905. március 1-től (14-től) november 29-ig (december 12-ig). — 156

[38] Engels *„A bakunyinisták munkában. Emlékirat az 1873. évi spanyol felkelésről"* c. cikke Lenin szerkesztésében jelent meg orosz fordításban; külön brosúra formájában az OSZDMP Központi Bizottsága 1905-ben adta ki, majd pedig 1906-ban új kiadásban megjelent Pétervárott is. (Lásd Marx és Engels Művei, 18. köt., Budapest 1969, 450—466. old.)

„A Központi Vezetőség üzenete a Kommunisták Szövetségéhez", melyet Marx és Engels 1850 márciusában írt, orosz nyelven 1906-ban jelent meg Karl Marx „Kelnszkij processz kommunyisztov" („A kölni kommunista per") c. brosúrájának mellékleteként. A brosúra a pétervári „Molot" kiadónál jelent meg. (Lásd Marx és Engels Művei, 7. köt., Budapest 1962, 236—245. old.) — 159

[39] Lásd Marx és Engels Művei, 17. köt., Budapest 1968, 285—335. old. — 167

[40] Marx: A válság és az ellenforradalom. (Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 385. old.) — 173

[41] Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 33. old. — 174

[42] Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 33. old. — 175

[43] Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 8. old. — 175

[44] Engels: A berlini vita a forradalomról. (Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 56—57. old.) — 176

[45] Marx: A feudális terhek megszüntetéséről szóló törvény tervezete. (Lásd Marx és Engels Művei, 5. köt., Budapest 1961, 268—269. old.) — 178

[46] *A Kölni Munkásegylet lapja* kezdetben a „Zeitung des Arbeitervereins zu Köln" („A Kölni Munkásegylet Újsága") címet viselte, alcíme pedig ez volt: „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" („Szabadság, Testvériség, Munka"). A lap 1848. áprilistól októberig jelent meg a Kommunisták Szövetsége tagjainak szerkesztésében, mégpedig előbb, 1848 júliusáig, Andreas Gottschalk, majd Joseph Moll volt a szerkesztő. Összesen 40 szám jelent meg. A lap hasábjain megvilágította a Kölni Munkásegyletnek és a Rajna-tartomány más munkásegyleteinek tevékenységét. A lap megszűnése után a Kölni Munkásegylet október 26-tól ismét kiadta a lapot „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" címmel. Ilyen címmel a lap kisebb megszakítással 1849. június 24-ig jelent meg. 32 száma került kiadásra. — 180

[47] Lásd Marx és Engels Művei, 6. köt., Budapest 1962, 415., 572., 573. és 578—579. old. — 181

[48] „*Tovarisc*s" („Társ") — burzsoá napilap; Pétervárott jelent meg 1906. március 15-től (28-tól) 1907. december 30-ig (1908. január 12-ig). Formailag a lap nem volt pártlap, valójában azonban a baloldali kadetok sajtószerve volt. A lap közvetlen munkatársai Sz. N. Prokopovics és J. D. Kuszkova voltak. A lapba írtak mensevikek is. — 184

[49] Engels: A Kommunisták Szövetsége történetéhez. (Lásd Marx és Engels Művei, 21. köt., Budapest 1970. 212. old. — 184

[50] *Hlesztakov* — Gogol „Revizor" c. színdarabjának fő alakja, a könnyelmű, szélhámos hivatalnok típusa. — 185

TARTALOM

Előszó 5

1. A legidőszerűbb politikai kérdés 11

2. Mit ad nekünk az OSZDMP III. kongresszusának az ideiglenes forradalmi kormányról szóló határozata? .. 16

3. Mit jelent „a forradalomnak a cárizmus feletti döntő győzelme"? 26

4. A monarchikus rendszer felszámolása és a köztársaság 36

5. Hogyan kell „előbbre vinni a forradalmat"? 44

6. Honnan fenyegeti a proletariátust az a veszély, hogy meg lesz kötve a keze a következetlen burzsoázia elleni harcban? 49

7. Taktika „a konzervatívoknak a kormányból való eltávolítására" 69

8. Az oszvobozsgyenyizmus és az újiszkrásság 76

9. Mit jelent szélső ellenzéki pártnak lenni forradalom idején? 89

10. A „forradalmi kommünök" és a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája 94

11. Az OSZDMP III. kongresszusa és a „konferencia" néhány határozatának futólagos összehasonlítása 109

12. Gyengül-e a demokratikus forradalom lendülete, ha a burzsoázia eltántorodik a forradalomtól? 117

13. Befejezés. Merjünk-e győzni? 131

Utószó. Még egyszer az oszvobozsgyenyista irányzatról, még egyszer az újiszkrás irányzatról 147

I. Miért dicsérik a polgári liberális realisták a szociáldemokrata „realistákat"? 147

II. Martinov elvtárs újra „elmélyíti" a kérdést 159

III. A diktatúra vulgáris polgári ábrázolása és Marx nézete a diktatúráról 171

Jegyzetek 187

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A MARXIZMUS—LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK
SZERKESZTŐSÉGE
KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója • A borító Erdélyi János munkája • Műszaki vezető Mózes Tibor • Műszaki szerkesztő Székffy Gyula • A szedést 1976. XI. 19-én kezdték meg • Megjelent 1977. IV. 9-én, 20 000 példányban • Terjedelme 10,8 (A/5) ív • 76.1364/1—3352 Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató

A MARXIZMUS—LENINIZMUS KLASSZIKUSAINAK KISKÖNYVTÁRA

Az eddig megjelent kötetek:

1. sz. *Marx—Engels:* A Kommunista Párt kiáltványa
2. sz. *Lenin:* „Baloldaliság" a kommunizmus gyermekbetegsége
3. sz. Lenin utolsó írásai
4. sz. *Marx:* A gothai program kritikája
5. sz. *Marx—Engels:* Az I. Internacionáléról
6. sz. *Engels:* A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig
7. sz. Lenin Magyarországról
8. sz. *Lenin:* A szocialista gazdálkodásról
9. sz. *Lenin:* A szocialista és tőkésállamok békés egymás mellett éléséről
10. sz. *Lenin:* Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka
11. sz. *Lenin:* Mi a teendő?
12. sz. *Engels:* Ludwig Feuerbach és a klasszikus német filozófia vége
13. sz. *Marx—Engels:* Technika és társadalom
14. sz. *Lenin:* A proletárforradalom és a renegát Kautsky
15. sz. *Engels:* Az erőszak szerepe a történelemben
16. sz. *Lenin:* Állam és forradalom
17. sz. *Lenin:* A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban
18. sz. *Lenin:* A szovjethatalom soron levő feladatai
19. sz. *Marx—Engels:* Feuerbach. A materialista és az idealista szemlélet ellentéte („A német ideológia". 1. fejezet.)
20. sz. *Lenin:* Marx, Engels, marxizmus
21. sz. *Marx—Engels:* Levelek a történelmi materializmusról
22. sz. *Marx:* Osztályharcok Franciaországban 1848—1850-ig
23. sz. *Marx:* Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája
24. sz. *Engels:* A család, a magántulajdon és az állam eredete